

Jakin165

martxo-a-apirila
2008

*Aldizkari honek Gipuzkoako Foru Aldundiko Euskararen
Normalkuntzako Zuzendaritza Nagusiaren laguntza jaso du*

.....

KULTURA SAILA

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak diruz lagundutako aldizkaria

ZENBAKI HONETAN

7

GAI NAGUSIA Immigrazioa Euskal Herrian

11 Hego Euskal Herriko atzerri immigrazioa
XABIER AIERDI

31 Migrazioak, kultura-aniztasuna eta
estaturik gabeko nazioak.
Euskal Herriaren erronkak
PEDRO ALBITE

75 Immigrazioa eta euskara:
gogoetarako zenbait gai
AMELIA BARQUIN

99 Immigrazioa eta autogobernua
nazio minoritarioetan:
Quebec, Flandes eta Katalunia
RICARD ZAPATA-BARRERO

EGUNEN GURPILEAN

133 **XABIER GANTZARAIN**
INAKI IRAZABALBEITIA
UXUE ALBERDI
LIONEL JOLY
JOXE ARANZABAL
AITOR ZUBEROGOITIA

© Jakin

JAKINeko idazlanez inon baliatzerakoan
aipar bedi, mesedez, iturria

Jakin

aldizkari irekia da eta ez dator nahitaez
idazleen iritziekin bat

ZUZENDARIA

Joan Mari Torrealdai

ERREDAKZIO-ARDURADUNA

Xabier Eizagirre

KONTSEILU EDITORIALA

Paulo Agirrebaltzategi, Joxe Azurmendi, Joseba Intxausti

IDAZKARITZA ETA ADMINISTRAZIOA

Tolosa Hiribidea, 103-1.C / 20018 Donostia
Tel. 943 21 80 92 / Fax 943 21 82 07
jakin@jakingunea.com
www.jakingunea.com

2008ko PREZIOAK

BARRUAN	HARPIDEDUNA	EZ HARPIDEDUNA
Harpidetza	50 €	—
Ale arrunta	8,30 €	10,50 €
KANPOAN		
Harpidetza	55 €	—
Ale arrunta	9,15 €	12,40 €

IMMIGRATION IN THE BASQUE COUNTRY

Foreign immigration in the South Basque Country

Professor Xabier Aierdi provides us with statistical data on foreign immigration to the South Basque Country over the last ten years. The author gathers together absolute and percentage figures for foreign emigrants, where they have settled in the different Basque provinces and regions, the composition of the immigrant population according to continent or country of origin and, lastly, the amount of contact between the immigrant population and the Basque-speaking population in each province and region. **XABIER AIERDI**

Migration, multiculturalism and stateless nations. Challenges facing the Basque Country

Professor Pedro Albite puts forward a reflection on the implications of immigration and multiculturalism, especially in stateless nations. Thus, the author analyses the challenges faced by immigration and multiculturalism in terms of coexistence in Basque society, and also in terms of the open pro-sovereignty process in the Basque Country and the linguistic normalization process. **PEDRO ALBITE**

Immigration and Basque language: various matters for reflection

Professor Amelia Barquín focuses in several of the issues regarding the relationship between immigration and the linguistic situation in the Basque Country: Basque language learning among adult immigrants, the «cultural» lack of trust of Basque-speakers with regard to immigration, schooling of immigrant children and the choice of education model, and the reasons why most immigrants choose model A (subjects taught in the Spanish language). **AMELIA BARQUIN**

Immigration and self-government in minority nations: Quebec, Flanders and Catalonia

Professor Ricard Zapata-Barrero analyses the relationship between immigration and self-government in minority nations. The author starts off by dealing with the main theoretical premises raised by studying the link between immigration and self-government. He then discusses the main issues raised by the academic debate on immigration in Quebec and Flanders. Lastly, he reflects on the keys to a public philosophy on immigration in Catalonia. **RICARD ZAPATA-BARRERO**

NEWS TODAY

This section gathers together cultural information focusing on the present from various areas and perspectives. Current affairs in the field of art, technoscience, literature, socio-linguistics, communication and globalization will be analyzed this year. This section draws on various specialists: Xabier Gantzarain, Inaki Irazabalbeitia, Uxue Alberdi, Lionel Joly, Joxe Aranzabal and Aitor Zuberogoitia. **VARIOUS AUTHORS**

ZENBAKI HONETAN

Eskuetan duzun hau bigarren aldiko 165. zenbakia da eta 2008. urteko bigarrena.

Zenbaki honetako *Gai nagusia* sailean immigrazioaren gaiari heldu diogu. Izan ere, azken urteotan Euskal Herrira iristen ari diren etorkinen kopurua etengabe ari da handitzen, eta, beraz, fenomeno horren garrantzi sozial, politiko, ekonomiko eta kulturala ere hazten ari da. Immigrazioak eta kulturantzatasunak arazo eta gatazka berriak sortu edo zaharrak areagotu ditzakete, baina, egoki jokatuz gero, aberasgarria bihur liteke etorkinarentzat zein gizarte hartzailearentzat. Euskal Herria eta euskara nazio eta hizkuntza gutxituak direla aintzat hartzen badugu, immigrazioak eragiten dituen erronkak are konplexuagoak dira (esaterako, Quebec, Flandes edo Katalunian ere gerta litekeen bezala). Duela bi urte ikasle etorkinen eta euskal hezkuntza sistemaren arteko egokitzapenari buruz jardun genuen (*Jakin* 154). Oraingo zenbaki honetan, immigrazioaren inplikazio sozial, kultural eta politiko orokorrak ere jorratuko dira.

Lehen-lehenik, sail hau antolatzerakoan Castillo Suarezek eskaini digun lankidetzaz eskertu nahi dugu, Sakanako Mankomunitateak Altsasun azken urteotan antolatu dituen «Etorki(zu)nak» Jardunaldietako materialak eskura utzi dizkigu.

Lau artikuluk osatzen dute sail monografiko hau. Lehenik, Xabier Aierdik atzerri immigrazioaren Hego Euskal Herriko datuak eskaintzen ditu; Pedro Albitek, ondoren, immigrazioak Euskal Herria bezalako nazio gutxitu batean dituen inplikazioak aztertzen ditu; Amelia Barquínek, hirugarrenik, etorkinek euskararekin eta euskal hezkuntzarekin duten erlazioaz egiten du gogoeta; eta, azkenik, Ricard Zapata-Barrerok Quebec, Flandes eta Katalunian immigrazioarekin izandako esperientziak aurkezten ditu.

Lehen artikuluan, beraz, azken hamar urteotan Hego Euskal Herrira iritsitako etorkin atzerritarrei buruzko datu estatistikoak eskaintzen dizkigu

Xabier Aierdik. Honako datu hauek biltzen ditu, besteak beste, egileak: populazioaren eta etorkinen kopuru absolutuak eta ehunekoak; probintzia edo eskualde bakoitzean duten ezarpena; immigrazioaren konposizioa jatorriko kontinente edo estatuaren arabera; biztanleria, euskara eta immigrazioaren banaketa lurraldeen arabera; eta, azkenik, euskaldunen eta etorkinen arteko ukipen indizea eskualdeka.

Pedro Albitek, bigarren artikuluan, immigrazioak eta kulturantzatasunak estatutik gabeko nazioetan dituzten inplikazioei buruzko gogoeta proposatzen du. Horrenbestez, immigrazioak eta kulturantzatasunak, euskal gizartearen bizikidetzan ez ezik, Euskal Herrian irekitako prozesu soberanistan eta hizkuntz normalizazio prozesuan ere sortzen dituen erronkak aztertzen ditu.

Hirugarrenean, immigrazioaren eta Euskal Herriko hizkuntz errealitatearen arteko erlazioari lotutako auziei buruz egiten du gogoeta Amelia Barquín: euskararen ikaskuntza etorkin helduengan, euskaldunek etorkinekiko sentitzen duten mesfidantza «kulturala», etorkinen seme-alaben eskolatzea eta hizkuntz ereduaren hautaketa, etorkin gehienak A erduan matrikulatzeko arrazoien azterketa...

Azkenik, Ricard Zapata-Barrero, laugarren artikuluan, immigrazioak eta autogobernuak nazio minoritarioetan duten lotura aztertzen du. Hasteko, lotura horren azterketa eragiten duten premisa teoriko nagusiak jorratzen ditu Zapata-Barrero. Ondoren, Quebecen eta Flandesen immigrazioari buruzko debate akademikoaren auzi garrantzitsuenak eztabaibatzen ditu. Eta, azkenik, *immigrazioaren filosofia publiko* batek Katalunian izan beharko lituzkeen gako nagusiak proposatzen ditu.

Egunen gurgpilean saila dator azken orrialdeetan. Ohi denez, azken hila-beteotako berrien iruzkin labur eta biziak dakartzate Xabier Gantzarainek Artean, Inaki Irazabalbeitiak Teknozientzian, Uxue Alberdik Literaturan, Lionel Jolyk Soziolinguistikian, Joxe Aranzabalek Telepolisen eta Aitor Zuberoitiak Glokalia atalean. ¶

Immigrazioa Euskal Herrian

- 11** Hego Euskal Herriko atzerri immigrazioa
XABIER AIERDI
- 31** Migrazioak, kultura-aniztasuna eta estaturik gabeko nazioak.
Euskal Herriaren erronkak
PEDRO ALBITE
- 75** Immigrazioa eta euskara: gogoetarako zenbait gai
AMELIA BARQUIN
- 99** Immigrazioa eta autogobernua nazio minoritarioetan:
Quebec, Flandes, Katalunia
RICARD ZAPATA-BARRERO

Hego Euskal Herriko atzerri immigrazioa

XABIER AIERDI

EHUko Soziologia Saileko irakaslea eta
Ikuspegi - Immigrazioaren Euskal Behatokiko zuzendaria

Beste etorrera bat...

Artikulu honen helburua oso mugatua da: Hegoaldera etorri berri den etorkin atzerritarren argazki arin bat egi-tea, EIN (Estatistikako Institutu Nazionala) eta Ikuspegi (Immigrazioaren Euskal Behatokia) erakundeen datuetatik abiatuta. Horrela, duela hamar urtetik hona, Hego Euskal Herriak, espainiar estatuak bezalaxe, immigrazio fluxu berrien etorrera bizi izan du, eta %1era heltzen ez zen presentzia batetik ia %5,6ra pasatu da batez beste. Urte hauetan 118.289 biztanle berri dago Hegoaldeko lau herrialdeetan, baina bertakoen saldoa negatiboa da, 16.645 pertsonatan gutxitu baita. Etorkinen saldoa, ordea, positiboa izan da, ia 135.000 pertsonakoa, eta horrek permititu du Hego Euskal Herriko populazioaren hazkundera ia 120.000 pertsonakoa izatea.

Lehen taulan ikus litekeen moduan, atzerritarren urterik emankorrenak 2001 eta 2004 izan dira, hogeitaz gora-ko ekarpenarekin, baina urte guztietakoak ere oso aipatze-koak dira.

1. taula. Hego Euskal Herriko populazioaren hazkundera, bertakoena eta atzerritarrena, zenbaki absolutuak eta ehunekoak (1998-2007)

	Hego E.H.	Bertakoak	Hazk.	Atzerritarak	Hazk.	Atzer. (%)
1998	2.629.447	2.609.936		19.511		0,74
1999	2.638.450	2.615.686	5.750	22.764	3.253	0,86
2000	2.642.353	2.612.025	-3.661	30.328	7.564	1,15
2001	2.657.741	2.610.806	-1.219	46.935	16.607	1,77
2002	2.677.909	2.608.815	-1.991	69.094	22.159	2,58
2003	2.690.414	2.602.442	-6.373	87.972	18.878	3,27
2004	2.700.013	2.597.471	-4.971	102.542	14.570	3,80
2005	2.718.318	2.595.542	-1.929	122.776	20.234	4,52
2006	2.735.558	2.594.572	-970	140.986	18.210	5,15
2007	2.747.736	2.593.291	-1.281	154.445	13.459	5,62
1998-2007	118.289	-16.645		134.934		4,88

Hego Euskal Herrirako immigrazioa, Estatura etorri denarekin alboratuta, urte pare batean atzeratu egin da, nolabait 2000 urtean hartzen duelako kopuru esanguratsu bat. Hortik aurrera, kopuru antzekoak, batzuk pixka bat eskasagoak, beste batzuk pixka bat handiagoak, etorri dira urtero. Bertakoen bilakaerari erreparatuz, positiboa 1998 urtea baino ez da izan. Horren guztiaren ondorioz, atzerritar immigrazioaren ehunekoa urtero igoz joan da, eta egun hogeit pertsonatik bat atzerritarra da.

Lurraldeek bizi izan duten bilakaera kontuan hartzen badugu (2. taula), honako datuak aipatu behar dira:

- Bi lurraldek bertakoen saldo begetatibo positiboa dute: Nafarroak 23.499 pertsona gehiago ditu eta Arabak 3.932.
- Beste bi lurraldek bertakoen saldo begetatibo negatiboa izan dute: Gipuzkoak 5.234 pertsona galdu ditu eta Bizkaiak 38.792.
- Atzerritarren kopuru absolutuari erreparatuz, 2007ko urtarrilaren leian Nafarroan ia 56.000 atzerritar bizi da (populazioaren %9,23, hau da, hamarretik ia bat).
- Araban ere immigrazioa populazioaren %6,35ekoa da, EAeko ehunekorik altuena, ia 20.000 atzerritar baititu.
- Gipuzkoan 29.000 atzerritar dago erroldatua eta Bizkaietan 50.000 inguru. Ehunekotan: %4,18 eta %4,39.

2. taula. Atzerritarren bilakaera lurraldeka (1998-2007)

	1998	2007	1998-2007 bilakaera
<i>Hego E.H.</i>	2.629.447	2.747.736	118.289
Bertakoak	2.609.936	2.593.291	-16.645
Atzerritarrak	19.511	154.445	134.934
%	0,74	5,62	4,88
<i>Nafarroa</i>	530.819	605.876	75.057
Bertakoak	526.506	549.955	23.449
Atzerritarrak	4.313	55.921	51.608
%	0,81	9,23	8,42
<i>Araba</i>	284.595	305.459	20.864
Bertakoak	282.135	286.067	3.932
Atzerritarrak	2.460	19.392	16.932
%	0,86	6,35	5,48
<i>Gipuzkoa</i>	676.439	694.944	18.505
Bertakoak	671.138	665.904	-5.234
Atzerritarrak	5.301	29.040	23.739
%	0,78	4,18	3,40
<i>Bizkaia</i>	1.137.594	1.141.457	3.863
Bertakoak	1.130.157	1.091.365	-38.792
Atzerritarrak	7.437	50.092	42.655
%	0,65	4,39	3,73

Atzerritarren lurraldekako ezarpena: herrialdeak, eskualdeak eta jatorria

Immigrazioaren ezarpenaren arabera, lau lurraldeak bi eredu nagusitan bana daitezke. Nafarroa eta Araba alde batetik eta Gipuzkoa eta Bizkaia bestetik. Immigrazioak bi lurralde mota horietan duen presentzia ezberdinak lurralde bakoitzeko erakarpen potentziala ematen du aditzera. Nafarroa da agian sektore ekonomikoen ikuspuntutik lurralderik orekatuena: nekazaritzak, transformazio industriak, eraikuntzak, zerbitzuak —ohikoak eta pertsonei zuzendutakoak— eta industriaren sektoreek nahiko egitura osagarria eta orekatua dute, eta beraz etorkin batek gizarteratzeko ibilbide aproposagoa du Bizkaia edo Gipuzkoarekin erkatuz gero. Azken bi lurralde horietan oinarritzeko sektoreek ez dute presentzia eta garrantzi apartekorik, eta beraz etorkinei funtsean

bi sektore baino ez zaizkie geratzen: zerbitzuak eta eraikuntza, ibilbide askozaz zailagoa. Araba erdibidean legoke, eredu batetik eta bestetik baitu. Beraz, Nafarroak bikoiztu egingen du Bizkaia eta Gipuzkoako immigrazioaren ehunekoa. Araba, ordea, erdibidean geratzen da.

Immigrazio atzerritarraren kontinentekako jatorriari buruz (3. taula), %29,4 Europako nazionalitatearen batekoa du, %18,1 afrikarra, %48,7 amerikarra eta Asiakoa %3,8. Horrez gain, Ozeaniakoak eta apatridak kopuru osoaren %0,1 dira. Nolanahi ere, lurraldeen artean ezberdintasun esanguratsuak ikus ditzakegu, sareen eraginarengatik edota aipatu dugun ekonomi sektoreenarengatik batez ere. Horrela:

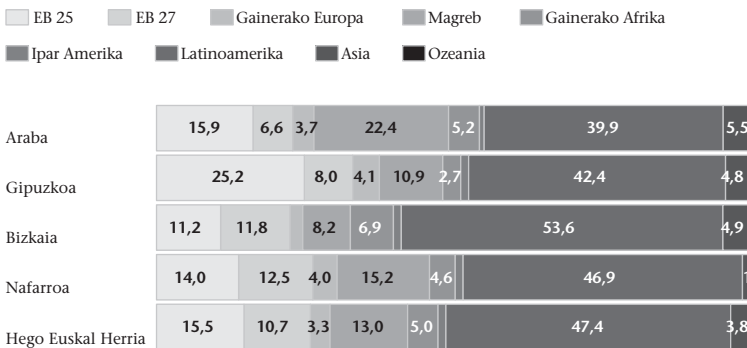
- Gipuzkoan askozaz handiagoa da europarren ehunekoa: %37,3.
- Afrikarrak, ordea, askoz kopuru handiagoa dute Araban (%27,6) eta eskasagoa Gipuzkoan (%15,1).
- Amerikarren presentzia askoz handiagoa da Bizkaian (%55,1) eta txikiagoa Araban (%40,7).
- Asiarrak, azkenik, %5 inguru dira EAEko lurraldeetan eta askoz kopuru txikiagoa Nafarroan.

3. taula. Lurralde bakoitzeko immigrazioaren konposizioa jatorrizko kontinentearen arabera

	Hego EH %	Nafarroa %	Araba %	Gipuzkoa %	Bizkaia %
Europa	45.414 29,4	17.073 30,5	5.089 26,2	10.836 37,3	12.416 24,8
EB 15	22.024 14,3	6.904 12,3	2.929 15,1	6.905 23,8	5.286 10,6
EB 25	23.873 15,5	7.840 14,-	3.093 15,9	7.331 25,2	5.609 11,2
EB 27	40.349 26,1	14.832 26,5	4.380 22,6	9.640 33,2	11.497 23,0
Ez komunit.	5.065 3,3	2.241 4,-	709 3,7	1.196 4,1	919 1,8
Afrika	27.892 18,1	11.070 19,8	5.348 27,6	3.934 13,5	7.540 15,1
Magreb	20.111 13,-	8.508 15,2	4.344 22,4	3.159 10,9	4.100 8,2
Gain. Afrika	7.781 5,-	2.562 4,6	1.004 5,2	775 2,7	3.440 6,9
Amerika	75.164 48,7	26.840 48,-	7.887 40,7	12.828 44,2	27.609 55,1
Ipar Amerika	2.028 1,3	619 1,1	153 0,8	520 1,8	736 1,5
Latinoamerika	73.136 47,4	26.221 46,9	7.734 39,9	12.308 42,4	26.873 53,6
Asia	5.838 3,8	909 1,6	1.058 5,5	1.401 4,8	2.470 4,9
Ozeania	120 0,1	27 0,-	1 0,-	40 0,1	52 0,1
Aberrigabeak	17 0,-	2 0,-	9 0,-	1 0,-	5 0,0
Guztira	154.445 100	55.921 100	19.392 100	29.040 100	50.092 100

Esan moduan, ezberdintasun horien atzean gizarte sareek duten garrantzia dago; nazionalitateka ibilbide ezberdinak egiten dira, *stock effect* edo *tantakako* prozesuan oinarrituta, hari ikusezin batek *sistema aditu* bat sortzen duelarik. Sare horiek eta lurralde bakoitzeko ekonomi sektoreek elkar eragiten dute, eta horrek esplikatzeko jatorri bakoitzeko pertsonen lan merkatuan dituzten aukerak. Horren adibidea da Bizkaiko egitura industrialia. Horrelakoetan, emakumearentzako aukera gehiago dago, batez ere zerbitzu eta zaintza pertsonaleko lanbideetan, eta horrek esplikatzeko latinoamerikarrak %55,1 izatea, euretatik %60 emakumea delako.

1. grafikoa. Lurraldeen immigrazio konposizioa kontinente eta azpikontinenteen arabera

Lan merkatuko zehaztasunetara beranduago joko dugu, baina 1. grafiko horretan kontinente bakoitzeko barne eremu geografiko-kulturalak kontuan hartuta, honako banaketa daukagu:

- Egun, Europar Batasuneko jatorrikoak %26,1 dira, baina 2007ko urtarrilaren 1etik Errumania eta Bulgaria Batasunean sartu direlako: bi herrialde horien ekarpen zuzena %10,7 da eta, eta Batasuneko gainerako 25 herrialdeetakoak %15,5. Europa ez komunitarioaren ekarpena %3,3ra jaisten da.
- Afrikarren kasuan, %13 magrebtarrek osatzen dute eta gainerako Afrikak %5.

- Amerikarrenean, %47,4 Latinoamerikari dagokio eta %1,3 Ipar Amerikatik datozei.
- Asiarrak, amaitzeko, batez ere Txina eta Pakistanekoak dira, eta %3,8 da beraien kopurua.

Horren guztiaren ondorioz, esan genezake latinoamerikarrak, europarrak, magrebtarrak eta, azkenik, Europar Batasuneko azken zabalkundekoak direla giza talde kopurutsuenak eta etorkizunari begira kudeaketa berezia eskatuko dutenak.

Ondoren datorren 4. taulan nazionalitate garrantzitsuenak (30) hartzen ditugu abiapuntu modura. Alde batetik, euren kopuru erlatiboa aztertzen dugu; eta, bestetik, lurraldeetan zehar nazionalitate bakoitzaren banaketa ikusten da, ez baitira modu homogeneoan banatzen.

Lehenengo helburuari eutsiz, 30 herrialde horiek atzerritarren %92,2 dira, eta euren artean hamahiru herrialde Amerikakoak dira, lau Afrikakoak, hamaika Europakoak eta bi Asiakoak. Zehatzago:

- Ekuador da nazionalitaterik kopurutsuena, ia 20.000 etorkinekin, guztiaren %12,6. Bigarrena, Kolonbia da, %10,5.
- Beste lau herrialdek (Maroko, Bolivia, Errumania eta Portugal) 11.000 pertsona baino gehiago ekarri du bakoitzak.
- Hamar nazionalitate kopurutsuenek guztiaren %68,1 hartzen dute.

Bigarren helburuak herrialde bakoitzak duen lurralde banaketa adierazten digu. Horren bidez etorkinek dituzten sare bereziak azaleratzen dira, eurak baitira kokagune zehatzaren erantzuleak, gehienetan jatorri berberekoek toki berbera aukeratzen dute-eta. Datuek erakusten digute:

- Etorrinen %36,2 Nafarroan kokatzen da, %32,4 Bizkaian, %18,8 Gipuzkoan eta %12,6 Araban, baina:
- Nafarroan batez ere Bulgaria, Moldavia, Ekuador, Polonia eta Nigeriako gehienak kokatu dira.
- Bizkaian Paraguay, Bolivia, Senegal eta Txinako gehienak ezarri dira.

- Araban Maroko eta Algeriako kopuru esanguratsua koku da.
- Gipuzkoan, azkenik, dagozkion baino Pakistan, Frantzia, Argentina, Erresuma Batua, Kuba eta Portugaleko gehiago dago.

4. taula. Hegoaldeko inmigrazioa jatorrizko nazionalitate garrantzitsuenen arabera (zenbaki absolutuak eta ehunekoak) eta nazionalitate bakoitzaren lurraldekako banaketa (ehunekoak)

	Ehunekoak		Nazionalitateen banaketa lurraldeka					
	Guztira	% Metatua	Nafarroa	Araba	Gipuzkoa	Bizkaia	Guztira	
Guztira	154.445	100	36,2	12,6	18,8	32,4	100	
Ekuador	19.537	12,6	61,9	6,-	14,1	17,9	100	
Kolonbia	16.176	10,5	23,1	28,1	16,8	13,7	41,3	100
Maroko	14.789	9,6	32,7	41,7	18,1	17,9	22,3	100
Bolivia	12.389	8,-	40,7	22,8	3,9	8,7	64,6	100
Errumania	11.804	7,6	48,4	26,2	9,4	15,9	48,6	100
Portugal	11.586	7,5	55,9	35,8	15,7	30,-	18,5	100
Brasil	5.663	3,7	59,5	23,7	15,2	19,8	41,3	100
Aljeria	4.808	3,1	62,6	47,3	29,2	9,4	14,-	100
Bulgaria	4.672	3,-	65,7	83,5	3,9	9,4	3,2	100
Argentina	3.788	2,5	68,1	23,-	11,4	35,3	30,3	100
Peru	3.457	2,2	70,4	46,1	11,5	15,6	26,9	100
Txina	3.364	2,2	72,5	16,5	16,2	15,9	51,4	100
Frantzia	3.095	2,-	74,5	30,6	8,7	38,7	22,-	100
Dom. Errep.	2.260	1,5	76,0	48,1	15,-	22,8	14,1	100
Italia	2.237	1,4	77,5	28,5	11,2	29,4	30,9	100
Ukraina	2.109	1,4	78,8	48,3	11,9	29,3	10,5	100
Paraguai	2.065	1,3	80,2	3,8	23,5	5,9	66,7	100
Kuba	2.040	1,3	81,5	22,5	13,6	30,4	33,5	100
Venezuela	1.935	1,3	82,7	19,7	12,1	19,8	48,3	100
Erres. Batua	1.889	1,2	84,0	19,7	11,3	33,2	35,7	100
Senegal	1.855	1,2	85,2	28,8	6,6	11,6	52,9	100
Alemania	1.726	1,1	86,3	24,1	13,2	30,9	31,7	100
Nigeria	1.624	1,1	87,3	50,6	17,5	4,-	27,9	100
Txile	1.452	0,9	88,3	32,6	15,1	30,2	22,1	100
Pakistan	1.287	0,8	89,1	8,3	31,7	43,-	16,9	100
Polonia	1.006	0,7	89,7	52,2	7,3	22,8	17,8	100
AEB	988	0,6	90,4	27,3	7,2	25,2	40,3	100
Mexiko	975	0,6	91,0	34,1	8,2	25,9	31,8	100
Errusia	947	0,6	91,6	39,4	9,8	25,7	25,1	100
Moldavia	908	0,6	92,2	69,3	11,1	6,8	12,8	100
Guztira	142.431	92,2		37,1	12,5	18,3	32,1	100
Gainerakoak	12.014	7,8		25,4	13,2	24,7	36,7	100

5. taula. Immigrazioaren eta biztanleriaren banaketa eskualdeka, eta eskualde bakoitzeko immigrazio ehunekoa

Eskualdeak	Biztanleak	%	Atzerrikoak	%	Atzerrikoak eskualdean %
Kantauri Arabarra	33.677	1,2	1.020	0,7	3, -
Gorbeialdea	8.106	0,3	354	0,2	4,4
Arabako Lautada	243.994	8,9	16.884	10,9	6,9
Arabako Mendialdea	3.165	0,1	161	0,1	5,1
Errioxa Arabarra	11.083	0,4	747	0,5	6,7
Arabako Ibarrak	5.433	0,2	226	0,1	4,2
Donostialdea	320.317	11,7	13.639	8,8	4,3
Goierri	65.683	2,4	2.918	1,9	4,4
Tolosaldea	46.118	1,7	1.346	0,9	2,9
Urola Kosta	70.190	2,6	2.803	1,8	4, -
Debagoiena	61.634	2,2	2.039	1,3	3,3
Bidasoa Beherea	76.642	2,8	4.339	2,8	5,7
Debarrena	54.359	2, -	1.956	1,3	3,6
Arratia-Nerbioi	22.504	0,8	853	0,6	3,8
Durangaldea	94.447	3,4	3.730	2,4	3,9
Enkarriak	30.610	1,1	1.074	0,7	3,5
Gernika-Bermeo	45.336	1,6	2.123	1,4	4,7
Bilbo Handia	871.459	31,7	38.832	25,1	4,5
Lea-Artibai	26.274	1, -	1.402	0,9	5,3
Plentzia-Mungia	50.826	1,8	2.078	1,3	4,1
Ipar Mendebaldea	55.374	2, -	2.731	1,8	4,9
Pirinioaldea	14.675	0,5	549	0,4	3,7
Iruñerria	325.009	11,8	30.830	20, -	9,5
Estellerria	37.347	1,4	2.652	1,7	7,1
Erdialdeko Ekialdea	37.163	1,4	3.009	1,9	8,1
Erribera Garaia	52.530	1,9	5.846	3,8	11,1
Tuteraldea	83.778	3, -	10.304	6,7	12,3
<i>Guztira</i>	<i>2.747.733</i>	<i>100</i>	<i>154.445</i>	<i>100</i>	<i>5,6</i>

Eskualdeen mailara jotzen badugu (5. taula), lehenengo eta behin eskualdekako atzerritarren ehunekoa aurkitzen dugu. Horrenbestez, Nafarroako Tuteraldeak (%12,3) eta Erribera Garaiak (%11,1) bikoiztu egiten dute Hegoaldeko immigrazioaren batez besteko ehunekoa eta are hirukoiztu EAEko batez besteko ehunekoa.

Horien atzean, Nafarroako eskualde gehiago ditugu: Iruñerria (%9,5), Erdialdeko Ekialdea (%8,1) eta Estellerria (%7,1). Eta horien atzetik, Arabako Lautada (%6,9) eta Errioxa Arabarra (%6,7).

Gainerako eskualde bat bera ere ez da %6ra heltzen, Bidasoa Beherea (%5,7) eta Lea-Artibai (%5,3) direlarik hurrengo biak. Horrek guztiak, beranduago ikusiko dugun moduan, inplikazio nabarmenak ditu hizkuntz ukipenari dagokionean, oso urrunduak baitaude immigrazioaren eta euskararen ekologi guneak, praktikan ez baitute intersektziorik, Markina-Ondarroako kasuan izan ezik (ikus amaierako bi mapak).

6. taula. Eskualde garrantzizkoenak biztanleriaren eta immigrazioaren banaketaren arabera (ehunekoak)

<i>Eskualdeak</i>	<i>Biztanleriaren banaketa</i>	<i>Immigrazioaren banaketa</i>
Bilbo Handia	31,7	25,1
Iruñerria	11,8	20, -
Donostialdea	11,7	8,8
Arabako Lautada	8,9	10,9
Durungaldea	3,4	2,4
Tuteraldea	3, -	6,7
Bidasoa Beherea	2,8	2,8
Gainerakoak	26,6	23,2
<i>Guztira</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

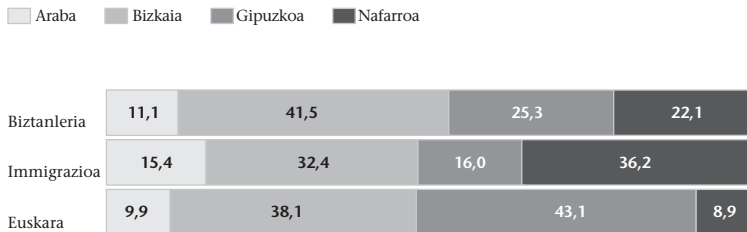
Horren azterketaren aurretik, 6. taulan oinarrituta beste datu baten azterketari ekingo diogu, biztanleria eta immigrazioa nola banatzen diren ikusteko. Esaterako, sei eskualde handienek biztanleriaren eta immigrazioaren hiru laurdenak barne hartzen dituzte. Horrela, Bilbo Handian bizi da biztanleriaren ia heren bat eta immigrazioaren laurden bat. Oso aipatzekoak dira Tuteraldea eta Iruñerria, immigrazioaren kopuruan bikoiztu egiten dute-eta biztanleriarena: hau da, Tuteraldeak eta Iruñerriak biztanleria osoaren %3 eta %11,8 barne hartzen dute, baina immigrazioaren %20 eta %6,7.

Taulako gainerako hiru eskualdeak egoera orekatuagoan daude, biztanleria zein immigrazioan antzeko ehunekoak baitituzte. Esan bezala, gainerako eskualdeetan %25 bizi da, hala biztanleria osoarena (%26,6) nola etorkinena (%23,2). Beraz, orokorrean esan liteke immigrazioak, biztanleria osoak bezalaxe, batez ere hiriburuetan kokatzeko joera izan duela.

Euskara eta immigrazioaren inguruan bi hitz

Aurreratu bezala, euskara eta immigrazioaren geografiari buruzko aipamen txiki bat egingo da hurrengo lerroetan. Kontraste modura biztanleriaren banaketa hartuko dugu kontuan (2. grafikoa). Hasteko, lurraldekako banaketa aztertuko dugu, berorrek erakusten du-eta zer nolako desorekak dauden. Horrela, euskaldunen %43 Gipuzkoan dago eta %38,1 Bizkaian. Bestalde, immigrazioaren %36,2 Nafarroan eta %32,4 Bizkaian dago. Biztanleriaren banaketa oinarri hartuta, ehunekoak borobilduz, Gipuzkoak barne hartzen duen biztanleria baino euskaldun gehiago (+18) dauka eta etorkin gutxiago (-9). Bizkaiak euskaldun (-3) eta etorkin gutxiago (-9). Nafarroak eta Arabak etorkin gehiago (+14 eta +4) eta euskaldun gutxiago (-13 eta -1,2).

2. grafikoa. Biztanleria, euskara eta immigrazioaren banaketa lurraldeen arabera

Panorama horren barruan, ukipen indize bat eraikiz, hau da, eskualde bakoitzean etorkin bakoitzeko zenbat euskaldun dagoen kontuan hartuta indize bat egingo bagenu, honako egoera daukagu (7. taula):

- Hegoaldean, borobilduz, etorkin bakoitzeko 4,4 euskaldun dago.
- Indize horren azpitik ditugu hiru hiriburu: Bilbo Handia (3,7 euskaldun), Arabako Lautada (2,2 euskaldun) eta Iruñerria, non ez den euskaldun batera heltzen etorkin bakoitzeko. Iruñearen inguruan edo oso azpitik daude ia Nafarroako eskualde gehienak, Ipar Mendebaldea

(12,3 euskaldun) eta Pirinioaldea (4,4 euskaldun) izan ezik. Tuterldea, Erribera Garaia eta Erdialdeko Ekialdeak erakusten dute egoera larriena (0,1 eta 0,5 euskaldun etorkin bakoitzeko).

- Gainera, hiriburuek, besteak beste, tokirik jendetsuenak izateaz aparte, edo horrexegatik, hizkuntz trinkotze eskasena dute.
- Ukipenarekin jarraituz, batez besteko altuenak Gipuzkoako eskualde batzuek (Tolosaldea, Urola Kosta, Debagoiena, Debabarrena eta Goierri) eta Bizkaiko beste batzuek (Lea-Artibai, Gernika-Bermeo eta Arratia-Nerbioi) ematen dituzte. Eskualde horien artean Nafarroako Ipar Mendebaldea (Sakana eta Baztan arteko eremua) ere badago. Eskualde horietan guztietan euskaldun denezte dago etorkin bakoitzeko, 12 eta 24,6 artean, baina etorkinen kopurua eskasa da.
- Donostialdea da hiriburu bakarra euskaldunen presentzia esanguratsu batekin, bederatzi euskaldun etorkin bakoitzeko.
- Beraz, banaketa horrek zer hausnartu ematen du, konfirmatu egiten delako euskaldun eta etorkinen nolabaiteko ukipen geografiko eskasa. Ukipenik ezean, hezkuntza sistemari dagokio soilik etorkinen artean euskara presentegitea, kontuan harturik etorkinen ia erdiak bertako erdara bat duela ama hizkuntza: gaztelania. Detaile modura, epe laburrean Ikuspegik eta Unesco Etxeak garatu duten ikerketa baten berri emango dugu, EAEn egun 110 ama hizkuntza ezagutzen direla aditzera emango duena.

Hizkuntzen arteko harreman horiek hizkuntz politika proposak, inteligentzia eta esperimentazioa eskatzen dute, jakinik euskararen tratamendua ere oso ezberdina dela lurralde eta administrazio bietan eta bere egoera sozialak osasun sintoma oso ezberdinak bizi dituela. Hezkuntza datu batzuk emate aldera, egun 18.000 inguruko atzerri ikasleria dago, itunpekoan %35 eta publikoan %65. Ereduka, %41 A ereduan matrikulatua, %29 B ereduan eta %30 D ereduan.

7. taula. Euskaldun eta etorkinen ehunekoak eskualdeka eta euren arteko ukipen indizea

<i>Eskualdeak</i>	<i>Euskaldunak (%)</i>	<i>Atzerritarrak (%)</i>	<i>Ukipen indizea</i>
Tolosaldea	71,8	2,9	24,6
Urola Kosta	79,5	4,0	19,9
Debagoiena	65,6	3,3	19,8
Debarrena	60,2	3,6	16,7
Lea-Artibai	87,0	5,3	16,3
Gernika-Bermeo	75,1	4,7	16,0
Arratia-Nerbioi	56,2	3,8	14,8
Goierri	61,8	4,4	13,9
Ipar Mendebaldea	60,5	4,9	12,3
Durungaldea	47,2	3,9	12,0
Plentzia-Mungia	47,1	4,1	11,5
Donostialdea	39,2	4,3	9,2
Gorbeialdea	37,4	4,4	8,6
Kantauri Arabarra	22,1	3,0	7,3
Bidasoa Beherea	38,3	5,7	6,8
Pirinioaldea	16,3	3,7	4,4
Bilbo Handia	16,7	4,5	3,7
Enkarterriak	13,0	3,5	3,7
Arabako Mendialdea	11,8	5,1	2,3
Arabako Lautada	15,1	6,9	2,2
Errioxa Arabarra	13,1	6,7	1,9
Arabako Ibarrek	7,1	4,2	1,7
Estellerria	7,5	7,1	1,1
Iruñerria	9,0	9,5	0,9
Erdialdeko Ekialdea	4,1	8,1	0,5
Erribera Garaia	1,0	11,1	0,1
Tuterldea	0,9	12,3	0,1
<i>Guztira</i>	<i>26,0</i>	<i>5,6</i>	<i>4,6</i>

Immigrazioaren normaltze prozesua

Ondoren, beste datu txiki batzuk gaineratuko ditugu, arlo laboral eta administratibokoak. Arlo administratiboan oso interesgarria da gaur egun bertan egoiliar txartela dutenen kopurua ikustea, batez ere sozialki ia denak egoera irregularran dauden ustea oso zabaldua dagoelako. Oso ospetsua izan zen 2005eko erregularizazio prozesua, horren bidez publikoki ia 700.000 etorkin egoera erregularrera pasatu zirelako; baina askozaz garrantzi handiagokoa izan da isilpean

2007 urtean gertatu den prozesua, horren bidez ia 950.000 pertsonak egoiliar baimena lortu dutelako. Noski, kopuru horren barruan 527.019 errumaniar eta 122.057 bulgariar zenbatu behar dira, Europako komunitatekoak bilakatu direnak, alegia. Baina horiez gain beste 300.000 etorkinek ere lortu du baimena.

Baimen horiek urte batekoak, gero urte bikoak eta gero iraunkorrak izatera pasatzen dira. Baina prozesu horren azalpenak beste artikulua bat eskatuko lukeen moduan, eta honetarako azaleko perspektiba eskatu zaidanez, irakurleak aspektu hauetan erreparatzea nahi nuke:

1. Erregularizazio tasa bat egitea posible da (8. taula), guztiz bidezkoa ez den arren. Hau da, erroldatuen datuak urte bakoitzeko urtarrilaren batekoak izaten dira eta baimenduen datuak urte bakoitzeko abenduaren 31koak —beraz, egun bateko diferentzia printzipioz—, baina ez da erraza jakitea ea baimenduak diren erroldatuak daudenak edo alderantziz, hala izaten ez delako eta kopuruei buruz hitz egiten ari garelako, ez halaberrez pertsona berei buruz. Baina, hala ere, tasa horrek «normaltasun-anormaltasun» joeraren berri ematen digu. Zenbat eta gehiago hurbildu tasa 1 zenbakira, hainbat eta erregularizatuago etorkinen bizileku baimena.

2. Beraz, 2006ko abenduaren 31ko baimenduak 2007ko urtarrilaren 1eko erroldatuekin konparatuta, hau da ataritzen den tasa:

8. taula. *Baimenduen tasa (2007-01-01)*

	<i>Erroldatuak (2007-01-01)</i>	<i>Baimenduak (2006-12-31)</i>	<i>Erregularizazio tasa</i>
Nafarroa	55.921	41.661	0,74
Araba	19.392	14.934	0,77
Gipuzkoa	29.040	17.107	0,59
Bizkaia	50.092	32.187	0,64
<i>Guztira</i>	<i>154.445</i>	<i>105.889</i>	<i>0,69</i>

- Hegoaldean bizi ziren etorkinen %70 inguru baimenaren jabe ziren, egoerarik egonkorrenak Arabakoa (%77)

eta Nafarroakoa (%74) zirelarik. Ezegonkorrena, ordea, Gipuzkoakoa: %59. Bizkaia, tartean: %64.

3. Baina, aipatu dugun moduan, 2007 urtean, agian sekula gertatu den baimendu kopuru handiena izan da; horretarako, 9. taulan ikusten den moduan, batez besteko hazkuntza %30ekoa izan da.

9. taula. 2007ko baimenduen hazkuntza absolutu eta erlatiboa

	2006-12-31	2007-12-31	2007ko hazkuntza
Espainia	3.021.808	3.979.014	1,32
Nafarroa	41.661	53.844	1,29
Araba	14.934	18.456	1,24
Gipuzkoa	17.107	23.391	1,37
Bizkaia	32.187	42.028	1,31
Hegoaldea	105.889	137.719	1,30

Hazkunde horrek ondorio zehatz batzuk ditu:

- Espainian hazkondeak 950.000 pertsonaren erregularizazioa suposatu du eta Hegoaldean 32.000 pertsona ingururena. Kopuru horretan errumaniar eta bulgariarrak Europar Batasunera integratu izanak eragin handia du; baina, alde batetik, hortik aparte erregularizazio prozesua oso esanguratsua izan da, eta, bestetik, Hegoaldeko errumaniarrak 11.804 ziren eta bulgariarrak 4.672.
- 2007 urtean etorkinen etorrera ez da hain kopurutsua izan; beraz, erregularizazio tasa zeharo handitu da, eta 2007ko hasieran %70 bazen, 2008ko hasieran %85ekoa dela esan daiteke, ezelango zalantzarik gabe, eta Nafarroan %95ekoa dela ere aurreratu daiteke.
- Ondorioz, usteak, sarri erdi edo guztiz ustelak izaten diren moduan, gutxitan konbatitu daitezke, horiek aldatzea ia ezinezkoa delako; baina egungo immigrazioak sozialki irregulartasunaren irudi soziala duen arren, «normaltze» prozesu sakona izan du, bizileku baimenei dagokienean behintzat. Horretan behintzat Espainiako ezker eta eskumaren arteko aldea ikaragarria izan da, Aznarren bigarren agintaldiaren erdian, 2002an, erregularizazio tasa %48koa baitzen.

Normaltasun ezkutu hori, lehenengo eta behin, zifra ofizial batzuekin osatuko dugu:

- 2008ko urtarrilaren 1ean Nafarroan 30.835 atzerritarrek gizarte segurantzan kotizatzen zuten, eta EAEn 48.605ek.
- Espainiar biztanleriaren aktibitate tasa %56,95 bada, etorkinena %76,17. Langabezia tasa, ordea, handiagoa da atzerritarrengan: %11,78. Espainiarren tasa, %7,4.

Inkesta baten emaitzak...

Amaitze aldera, EAEn etorkinei egindako inkesta batean lortu ditugun beste azken datu arin batzuk ere gaineratuko ditugu:

- EAEn bizi diren biztanle atzerritarren %69,3 lanean ari da, %17,8 langabezian dago eta %12,4 lanik gabeko biztanleria da: haurrak, jubilatua...
- Lanean ari diren biztanleetatik %88,5 besteren kontura ari da, eta %11,4 bere kontura. Azken horien artean, aipatzekoa da beren kontura lanean ari diren txinatarren (%47,8), pakistandarren (%23) eta senegaldarren (%20,6) kopurua.
- Besteren kontura lanean ari direnen artean, %26k kontratu mugagabea du, %49,3k behin-behinekoa eta %23,4k dio ez duela kontraturik.
- Azkenik, kontratua duten atzerritarren %91,1ek hemen bertan lortu du, eta %5,4k jatorriko herrialdean.

Kontinenteka sailkatuta, ikus dezakegu:

- Afrikarren artean %50,1 baino ez dira ari lanean eta, aldez, langabezia %34,2ra igotzen da. Era berean, lanik gabeko pertsonen ehuneko ere handiagoa da: %15,2. Neurri batean, emakume marokarrak gutxiago sartu direlako lan munduan.
- Amerikatik eta Asiatik etorritako populazioek daukate okupazio-tasarik handiena, %76,9 eta %83,3 hurrenez hurren.

Herrialdeka:

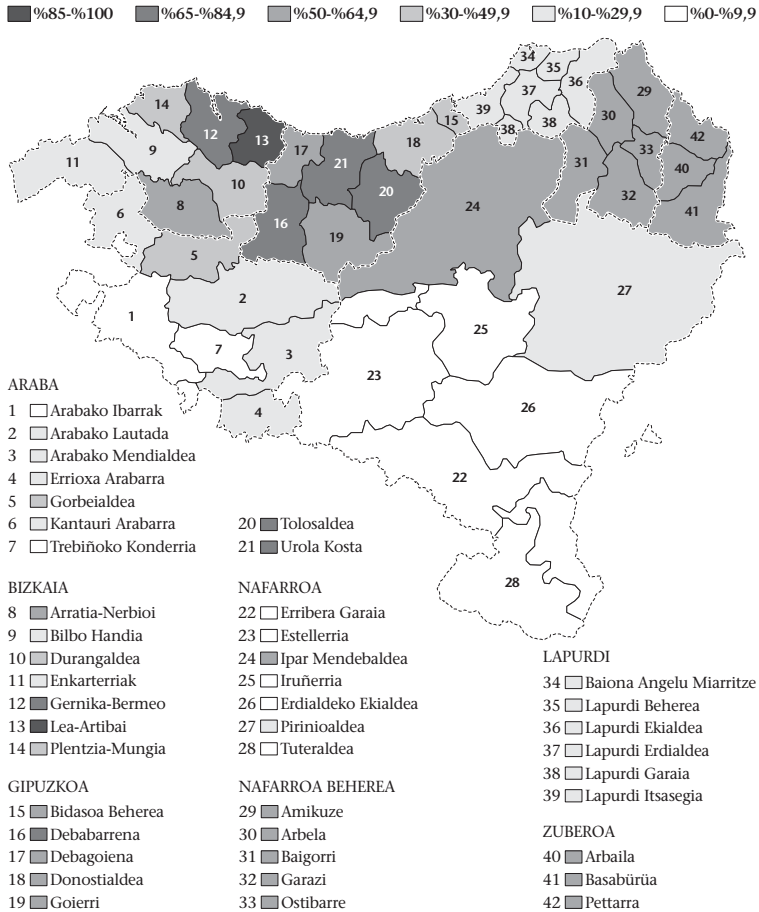
- Enplegu-tasari dagokionez, txinatarrak (%87,1) eta ekuadortarrak nabarmentzen dira (%84,3).
- Euren artean langabe asko daudelako nabarmentzen dira Saharaz hegoaldeko herritarrak (%46,7), aljeriarrak (%37,7) eta marokoarrak (%31,7).
- Lanik gabeko populazioari dagokionez, batez bestekoa-ren gainetik nabarmentzen dira errumaniarrak (%22,6) eta marokoarrak (%19,7); azpitik, berriz, pakistandarrak (%4,2) eta senegaldarrak (%5). Bi nazionalitate horietako herritarren artean gehiago dira gizonezkoak, besteen artean baino; hortik lanik gabekoen ehuneko txiki hori.
- EAEn finkatutako atzerritarren %51,7k dio 1.000 eurotik beherako diru-sarrerak dituela hilean. %33,1ek jakinarazi du 1.000 eta 1.500 euro artean jasotzen duela eta %7,6k 1.500 eurotik gora. Azkenik, %7,6k ez du erantzun. Boliviarraren %73,7k, errumaniarren %64,1ek eta brasildar, kolonbiar eta ekuadortarren %61,3k hilean 1.000 euro baino gutxiago irabazten duela dio.
- Etorkin gehienak duela bi urtetik sei urtera bitartean iritsi dira. Aipagarria da boliviarrak oso denbora laburrean nola kokatu diren ikustea: horietatik %1 baino ez zegoen hemen 2002 baino lehen. Ikasketa mailari dagokionez, argentinarrak gailentzen dira; mailarik apalena, aldiz, brasildarrek, errumaniarrek, portugaldarrek eta senegaldarrek dute.
- Etorkinen %22,8k aitortzen du legez kontrako egoeran dagoela eta %63,8k baduela nolabaiteko bizileku baime-na. Gainerakoek (%13,4) Espainiako nazionalitatea edo Europako nazionalitatearen bat dute.
- Etorkinen %8,9 ez dago erroldan sartuta.
- Etorkin gehienei ez diete aditzera eman euskaldunentzat mehatxu-ekonomikoa direnik. Gainera, orokorrean ez dute euren burua baztertuta eta gutxietsita ikusten.
- Uste dute euskal gizarteak adeitasunez hartzen dituela, agresibitatearik gabe, bai maila pertsonalean, bai euren

jatorri bereko guztiak. Guztiarekin ere, etorkinen aburuz euskaldunek erdipurdiko iritzia dute beraiei buruz, ez positiboa.

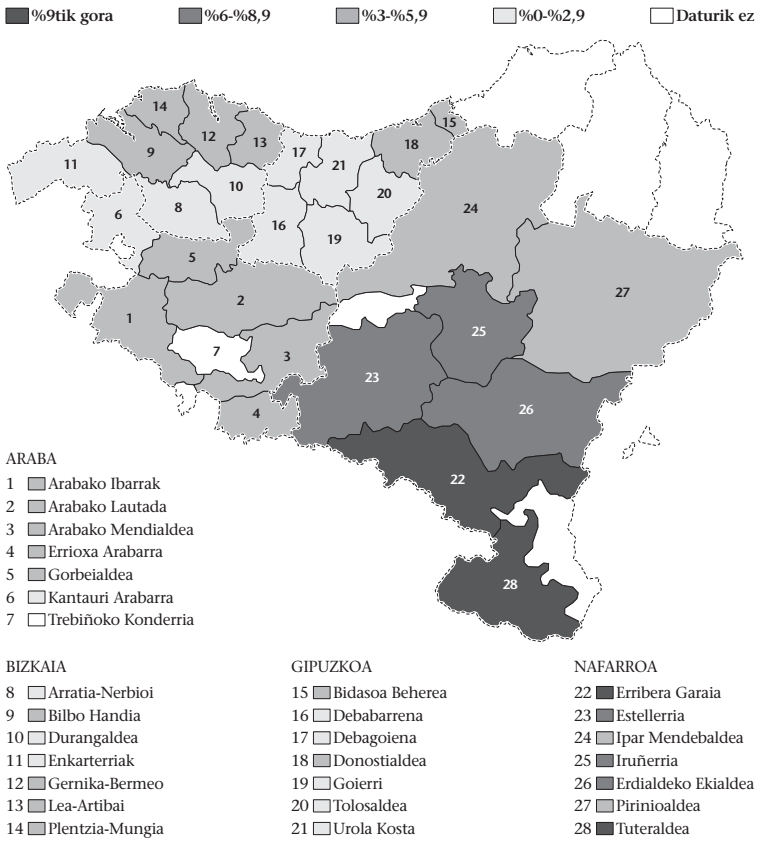
- Oro har, atzerritarrek uste dute gaur egun duten bizimodu «nahiko pozik» egoteko modukoa dela.
- Gainera, maila pertsonalean nahiko edo oso integratuta ikusten dute euren burua (%65,9); hala ere, aitortzen dute euren herrialdeetako etorkinetatik erdia baino ez dagoela nahiko edo oso integratuta (%52,1).
- Ondorioz, euskal gizartean bizi diren etorkin gehienek dute bertan geratzeko asmoa, baldintza egokiak aurkitzen badituzte (%59,2). Dena den, etorkin askoren asmoa da hemen denboraldi batean egotea eta ondoren itzultzea: euren herrialdera, lurraldera, herrira, hirira... (%28,1).
- Azken batean, denboran atzera egiteko aukera izango balute, gehienek berdina egingo lukete: euren herrialdetik atera (%75,6); horiek ez dute damurik herrialdetik atera direlako.

Amaitzeko, immigrazio atzerritarrak gizarte konposizio berri bat dakar, erronka berrituak dakartza, aniztasun eraberritua ere... Aspalditik planteatuta dauden arazoei egungo erantzunak ematera behartuta gaude. Artikulu honetan panoramika orokor bat baino ez da eman. Badago ere etorkinen multzoaren barruan Espainiatik etorri izan den populazioa sartzan duenik; zilegi da, baina uste dugu bi immigrazio horiek ezin direla ez teorikoki ez politikoki modu berezuan tratatu, beraz hobe ez nahastea.¶

1. mapa. Euskararen ekologia, euskaldeka eta euskara dakitenen ehunekoaren arabera

2. mapa. Immigrazioaren ekologia, eskualdeka eta immigrazio ehunekoaren arabera

Migrazioak, kultura-aniztasuna eta estaturik gabeko nazioak. Euskal Herriaren erronkak

PEDRO ALBITE

EHUko soziologia irakaslea, Filosofia eta
Antropologia Fakultatean

Arrotz jaio ginen geure herrian,
aditzik gabeko mintzairaz hazi ginen.
Honezkeror ordua da euskal herria bilatzeko,
hemen bertan edo haraindian,
eta bere zubipe lozorrotik esnatzeko.
Euskal herria defendatuko dugu uholdeen kontra,
lehortearen kontra eta adur eskasiaren kontra.
Euskal herria alfabetatuko dugu gramatika sortzaile
eta aldatzaileekin, eta ariketa pornografikoekin.
Euskal herria gainpopulatuko dugu Malthusen kontra
euskaldunez, koreanoz, swahili beltzez eta eskandinabiar blondez.
[...]

J. Sarrionaindia, *Herri proiektua*

Hitzaurrea

Kultura-aniztasuna eta haren iturriak

Gaur egun aldaketa sakonak bizitzen ari garelako seinale-
tako bat gero eta gehiago hazten ari den kultura-aniztasuna
da¹; eta bizimodu desberdinak, eta hizkuntza-, kultura- eta
erlijio-identitate desberdinak adierazten, eskatzen eta prakti-

kan jartzen dituzten pertsona mota askotako taldeak azalerraten ari direlako gertatzen da hori. Gizarte-mugimendu feministak edo ekologistak, gutxiengo etnikoak edo talde indigenak, mugimendu erlijiosoak, migratzaile-taldeak, estatuturik gabeko nazioak, subiranotasunaren aldeko mugimenduak... Horiek guztiek estatu eta erakunde modernoek erabili zuten logika gainditu eta auzian jarri dute; izan ere, estatu eta erakunde horiek linealki eta zuzenean lotzen zituzten gizabanakoa eta haren beharrak eta interesak hiritar-eskubideekin, eta eskubide horiek, halaber, identitate nazional, kultural eta laiko jakin batekin, eta, azken hori, amaitzeko, lurralde eta politika estatutasun subirano jakin batekin.

Gaur egun definitzen dugun kultura-aniztasuna adierazpenez eta pertsonen osatutako multzo konplexu eta anitza da, kulturatzat ulertzen dugunaren hiru iturriren, gutxienez, ondorio.

Horrenbestez, *kultura* terminoak zibilizazio oso batek dituen balioei egiten badie erreferentzia (esate baterako, kultura modernoaren ezaugarri dira, edo zirela esan beharko genuke, sekularitasuna, industrializazioa eta hiri-izaera, lehenagoko gizarte aurremodernoari kontrajarrian eta, orain, gizarte postmoderno o berantiarrari), kontzeptu konprentsi- boagoa erabiliko litzateke eta horrek, halaber, kultura-aniztasunari buruzko gaia gizarte-multzo handi batean dauden kultura- eta politika-tradizio askoren barruan proposatzea eragingo luke. Hori da, besteak beste, egile hauen kasua: dagoeneko soziologo klasikotzat hartzen den N. Elias², E. Said³ arabista eta F. Jameson⁴ filosofoa, mutur batean, eta A. MacIntyre⁵ politologoa eta S. Huntington⁶ nazioarteko harremanen estrataga.

Bestalde, *kultura* esanda talde edo elkarte baten *ethos* edo ohiturak adierazten badira —Iris M. Young⁷ teoriarari feministak eta M. Wallzer⁸ gizarte-mugimendu berrien teoriarariak ere egiten duten bezala—, kontzeptuaren esanahia murrizten ari gara. Nahiz eta, era berean, kultura-aniztasunari buruzko hausnarketa-eremu berria zabaltzen den, gizar-

te-talde *gutxiengodun* baino gehiago gizarte-talde *gutxietsita* dauden horiek jasaten dituzten diskriminazio-mota guztiak hartzen baitira haren baitan.

Baina bada *kultura* terminoaren hirugarren adiera bat. Nazio- eta etnia-desberdintasunak adierazten ditu horrek, eta kultura «nazioarekin» edo «herriarekin» identifikatzen da. Kasu horretan, «nazio» kontzeptutzat belaunaldi askotako multzoa hartzen da, osatua eta konplexua, lurralde bat hartzen duena eta berariazko historia eta hizkuntza bera duena eta horrela jarraitu nahi duela adierazten duena⁹. Aspaldiko eztabaida da, baina azken mende aldaketarekin puri-purian dago berriz ere, Berlingo harresia bota ondoren duela gutxiko aldaketen eraginez eta ekonomia- eta komunikazio-globalizazioa etengabe haztearen ondorioz; hain zuzen ere, hori izango da, aurreko biak baztertu gabe, artikulatu honen abiapuntua¹⁰.

Lehenik eta behin, kultura-aniztasunaren azken zentzu hori da W. Kymlicka¹¹ eta Ch. Taylor¹² egileek ematen dioten esanahia *kultura* terminoari, eta kultura-aniztasuna *multikulturalismoarekin* identifikatzen dute; *aitortzeari* edo ez aitortzeari buruz aritzen diren politikekin ere identifikatzen dute, hau da, estatu-nazio bati edo batzuei nazio, etnia eta migratzaile-talde desberdinek egiten dizkieten eskaeren zilegitasunari buruz aritzen diren politikekin. Autore horien ustez, aniztasuna gure gizarteek berezko duten zerbait da, eta aniztasunari buruzko politikak, bestalde, funtsezko elementuak, estatu-nazio modernoek ezkutatu behar ez dituztenak neutraltasun etnokultural faltsua asmatuta¹³. Halaber, eta bigarrenik, aniztasuna *kultura arteko* espazioak osatzeko behararekin identifikatuko luketenen jarrerak izango genituzke auzi honetan, kultura-aniztasunak berarekin dituen desberdintasunak eta arazoak bide bakar batetik bideratzeko eta arazo horiei diskriminazio positiboko politiken bidez aurre egiteko, estatu-nazio subirano bateko hiritar guztiak berdinak izatea lortu arte. Egile horien ustez, eraturako estatu-nazioen neutraltasun eza, alde zuzenetik desberdintasuna ezabatzeko bai-

no ez da, eta, aldi baterako bakarrik denez, komenigarria litzateke horri aurre egitea¹⁴. Azkenik, badira zenbait egile, esaterako, G. Sartori eta azken etapako J. Habermas egilea («abertzaletasun konstituzionala») pluralismoaz bakarrik aritzen direnak, eta, azken batean, «espazio publikoan» kultura- edo nazio-aniztasunaz aritzeari uko egiten diotenak. Egile horien ustez, estatu-nazioek politikak aitortzea bakarrik zilegi da estatua osatzen duten pertsonen arteko berdintasuna «espazio publikoan» bermatzeko, kontuan hartu gabe migratzaileen taldeek edo bertakoek izan ditzaketen desberdintasun etno-kulturalak beren «espazio pribatuetan»¹⁵.

Artikulu honetan, migrazio eta kultura-aniztasunaren gaiari buruz arituko gara, estaturik ez duten nazioentzat, orokorrean, konplexua delako eta erronka bat delako, eta, bereziki, Euskal Herriarentzat.

Kultura-aniztasuna, migrazioak eta estaturik gabeko nazioak

Mende aldaketa honetan munduan gertatzen ari diren aldaketa ekonomiko, politiko eta kultural bortitzek agerian utzi dute, planetaren «iparraldean» zein «hegoaldean», gure planetan gauzatzen ari den kultura-aniztasuna handia eta garrantzitsua dela. Zenbait nazioarteko erakundek diotenez, Unesco, OIT/LNE (Lanaren Nazioarteko Erakundea) eta ACNUR (Errefuxiatuentzako nazio batuen goi-komisarioa) erakundeek esaterako, eratutako 200 estatu horiez gain, egoera minorizatuan gutxi gorabehera 6.000 herri, etnia eta kultura daude, eta gero eta ahulagoak diren migratzaile-talde eta errefuxiatu-taldeetan 200 milioi lagun baino gehiago; horiek guztiek, dagoeneko baztertu ezin den errealitatea osatzen dute. Biodibertsitatearen eta gizadiaren aberastasun material eta kulturalaren jasotzaile dira¹⁶.

Globalizazio-prozesu berriak eta horrek eragindako ondorioak, gizartearen sektore askotan beren artean erabateko lotura duten hiru eremutan ahaleginak bikoiztu egin behar di-

relako kontzientzia haztea eragin du; hauek dira hiru eremuak: garapen jasangarria eta gizarte-integrazioa; norbana-koaren eta kolektiboen eskubideen defentsa; eta, azkenik, kultura- eta hizkuntza-ondareak errespetatzea eta horiek aitortzea. Kontzientzia areagotu egin da globalizazio-prozesua erabat desberdina delako, diskriminatzailea eta homogeneizatzailea delako, eta bereziki, eraturako estatu-nazio modernoek alde aurretik minorizatu zituzten kolektibo kulturalakiko eta etnia-kolektiboekiko, eta herri eta nazioekiko.

Migrazioek eta prozesu etniko eta nazionalitarioek garrantzi handia hartu dutenez mundu guztian joan den mendearen azken laurdenaz geroztik, auzian jartzen ari dira garai modernoan eratu ziren erakunde estatalek eta nazioartekoek oinarri hartu zituzten suposamendu eta tresna ekonomiko, politiko eta kultural asko, kapitalismo suntsitzailea eta kultura bakarreko estatu-nazioen subiranotasuna.

Prozesu migratzaileek eta identitarioek dimentsio askotako errealitatea, anitza eta konplexua osatzen dute, eta errealitate hori gizadia bera bezain zaharra bada ere, bultzada berria eta dimentsio berria bizi du, egungo aldaketa eta eraldaketa sakoneko prozesuen aurrean; prozesu horiek, halaber, globalizazioaren, estatuen eta demokraziaren zeregina berriz definitu behar izatearen eta kulturari eta komunikazioari dimentsio berria eman behar izatearen ondorioz azaleratu dira.

Immigrazio prozesuak haztearen ondorioz sortutako kultura-aniztasunaren fenomenoaren erronka konplexua bada eraturuta dauden estatu-nazioentzat, are konplexuagoa da subiranotasuna lortuta minorizazio politiko eta kulturalari aurre egin nahi dioten herrientzat eta nazioentzat. Era berean, subiranotasun horrek, inolako zalantzarik gabe, globalizazio-prozesuaren baitan berriz definitzeko beharra du nabarmen, baina, dena dela, eta edozein dela subiranotasun-mota, hura lortzeko premia eskubidea dute hala nahi dutenek. Izan ere, herri eta nazio gisa aitortzea eta tresna politiko subiranoak lortzea dira haiek bizirik iraun ahal izateko bide bakarrak, globalizazio ekonomikoak eta komunikazioen ar-

lokoak eragiten duen kultura-uniformetasun bortitzak eratu duen mundu honetan; eta globalizazio horri, hain zuzen ere, planetako estatu-nazio boteretsuenek eusten diote.

Migrazioak eta kultura-aniztasuna Euskal Herrian

Euskal Herrian, migrazioen fenomenoak izugarritzko garrantzia izan du historiaren joanean, bai euskal emigranteak askotan joan direlako beste latitude batzuetara, bai Espainiako eta Frantziako Estatuetatik immigranteak etorri direlako gurera. Halaber, joan den mendeko 80ko hamarkadaren amaieraz geroztik, immigrante «berrien» presentzia sumatzen hasi zen, beren ezaugarri berezi eta berritzaileekin (ordura arte ezagutzen ez ziren beste latitude, ekonomia, etnia edo kultura batzuetakoak).

Nahiz eta biztanle immigranteak egun Euskal Herrian no-la banatuta dauden adierazteko beste artikuluren bat eduki zenbaki honetan bertan, garrantzitsua da ikuspegi orokorra ematea; izan ere, identitate eta jarrera kulturalak eta politikoak definitzeko ezinbestekoa da, garrantzi kuantitatibo zein kualitatibo handia baitu. Baina garrantzitsua da gure ikuspegitik eta ikuspegi nazionaletik adieraztea, ez kopuruaren ikuspegitik bakarrik, baita gure historiaren eta errealitatearen ikuspegitik ere, eta hori guztia ez herri gisa itxuratzen gaituzten «atzerritar» partzialtasunagatik, bi estatuek abileziaz ezarritakoa.

Horrenbestez, egun, Euskal Herritik kanpo jaiotakoen biztanle-kopurua %25ekoa da; hau da, 750.000 immigrante inguru daude, eta zazpi lurraldeetan 3 milioi lagun bizi gara¹⁷. Biztanle immigrante guztien erdia Bizkaian bizi da (360.000 inguru). Biztanle-kopurua kontuan hartuz gero, immigrante gehien bizi diren herrialdeak hauek dira: Lapurdi %50 baino gehiago, Nafarroa Beherea %32, Araba %29, Bizkaia %26. Immigrante gutxien dituztenak Gipuzkoa (biztanle guztien %22), Zuberoa (%20) eta Nafarroa (%18) dira. Garrantzitsua da, halaber, kontuan hartzea Euskal Herriko biztanle guztien

%12, 360.000 lagun inguru, bi estatu horietatik etorritako guraso immigranteen seme-alabak direla.

Dena dela, kopuruei buruzko datu horiez gain, aztertzea merezi duten zenbait elementu adierazi nahi ditugu hemen, eta, horrela, immigrazioak eta kultura-aniztasunak euskal gizartean bizikidetzarako eragin dituen eta oraindik ere eragiten dituen erronkei buruz hausnartzeko, baita subiranotasunaren aldeko prozesuari eta bizi dugun hizkuntza-normalizazioari eragiten dizkien erronkei buruz hausnartzeko ere.

Horretarako, eta ikuspuntu hori dugula, Euskal Herrian «finkatu» diren bi immigrazio-mota nagusiak aztertuko ditugu, biak bereizita: batetik, Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritako immigranteak, eta, bestetik, «hegoaldeko» herrialdeetatik etorritako immigranteak. Bi mota horien artean badira berdintasunak, baina alde handiak ere bai. Azkenik, zenbait esku-hartze komun proposatzen saiatuko gara, Euskal Herria bezalako nazio baten berariazko ezaugarriak kontuan hartuta; hau da, bi estatuak kulturaren eta politikaren arloetan minorizatu duten nazioarenak, eta autodeterminazioa jende askok eta aspalditik eskatzen duen nazioarenak.

Immigrazioak eragiten duen erronka eta horrek dakarren kultura-aniztasunak eragiten duen erronka hau da: nazio minorizatua garenez, gai izango ote gara, nahiz eta oztopo ugari eragin dezakeen, subiranotasun-prozesu demokratikoaren alde, eta kultura- eta hizkuntza-normalizazioaren alde egingo duen aberastasun-elementu gisa bideratzen konplexutasun hori? Edo, oztopo-elementu gisa zaharkitzen utziko dugu.

Espainiako eta Frantziako immigrante-kolektiboek eragindako erronkak

Espainiako eta Frantziako Estatuetatik Euskal Herrira etorritako migratzaile-kolektiboen taldeek, testuinguruagatik zein haien ezaugarriengatik, inpaktu ekonomiko, politiko eta kulturala eragin zuten, eta beste zenbait prozesurekin batera, euskal gizartearen ordura arteko egitura erabat al-

datu zuten. Immigrazio horrek elementu positiboak ekarri zituen; esate baterako, indar abertzaleetan «gai soziala eta gizarteari buruzko gaia» sendotu egin ziren¹⁸. Baina, bestalde, euskaldunen kultura eta hizkuntza minorizatzea eragin zuten, bai hirietan, bai landa-eremuko, baserrietako milaka eta milaka emigranteengan¹⁹, Euskal Herriko bertako hiri industrialetara emigratu zutenengan, alegia. Migrazio horiek, halaber, industria indartzea eragin zuten, bai XIX. mendean, bai XX. mendean²⁰.

Dena dela, joan den mendeko 60ko hamarkadako azken industria-bultzadan, Espainiako Estatuko herrialdeetako immigranteen eta Euskal Herriko landa-eremuko jendearen beste demografia-mugimendu bat eragin zuena, abertzaleen eta ezkerreko politikako belaunaldi berriei esker, eta Euskal Herriarekiko jarduera frankista basatiaren aurkako borrokari esker, aurreko belaunaldietakoek bizi izan zuten «maketoen» eta «baserritarren» arteko areriotasuna desagertzen hasi zen²¹.

Horrezaz gain, immigrazio horrek —hegoaldean espainiarak, eta iparraldean frantziarrak— berariazko indar kuantitatibo eta kualitatibo garrantzitsua du, identitate-sentimenduen osaeran eta leialtasun eta ordezkari politikoaren osaeran; bestalde, gure herrialdean abian dagoen prozesu demokratikoa baldintzatu du eta baldintzaten jarraitzen du. Beraz, inolako konplexurik eta beldurrik gabe, gure zerain teoriko eta praktikoa leku bat eman behar diogu.

Jakina, gure herrialdearen politika- eta kultur minorizazioaren eragile bakarrak ez dira immigranteen kolektibo horiek izan. Urteen joanean Espainiako eta Frantziako Estatuak egindako etengabeko ahalegina gure subiranotasuna, kultura eta hizkuntza oztotatzeko eta minorizatzeko, eta, bestetik, interesak eta proiektuak bi estatuekin lotu zituzten zenbait eliteren merkataritza- eta industria-interesek zeregin handia izan zuten hegoaldean zein iparraldean. Horiek guztiak dira minorizazio-egoeraren eta, azken batean, gatazka arrazoi estrukturalak.

Denbora horretan guztian eta gaurdaino, nahiz eta hasiera hartan arazoak eta gorabeherak izan, eta nahiz eta gaur egun ere irauten duten, immigranteen kolektiboak «integratu» egin dira euskal gizartean. Frankismoaren osteko itun konstituzionala eta estatutu-ituna Euskal Herriko gehiengoaren nazio-eskaerak bideratzen edo, hobeto esanda, ezerezen saiatu zirela gehienak konturatu ondoren, abian jarri den ziklo politiko honetako benetako arazoa hau da: prozesu demokratiko hori gauza daitekeen heinean, kolektibo horien jatorrizko bi estatuek haiek «etnifikatzen» saiatzea, kolektiboan bertan oztopoak sorrarazteko, ez bakarrik politikoak, baita sozialak ere. Estatu horiek, eta bereziki espainiarra, kolektibo horiek euskal gizartean duten integrazio-maila eta bizikidetzeta-maila desorekatzen saiatzen ari dira. Gure gizartea «ulsterizatzen» saiatzen ari dira, kolektibo horiek funtsezko oinarritzat erabilita. Kolektibo horien jatorria eta gehiengoaren identitate kulturala politikoki erabiltzen saiatzen ari dira, espazio soziala ustezko bi komunitateetan banatuz, benetan dagoen arazoa desitxuratzeko: euskal gizartearen gehiengoak, jatorri eta identitate desberdin horiez haratago, bere oraina eta etorkizuna erabakitzeke duen nahi demokratikoa²².

Kontua da, autodeterminazioaren aldeko sektore politikoak gai izango ote diren, mende-aldaketak eta esparru-politiko berriaren eskaerak eragindako parametro berrien baitan, gure herrialdean abian dagoen prozesuaren barruan, kanpoan edo aurka kokatzeko pertsona horiek. Bizikidetzarako estrategiek argi eta garbiak izan behar dute eta horiek bulztatu egin behar dira, beste jatorri batzuetako eta orain euskal hiritarrak diren horiek bat egitea bahi badugu, edo, batik batik, euskal gizartea osatzen duten gehienek nahiekiko errespetua erakustea nahi badugu; hau da, gure hizkuntza nazional bateratua normalizatzea, haien hizkuntzak ere aitortzen direla; eta osatu nahi dugun esparru politiko berriari buruz erabakitzeke nahia adieraztea, beren identitate etno-nazionalak errespetatzen direla.

Orokorrean, immigrazioak eragindako kultura-aniztasunak ez du berez izaera positiboa edo negatiboa. Gizarte osoaren bizikidetzan ahalik eta aberasgarrien izan dadin subjektu horiek egiten dutenaren arabera da (immigranteak, gizarteratze-elkarteak, estatuak, erakunde publikoak, eragileak, etab.). Kultura-aniztasunaren gaiari ekitea, gure gizarteetako gertaera gisa, fenomeno konplexua bada, kultura eta politika minorizatua duten gurea bezalako gizarte batean, konplexutasuna areagotu egiten da.

Testu honen bidez, guk adierazi nahi duguna hau da: gure herrialdean abian dagoen fase politiko berrian, immigrazioak eragindako kultura-aniztasunarekiko izan behar den estrategiak, eta bereziki autogobernurako gehiengoaren nahi demokratikoak, eta normalizazio politikoa eta hizkuntza-normalizazioa oztokatzen duten estatuetakiko immigrazioak eragindakoarekiko estrategiak, ez du ukatzekoa edo jarrera defendatzailea hartzekoa izan behar. Erabat aurkako izan behar du, esate baterako Quebecen edo Katalunian gertatzen hasi den bezalako; kultura-aniztasunaren paradigma eta «aitortzearen» edo hobeto esanda «aitortza bikoitzen» ideien inguruan biltzen den eskaera izan daiteke giltzarria, abian dagoen prozesuan kolektibo horiek erabat txertatzeko, haren izaera demokratikoa sakontzen eta aberasten dela, oinarri soziala eta politikoa zabaltzen dela, azken finean, prozesuari indar handiago emateko. Zaila da, baina ez ezinezkoa.

Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritako immigrante kopurua, egun, oso handia da. Nahiz eta etorrera handiena 60ko hamarkadan izan²³, gaur egun oraindik ere etortzen jarraitzen dute/dugu²⁴.

Gaur egun, Euskal Herriko biztanleria guztiaren %20 inguru Espainiako eta Frantziako Estatuetan jaiotako immigranteak dira, eta horiek immigrante guztien %80 baino gehiago dira. Bi estatu horietatik etorri eta Euskal Herrian bizi diren 780.000 lagun inguru horietatik, %17 gutxi gorabehera (700.000) Espainiako Estatuko zonalderen batekoak

dira eta Hego Euskal Herrian bizi dira; eta %3 inguru (78.000) frantziar jatorrikoak dira eta Ipar Euskal Herrian²⁵.

Hauek dira, funtsean, immigrante horien jatorriak: Gaztela eta Leon (250.000 lagun inguru), Extremadura (80.000 inguru), Galizia (70.000 gutxi gorabehera) eta Paris eskualdea (45.000 inguru). Lau metropoli-gune garrantzitsuenen inguruan biltzen dira, batik bat; hau da: Bilbo Handia, Donostialdea, Arabako Lautada eta BAB izeneko gunearen ingurua.

Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritako immigrante kopurua handia dela adierazteko, urtero Euskal Herrira etortzen den pertsona-kopurua gogoraraziko dugu. Esate baterako, 2006. urtean, 40.000 immigrante espainiar eta frantziar inguru finkatu ziren Euskal Herrian, eta horiek etorritako immigrante guztien %80 baino gehiago egiten dute (bakarrik 3.100 lagun, %20 baino pixka bat gehiago, ziren beste estatu batzuetakoak). Bestalde, 40.000 lagun baino gehiagok alde egin zuten, eta horietatik %40 baino gehiago gazteak eta guraso ez-immigranteen seme-alabak ziren²⁶.

Nahiz eta zenbait datuk bestelakorik adierazi, eta bizikidetzaren arloan bide luzea eta komunikatzeko asko dagoen, gaur egun euskal gizartea osatzen duten pertsona eta kolektibo gehienek pertenez- eta satisfazio-sentimendu handia dute orokorrean, nahiz eta zenbait eragilek eta komunikabidek bestelako irudi eta asmo batzuk hedatzen dituzten. Eta sentimendua halakoa da, alde batera utzita identitate-sentimendua: izan euskalduna, espainiarra/frantsesa edo biak. Beraz, esan dezakegu euskal gizartearen bizikidetzarako ereduaren ezaugarria, gaur egun, euskalduntasunarekiko dagoen identifikazio-maila handia dela; identifikazio hori, gutxienez, hiru kultura-identitatek osatutako sentimendua da eta sentimendu horiek intentsitate desberdinekoak dira, nahiz eta gehienek eta zeharka, batez ere autodeterminazioaren aldeko identitate etnokulturalekin eta politikoekin lotura handiago duten²⁷.

Immigrazioa aldagai erabakigarria da, eta subiranotasunaren arazoaren eta kultura- eta hizkuntza-normalizazioaren

arazoaren erdian dago. Baina jaioterriak ez du erlazio lineal zuzenik komunitate-identitatearekin, euskararen aldekoa izatearekin, jarrera politikoarekin eta Euskal Herriarekiko identifikazioarekin. Horrenbestez, Euskal Herrian bizi diren biztanle guztien %25 inguru euskaldun bakarrik sentitzen da, eta %40 euskal-espainiar edo euskal-frantziar sentitzen da; jatorri espainiarreko eta frantziarreko immigrante-biztanleei dagokienez, %20 inguruk euskaldun bakarrik sentitzen du bere burua, eta %50 inguruk identitate bikoitza dutela aitortzen dute. Azkenik, euskal gizarte osoari dagokionez, espainiar edo frantses sentimendua bakarrik dutenen batez bestekoa %24 ingurukoa da; immigrante espainiarren eta frantziarren kasuan, berriz, batez bestekoa %30 ingurukoa da²⁸.

Dena dela, orokorrean bizikidetzaz sozialerako eta bereziki bizikidetzaz kulturalerako erabakigarri diren bi arazori ez zaie irtenbidea eman, eta pertsonaren jatorriak baldintza ditzake horiek: alde batetik, norberak duen identitate-sentimendua eta jatorria alde batera utzita, euskal herritarren eskubideak bermatuko dituen sare politikoa eta instituzionala aitortzea; eta, beste aldetik, eremu «publikoan» eta lurralde osoan, euskara normalizatzeko konpromiso irmoa, lurralde bakoitzean dauden gainerako hizkuntzak ere erabiltzen direla.

Azken finean, eta hurrenez hurren, honetan datza: euskal gizarteak bere etorkizuna erabakitzeko duen eskubide demokratikoa onartzea, baita hiritar-eskubideak bermatzeko, euskaldun guztienak eta haien identitate-adierazpenak barne, tresna politikoak eta instituzionalak eskura izateko eskubidea onartzea ere; eta euskararen erabilera bermatzeko behararren aukera aitortzea, komunikazio-tresna normalizatu gisa, gainerako hizkuntzak erabiltzea bateragarri dela eta bere baitan hartzen dituela. Bi kasuetan, denok batzeko aukera ematen diguna, bizitza publikoaren erdian jartzean datza, identitate-, hizkuntza- eta lurralde desberdintasunak alde batera uzten direla edo haiek baitan hartzen direla: hiritartasun eta nazionalitate jakin bat izateko eskubidea, beste batzuekiko

bateragarri dela; eta hizkuntza bateratu bat izateko eskubidea, beste hizkuntza jakin batzuekiko bateragarri dela.

Bi kasuetan, euskal gizartea osatzen duten gehienek behin eta berriz adierazi dute, azterlan eta adierazpen-mota askoren bidez, bi aukera horien alde daudela; eta, horrezaz gain, eta zenbait kasutan, hala adierazi dute herritarrak ordezkatzen dituzten indar eta aukera politiko batzuek.

Bestalde, euskal gizartearen gehiengoak hartzen duen erabakia errespetatzeari dagokionez, nabarmentzeko modukoa da, Lizarra-Garaziko itunak izan zuen onespren sozial, politiko eta sindikalaz gain, gizartearen gehiengoak zenbait inkestaren bidez adierazitako bide demokratiko horren onspena. Eta euskara aitortzeari dagokionez, nabarmentzeko modukoa da Bai Euskarari ekimenak izan zuen babes soziala eta eragileena, D hezkuntza-ereduaren gorakada, eta, azken batean, euskal gizartearen gehiengoak gure herriaren elementu diferentzial gisa euskararen balioarekiko duen kontzientzia (behin eta berriz adierazi da azterlanetan), eta euskara errespetatzeko eta bultzatzeko behararren kontzientzia.

Beste batzuen artean, horrelako adierazpenak etengabe egiten dira, euskal gizarteak badakielako eta eguneroko bizikidetzan ikusten duelako, ez duela zertan bateraezina izan euskal hiritartasun eta identitate komuna izatea eta beste identitate eta nazionalitate batzuei eustea: espainiarra, frantziarra edo europarra; eta, halaber, ez duela zertan bateraezina izan euskara hizkuntza bateratua izatea eta beste hizkuntza batzuk izatea: gaztelania, frantsesa, galiziera edo ingelesa.

Bestalde, erabakiak hartzeko eskubide demokratikoa eta hiritartasuna/ak edo nazionalitatea/ak aukeratzeko eskubidea, ez da euskaldun direnei bakarrik usurpatzen zaien eskubidea, nahiz eta funtsean hala izan, baizik eta Euskal Herriko lurralde guztietan bizi direnei ukatzen zaien eskubidea da, edozein dela herritarraren jatorria, identitatea edo egungo nazionalitatea. Guzti-guztiok, edozein dela gure identitatea, euskalduna, espainiarra/frantziarra edo biak, gure nazionalitatea aukeratzeko eskubidea dugu, elkarrekin partekatzen dugun es-

parrua arautzeko eskubidea dugu, jatorri- edo identitate-desberdintasunak ahaztuta edo haiek barne hartzen direla.

Eta bi kasuetan, estatuek beretzat hartzen dituzte eskubide horiek, aldebakarrekoak eta eskusiboak izango balira bezala.

Euskal Herrian bizi diren Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritako immigrante-kolektiboei dagokienez, bi auzi horiei buruz duten jarrera, nahiz eta gizarte osoaren batez bestekoaren azpitik egon, nahiko jende dator bat iritzi horrekin, oraingoz. Horrenbestez, zazpi lurraldeetako batez bestekoa hartuta, immigrante horien %25 baino gehiagok aitortzen dute euskal alderdiei ematen dietela botoa, %50 baino gehiagok pentsatzen du euskal gizarteak berak hartu behar dituela erabakiak eta %30 baino gehiago euskalduntze-prozesuarekin bat dator. Ikusten denez, bide luzea dugu oraindik²⁹. Baina oraingoz, batetik, Espainiako Estatuak immigrante horiekin egikaritu nahi duen etnifikazioa nekez gauzatzen ari da, gehienak eta zeharka, Hego Euskal Herriaren autodeterminazioaren aldekoak dira; eta, bestetik, Frantziako Estatuak euskaldunekin egikaritu nahi duen ghetifikazioa, Ipar Euskal Herrian turismoaren aldeko politika masiboaren bidez, eteten ari da, Departamenduak berak hala eskatzen baitio. Baina auzia eta talde-lana ezin dugu gehiago atzeratu.

Jakina, aipatu ditugun bi elementu horiek aitortzeko eskubidea dugula irmo pentsatzeari dagokionez —gure gizartean bizikidetzaz soziala eta kulturala izateko urrats kualitatibo handia izango litzateke—, alde handiak daude, eta sektorearen araberakoa da: soziala, politikoa, identitate-sektorea, kulturala eta hizkuntza-sektorea; eta sektore euskaldunak eta subiranotasunaren aldekoak ditugu ertz batean, eta sektore espainiarrak eta konstituzioaren aldekoak bestean. *Giltzarrietako bat da jakitun izan behar dugula ituna lortzea nahitaezkoa dela; hiritartasun nazional komuna aukeratzeko eskubidea aitortzearen inguruko ituna, identitate-aniztasun jakinak errespetatzearekin eta haiek aitortzearekin bateragarria izango den ituna. Hori eduki ezean, oso zaila da euskal gizartearen gehiengoak egun eskatzen duen urratsa ematea.*

Ez du ziurtatzen gatazka demokratikoki konponduko denik, baina ezinbesteko baldintza da, zalantzarik gabe.

Hortaz, Euskal Herriko lurralde guztietan bi eskubide horiek aitortzea beharrezkoa dela sinistarazteko lanean eta parte hartzen jarritzea nahitaezkoa da; izan ere, guzti-guztiori eragiten digute, batzeko eskubideak dira eta ez zatitzeko, errespetatu behar diren eskubideak dira, herri honen bizikidetzeta eta egoera hobetzea nahi badugu, eta zatitzea ez badugu nahi. Sinistarazte-lana eta parte-hartzea, azken finean, oso baldintzatuta dauden sektore horietara bideratu behar dira, ez beren jatorri, identitate edo hizkuntzagatik, baizik eta Espainiako eta Frantziako Estatuak erabiltzen dituzten elementu subjektibo horiek erabiltzen dituztelako; eta, hain zuzen ere, estatuak beren jardura politikoan erabiltzen dituzte elementu horiek, euskal gizartearen nahi demokratikoak eta normalizatzaileak oztotatzeko.

Baina orain arte esandakoaz gain, immigranteen kolektibo horiek, euskara ez den beste hizkuntzaren bat eta euskalduna ez den beste identitate bat duten horiek, bi arazoak beren arazoak ere badirela sentitzeko, nahitaezkoa litzateke guk geuk ere haien arazoak gureak ere badirela sentitzea. Analisisgileek, kultura-aniztasuneko bizikidetzari buruzko azken eztabaidetan, «aitortze-politikak» deitzen diote horri. Politika horiek, Euskal Herriaren testuinguru berezian, hau da, minorizazio politiko eta kulturalaren egoera kontuan hartuta, beste modu batean izendatu beharko genituzke: «aitortze bikoitzeko eta elkarrekikoen politikak». Hirugarren atalean, ildo horretan eman diren zenbait neurri jakin azalduko ditugu.

«Hegoaldeko» herrialdeetako immigranteen kolektiboek eragiten dituzten erronkak

Azken hiru belaunaldien joanean, pixkanaka-pixkanaka ikusi dugu, gure herri eta hirietara orain arte ezagutzen ez genituen beste kontinente, estatu eta herrietako pertsonak eta kolektiboak iristen direla, kolore eta azentu desberdina

zutenak. Kolektibo horiek eta Euskal Herrira orain arte etorritakoek eta etortzen jarraitzen dutenek badituzte elementu komunak; baina, hala ere, badituzte zenbait berezitasun eta gure herrialdean bizikidetzarako beste erronka bat izatea eragin dute, baita gehienek eskatzen duten autodeterminazioa eta «normalizazio» politiko eta kulturalerako ere.

Europako Batasunetik kanpoko pertsonen kolektibo berri horiek zazpi lurraldeetako biztanleriaren %3,5 egiten zuten jada 2001ean. %5 arteko gainerakoak Europako Batasuneko estatuetatik (Espainia eta Frantziako Estatuetatik ezik) etorritakoak ziren. Beren garrantziagatik, Europako Batasunetik kanpoko kolektibo horiek Kolonbia, Ekuador eta Marokokoak ziren batez ere. Zenbaki absolututan, gehienak Nafarroa Garaian bizi dira (45.000 inguru), ondoren Bizkaian (32.000), Gipuzkoa eta Araban (16.000 eta 13.000 hurrenez hurren), ondoren Lapurdin eta oso atzetik Nafarroa Beherean eta Zuberoan. Herrialde bakoitzaren biztanleria osoari dagokionez, Nafarroa Garaia legoke berriro lehen lekuan, bertan hamahiru biztanletik bat (%7,5) Europako Batasunetik kanpotik etorritako atzerritarra baita. Ondoren datoz Araba (%4,3), Bizkaia (%3), Gipuzkoa (%2,3), gero Lapurdi eta azkenik oso atzetik Nafarroa Beherea eta Zuberoa³⁰.

Espainia, Frantzia edo Europako Batasuneko ez den beste estatuetakoa immigrazio berri horrek desberdintasun handiak hartzen ditu bere baitan, jatorriko herrialdeko inguru politikoaren eta ekonomikoaren arabera desberdintasunak; jatorri horrek, hain zuzen ere, gurean gizarteratzeko estrategietan eragina izango du, nork bereak izango baititu, ezaugarri berezikoak eta diferentzialekoak.

Mendebaldekoak ez diren herrialde eta eskualdeetako immigrazioa, nahiz eta Euskal Herriko biztanleria guztiaren portzentaje txikia izan, oso agerikoa da euskal gizartean; bai errazago hautematen direlako (kasu askotan bestelako fisio- nomia-ezaugarriak dituzte), bai diferentzialtasunagatik (iritsi berri horietako askok orain arte ezagutzen ez genituen beste kultura, hizkuntza eta erlijio batzuk dituzte), egoera so-

zialarengatik eta eskubideengatik (Espainiako eta Frantziako Estatuaren lege murriztaileen eta arrazisten ondorioz, bereziki, eta Europako Batasunaren legeen ondorioz, orokorrean, enplegua kolokan dute eta erasanerrazak dira) baita politikaren eta komunikabideen arloetan askotan aipatzen direlako ere³⁰.

Espainiako eta Frantziako Estatuetakoa immigrazioak ez bezala, beste kontinente batzuetako immigrazioak duen eragina gehiago da kualitatiboa kuantitatiboa baino, oso errealitate berri eta desberdinari egin behar baitiogu aurre. Immigrazio-mota horrek ezaugarri bereziak dituelako gertatzen da hori, nahiz eta euskal gizartean eta kulturaren eragiten dituen ondorioak, esaterako, immigrazio espainiarrak eta frantziarrak eragindakoen oso antzekoak izan³¹. Edonola ere, nahiz eta euskal gizarteak baduen esperientzia, duela gutxikoa (gizarte espainiarrak ez bezala, esaterako) bizikidetzaren arloan, beste kultura batzuetako pertsonekin eta kolektiboekin (Espainiako eta Frantziako Estatuetakoa erki-degoetakoak), eta euskal gizartearen memoria kolektiboan oso berria den aurrekaria izan, «hegoaldeko» immigrazio «berriak», alderdi askotan, erronka berriak izatea eragin du, bizikidetzari eta Euskal Herrian eratzen saiatzen ari garen gizarte- eta kultura-ereduari dagokienez. Horrexegatik ari gara atal honetan, hain zuzen ere, gaia lantzen³².

«Hegoaldeko» eskualdeetatik datozen immigranteen kolektiboek eragiten dituzten elementu berri garrantzitsuenak aipatuko ditugu jarraian. Nahitaezkoa da elementu horiek kontuan izatea gure gizartean eta kulturaren elkarbizitza ahalik eta aberasgarrien izan dadin, eta subiranotasuna lortzeko prozesu demokratikoa ahalik eta bateratzaileena izan dadin. Lau dira, gutxienez, elementu horiek:

1) *Gurera etortzen diren pertsonak dira, Espainiako, Frantziako eta Europako atzerritarrei buruzko legeen «gainetik».* Hau da, immigrante espainiarrentzat eta frantziarrentzat ez bezala, nahi ez dutela ere beren estatuaren babesa baitute eta hiritar- eta nazionalitate-eskubideak bermatuta baitituzte (espainiarra eta frantsesa), immigrante berri horientzat oso

zaila da, edo zuzenean ezinezkoa, gutxieneko hiritar-eskubideak aitortzea estatu horiek. Egoera halakoa izanik, edozein dela jatorria eta egoera, behartuta daude legearen arloan kolokan bizitzera eta sozialki oso egoera dramatikoan. Alde horretatik, bada garrantzi handiko lotura-puntu bat, eta agian estrategia-itunerako puntua, euskal gizartean dagoen arazo batekin: hiritar-eskubideak lortu nahi izatea. Berebiziko garrantzia du haiei jakinaraztea zein den herrialde honetan daukagun borrokaren arrazoia; hau da, euskal hiritartasuna bermatuko duten eskubideak lortzeko borrokarena, eta herrialde honetan bizi garen guztiontzat izango den zerbait bezala ulertuta, edozein dela norberak duen jatorria, identitatea edo hizkuntza. Azken finean, itun berria osatzean datza, orain, eta kolektibo berri horiekin. Eta nahitaezkoa da estatuen araudi murriztaile horiekiko gaitzespena lotzea bizileku-eskubidea, hiritar-eskubidea eta nazionalitate-eskubidea eskatzeko esparruarekin, lehen aipatutako gutxienekoak adostuta eta barne hartuta.

2) *Espainiako eta Frantziako immigranteak ez bezala, «hegoaldeko» herrialdeetako immigranteek bazterketa soziala eta prekaritate-egoera bizi dute.* Eta ez bakarrik lege aldetik kolokan daudelako, baita gure lan-merkatu zatikatuaren eskaeren eta egituraren ondorioz ere, eta gure gizarteko zenbait sektorek baztertzeko dituztelako ere bai³³. Horren eraginez, kasu eta egoera jakinak alde batera utzita, immigrazioa beti lotzen da prekaritatearekin eta arazoekin. Hortaz, alde horretatik, itunerako beste bi elementu oso garrantzitsu daude; honako oinarri hauek dituen gizarte-eredua: batetik, berdintasun sozialaren aldeko eta bizi-baldintzak hobetzeko borroka (etxebizitza, osasuna, lan-baldintzak), eta, bestetik, desberdintasunekiko eta kultura-aniztasunarekiko errespetua. Nahitaezkoa da beren elkarteak osatzea eta bat egitea auzo edo herri bakoitzeko borrokarekin, beren egoera, eskaerak eta beharrak hobetzeko eskatzeko, horiek adierazteko eta antolatzeko; eta beharrezkoa da, halaber, arrazismoaren eta bazterketaren aurkako borroka-lana garatzea. Horrenbestez,

ezinbestekoa eta presazkoa da immigranteek beren sareak, elkarteak eta buruzagiak antolatu ahal izateko baliabideak ematea eta horretarako eskubidea aitortzea, nork bere kolektiboaren eskaerak bideratzeko erreferenteak izan ditzaten; baina horrezaz gain, jarduerak eta elkarteak garatu behar dira gure gizarteko zenbait sektoretan, haiek bizi duten bazterketa sozialaren aurka borroka dezaten eta kultura-aniztasuneko bizikidetzarako jarrerak eta espazioak sor ditzaten.

Azaldu ditugun bi elementu horiek (hiritar-eskubideen aldeko borroka eta bazterketa sozialaren aurkako borroka), guk adierazitakoaren beste ikuspuntu eta estrategia batetik, jakina, landu dituzte azken hamar urteotan immigranteei «laguntza» eskaintzen dieten erakundeak Euskal Herrian. Erakunde horiek, gehienak espainiar-leialtasun joera handikoak eta paternalistak dira, eta «hegoaldeko» herrialdeetatik etorritako immigranteen kolektiboentzat zilegitasun-maila handia dute, oraingoz³⁴.

Laguntza eskaintzen duten erakunde horiek lortu duten zilegitasuna, immigranteen alde lan egin dutelako izan da, eta, horrezaz gain, beste bi faktore osagarri hauengatik. Batetik, euskal sektoretako eta euskal leialtasuneko sektoreta-koek ez dutelako halako arazoekiko ardura hartu; eta, bestetik, Espainiako Estatuak immigranteen bizileku-eskubidearekiko eta lan-eskubidearekiko duen kontrolagatik. Azken arrazoi horren ondorioz, Euskal Herrian dauden baina Espainiako Estatuaren mendeko diren laguntzarako erakundeak Estatuaren eta immigranteen arteko «bitartekari» bihurtu dira. Eta horrek, aldi berean, immigranteek Espainiako Estatuako lurraldetasunaren eta politikaren arloa Euskal Herrikoaren aldean gehiago entzutea eta ezagutzea eragin du.

3) «Hegoaldeko» herrialdeetako immigranteen kolektiboetako pertsonak, gehienek, badakite (beren jatorrizko herrialdeetan hala gertatzen delako) nolakoak diren gatazka politikoak; batetik, eliteen interesak biztanleriaren gehiengoari ezartzearen ondorioz sortutakoak; bestetik, estatuaren interesak eskualde jakin batean ezartzearen ondorioz sortutakoak; eta

hirugarrenik, gehiengo talde etniko, kultural, linguistiko eta erlijiosoak gutxiengo bati ezartzearen ondorioz sortutakoak. Immigranteak ez dira bakarrik «gutxiago garatuta» dauden zonaldeetatik etorritako pertsonak, beren jatorrizko herrialdeetan urte askotan gutxituak izan diren kultura, hizkuntza eta etniatakoak dira gehienak. Ez dira Marokoko, Ekuadorreko, Senegaleko edo Brasileko immigranteak bakarrik, horrezaz gain (eta zenbait kasutan, bereziki), berebereak, wolof-ak, kitxuak edo afroak dira. Hori izan daiteke, beraz, itunerako hirugarren elementua: hizkuntza eta kultura gutxitua berreskuratzeko haiekiko errespetua erakusteko borroka.

Horrenbestez, nahiz eta immigrante gehienek Euskal Herriko egoera eta aldarrikapenak neurri batean zein diren jakin, ezinbestekoa da, lehen adierazi dugun etorkizunean osa daitekeen itunaren espazioen baitan, jakintzat ez ematea gure errealitatea ezagutzen dutela. Erabakigarria da gure herrialdea denari buruzko gure ikuspegia ematen saiatzea, baita Euskal Herriak nahitaez jasan behar duen gatazka politikoari buruzkoa ere, kultura- eta hizkuntza-eremuak berebiziko garrantzia duen gatazkari buruzkoa, alegia. Eta, aldi berean, immigrante horien jatorrizko gizarteetan bizi dituzten oztopo eta gatazka politikoak, kulturalak eta linguistikoak zein diren jakiteko eta horiek ulertzeko ahalegina egitea ere ezinbestekoa da; eta, halaber, beren hizkuntzak eta kulturak ezagutzen, errespetatzen, balioesten eta horiek bizikidetzarako gure espazioetan eransten saiatzea.

Gainera, haiek badakite zer den kolonizazioa, edo orain globalizazioa. Alde horretatik, oso garrantzitsua da onartzea egoera horietan zein izan den eta den gure inplikazioa, globalizazioaren aurkako borrokan fronte bat osatze aldera, eta nazioarteko elkartasun- eta lankidetzak antolatze aldera. Ekintza horiek jatorrizko herrialdeak laguntzeko baino gehiago, jatorrizko eskualde, zonalde, kultura eta herri jakinak laguntzekoak izango dira; izan ere, azken horietako garapen-mailak, oinarrizko beharren asetze-maila, eta

hizkuntza- eta kultura-tresnak, jatorrizko herrialdeetakoak baino are maila kaskarrekoak dira.

4) *Bigarren mundu-gerraren ostean Europa alderako nazioarteko migrazioaren ezaugarriak, eta «integraziorako» politikak eta estrategiak erabat aldatu dira.* European, 70eko hamarkadaren erdi aldera bitarteko immigrantearen ezaugarri nagusiak hauek ziren: indibiduala, gizonezkoa, gaztea, formazio gutxikoa eta denbora luzerako etorritakoa; horiek jatorrizko herrialdeetako gizartearekin eta kulturarekin oso gutxitan izan zituzten harremanak eta urrunak egiten zitzaizkien, gutxitan egiten zituzten bisitak, eta beren herrialdeetara bueltatzeko ametsa zen herrialde arrotz batean bizitzen jarraitzeko arrazoi bakarra. Baina, bestalde, lan- eta lege-egoera nahiko egonkorra zen, garai hartan Europako erdialdeko eta iparraldeko ekonomiek hazteko beharra baitzuten. Itzuli ez ziren pertsona gehienak, «integratzen» saiatzen ziren, eta ahalik eta gehien hurbiltzen ziren iritsitako herrialdeetako kultura eta gizartera; horrezaz gain, batzea lortzen zituzten senideak (gehienetan seme-alabak) behartu egiten zituzten «integrazio» eredu horrekin bat egitera. Beren hizkuntzei eta zenbait ohiturari eusten bazieten ere, jatorrizko identitatearekiko eta gizartearekiko harremana, kasu gehienetan, oso sinbolikoa zen eta noizean behin «eskualde-etxeetara» egiten zituzten bisitetara mugatzen zen. Halaber, integrazio egonkorra eta hiritar-eskubideak aitortuta zituzten heinean, beren «nazioko kideekin» zuten harremana identitate-erreferentzia garrantzitsuena izateari uzten zion. Bestalde, bigarren mundu-gerraren osteko epemuga horretan, emigranteak jasotzen zituzten Europako estatuak bizileku-eskubidea, nazionalitate-eskubidea eta hiritar-eskubidea ematen zieten immigranteei, ereduarekin bat egiten bazuten. «Kolare bakarreko» hiritar-motarentzat prestatuta zeuden lana eta eskola, eta hura zen erreferentzia immigrante-belaunaldi horrentzat eta haien seme-alabentzat.

70eko hamarkadaren erdialdeaz geroztik, eredu hura erabat aldatu da. Hauek dira, orokorrean, immigranteen ezauga-

riak: gizonezkoak zein emakumezkoak, adin guztietakoak, formazio-maila askotakoak, sare eta taldeen bidez etorritakoak, eta joan-etorriak oso maiz egiten dituztenak. Lanera-tzea eta lege-arloa, ordea, prekarietate handikoa da. Ondorioz, talde eta identitate berekoekin dituzten loturek eta elkartasunezko harremanek, iritsitako herrialdeetan dauden herrialde bereko kideekin zein beren jatorrizko herrialdeetan bizi diren kideekin dituztenak, berebiziko garrantzia dute haientzat, dagoeneko ez dira harreman sinboliko hutsak. Bere herrialdeko taldea, etnia eta erlijio-taldea da gero eta gehiago, edo batez ere da, erreferentzia-taldea, eta han ezartzen dituzte oinarrizko harremanak. Eta alde horretatik, berebiziko garrantzia du kontuan izatea Euskal Herrira etortzen diren immigranteak, gehienak ezagunen bidez etorritakoak, gure artean bizitza berri bati ekiten dioten pertsona indibidualak direla; baina, halaber, badutela iragana, eta oraindik ere eusten dioten kultura, eta erlijio jakin bat, eta ez diotela hari zertan uko egin, segurtasuna ematen dielako eta iritsi diren herrialdeetan eta gizarteetan beren herrialde bereko kideekin loturak eta elkartasun-harremanak izateko aukera ematen dielako. Iritsi diren gizarte eta herrialde horiek, halaber, gero eta aukera gutxiago ematen dizkie hiritar- eta nazionalitate-eskubideak eskuratzeko, bai eta integratzeko ere.

Bestalde, Europako eta mendebaldeko estatuetan aldaketak gertatu dira: immigrantei buruzko araudi murriztaile, arrazista eta sexistak; lan-merkatu zatikatua eta prekarioa; beldurra adierazten duten jarrerak eta bazterketa soziala areagotu dira; beraz, bat etortzearen bidezko integrazio-motak ez du balio dagoeneko, ez alderdi batekoen aldetik (kolektibo eta immigrante gehienen aldetik), ez beste alderdikoan aldetik (immigranteak jasotzen dituzten gizarte aldetik).

Horrela, bada, migrazio- eta integrazio-ereduan gertatu diren aldaketen ondorioz, nork bere identitateari, kulturari, hizkuntzari eta erlijioari ematen dion balioak garrantzi handia hartu du, baita hemengo zein jatorrizko tokiko erreferentzia-taldeetako elkartasun-sareek ere, eta erabakigarriak

dira immigranteen eguneroko bizitzan. Egoera gogorra da haiena, eta, beraz, identitatea eta erreferentzia-taldea dira dituzten euskarri irmoak gure artean bizitzen jarraitzeko; eta, azken batean, horiek eskaintzen diete guk eman ezin dieguna, gaur egun egoera nolakoa den ikusita: oinarrizko duintasuna eta gutxieneko ziurtasuna.

Lau elementu horiek kontuan izatea nahitaezkoa da gaiari aurre egiteko; hau da, bizikidetzarako, gure gizartean integratzeko; eta haien errespetua eta aitortzea gureganatzeko, euskal kultura eta hizkuntza berreskuratzeko eta horien normalizaziorako; eta, azken finean, euskal gizarteak gure oraina eta etorkizuna erabakitzeko eskaera demokratikoa errespetatu dezaten eta harekin bat egin dezaten.

Zer egin: elkar ezagutu, aintzat hartu elkarri, bizikide izan, elkarbanatu

Atal honetan, ekintza jakinak adierazi baino gehiago eta orain arte azaldutakoa kontuan hartuta, zenbait elementu nabarmentzen saiatuko gara, gure ustez, erabakigarriak baitira esku-hartze bat garatzeko, eta, horrela, immigranteen kolektiboek kultura- eta hizkuntza-normalizazioarekin bat egin dezaten eta Euskal Herrian abian dagoen subiranotasunaren aldeko prozesu demokratikoarekin ere bat egin dezaten.

Aurreko bi ataletan adierazi ditugun xehetasunen eta berezitasunen gainera, Espainiako eta Frantziako Estatuetatik eta «hegoaldeko» herrialdeetatik etorritako immigrante-komunitateekin lan egiteko proposatzen diren bideak dira.

1. *Nabarmentzea garrantzitsua dela iruditzen zaidan lehen ideia hau da: immigrazioaren definizioa eta hari buruzko irudia euskal gizartean.* Sektore sozial, politiko eta komunikabideetako sektore gehienek haiei buruzko irudia definitzerakoan, ideia hau dute abiapuntu: «*Immigrazioa arazo bat da*». Garrantzitsua da ideia hori auzitan jartzea, euskal gizartearen eta immigranteen kolektiboen arteko bizikidetzari errespetu eta demokratikoki aurre egiteko; eta, azken finean, de-

non aberastasunerako elementu izan dadin, baita hizkuntza eta kultura berreskuratzeko proiektua eta euskal gizartearen gehiengoak aldarrikatzen duen subiranotasunaren aldeko proiektua indartzeko elementua izan dadin ere. Nabarmendu beharrekoak hauek dira: alde batetik, immigrazioak ez du zertan *arazo* izan; eta, beste aldetik, immigranteen kolektiboak ezin dira definitu desberdindu gabeko multzo gisa, ezta *immigrazio* soilak esanda. Jarraian, biak aztertuko ditugu.

a) *Immigranteak gure artean egotea ez da arazoa, erronka baizik*; lehen ere gizarte eta kultura guztietan gertatu da, eta globalizazioaren mende berri honetan areagotu egin da, mugikortasuna eta kultura-aniztasuna baita haren funtsezko ezaugarrietako bat. Ez da nahitaez arazoa eragin behar duen faktorea, baina bada faktore konplexua. Edonorentzat da konplexua, eta, batik bat, gurea bezalako nazio batentzat; izan ere, globalizazioaren dinamika uniformizatzaileari aurre egin behar izateaz gain, gure subiranotasuna murrizten duten estatuenei ere aurre egin behar baitiegu.

Immigrazioarekin bizitzea erronka da, baina elkar aberas-teko lagungarri izan daiteke (ez gu bakarrik, baita haiek ere); edo bakartzeko, arazoa eragin dezakeen elementua izan daiteke, eta, azken batean, elkarren kalterako elementua izan. Halaber, erronka ere bada, Euskal Herrian abian dagoen prozesu demokratikoaren eta hizkuntza normalizazioaren prozesuaren alde edo aurka egin dezakeen faktore sozial eta politikoa den heinean. Elkar ezagutze hori eta elkarrengana hurbiltze hori proposatzeko moduaren arabera-koa da, eta horren baitan egongo da gure herrialdeko bizikidetzak eta gure demokrazia eraikitzeak itunen norainokotasuna. Elkar ezagutzearen eta elkarrengana hurbiltzearen oinarriak hauek dira: ahalik eta estereotipo gutxien egitea eta elkarrenganako errespetua izatea. Nolanahi ere, bizikidetzak harmoniatsua eta arazorik gabekoa izango delako ideia baztertu egin behar da. Gure gizartean eta gure kulturaren ere badira arazoak, baina horiek ez dira oztopo akordioak lortzeko, helduago egiteko eta aurrera egiteko.

b) *Immigranteen ezaugarri nagusia aniztasuna da.* Beren artean ezaugarri komunak badituzte ere, nahitaezkoa da kontuan hartzea ez dela existitzen «Immigrazioa» izendatzen dugun fikzioa; are gehiago, ez dago immigrazio espainiarra edo frantziarra, edo «hegoaldeko» herrialdeetatik etorritako immigrazioa. Espainia edo Frantzia, Senegal, Argentina, Maroko edo Ekuador estatuetatik etorritako immigranteen kolektibo asko daude, eta nork bere ohiturak, hizkuntza, identitatea, egoera eta beharrak ditu. Azken batean, haien aniztasuna eta konplexutasuna aintzat hartzean datza. Ez bakarrik haiei buruz daukagun ideiarekin eta jakinarazten diegunarekin ados egon daitezke³⁵, baizik eta esparrua behar bezala egokitzeko, eta, horrela, batetik, Euskal Herriak bizi duen egoera berezian bizikidetzeta negoziatzeko, eta topaketa- eta eztabaida-espazioak abian jartzeko, eta, bestetik, esku-hartzeko egitasmoak eta ekintzak antolatzeko (gizarte, politika eta kulturaren arloan), errealitate konplexu eta anitz horiek eta gure herriarentzat lortu nahi ditugunak abiapuntu hartuta.

Jatorriak badu garrantzia, eta, beraz, elkarrenganako hurbilteta, pertsonen eta kolektiboen artekoa, ez da berbera izango, Pariseko eskualdekoak badira, edo Britainia edo Korsikakoak badira. Ez da gauza bera Madril edo Andaluziakoa izatea edo Galiziakoa izatea. Argentina eta Marokotik edo Ekuadorretik etortzea gauza berbera ez den bezalaxe, eta are gehiago, Rif-etik etortzea lehen kasuari dagokionez, edo kitxua komunitatetik etortzea, bigarrenari dagokionez. Komunitate horien artean hizkuntza-, erlijio- eta identitate-desberdintasunak izateaz gain, egoera sozial eta ekonomiko desberdinetakoak dira, edo hezkuntza- eta enplegu-maila desberdinetakoak.

Bukatzeko (eta azpimarratu nahi dut pertsona eta komunitate horiei guztiei bermeak eman behar zaizkienean, kontuan hartu behar dela guztiek modu berean izango dutela oinarritzko hiritar-eskubidea eskuratzeko aukera, eta, neurriak aplikatzerakoan, kontuan hartu behar direla haien be-

rezitasunak, asko baitira beren artean daudenak), ez da ahaztu behar, kultura eta hizkuntza berreskuratzeari dagokionez eta gure herrialdean abian dagoen subiranotasunera-ko prozesuari dagokionez, kolektibo eta pertsona horiek guztiek ez dituztela aurretiko jarrera berdinak. Ez dute jarrera berbera estatu subiranoa duten komunitate nazional batetik edo estatu hori kontrolpean duten komunitate gehiengodun batetik etortzen diren pertsonak, eta eskubide sozialak, politikoak eta kulturalak murrizten dizkien estatu bateko komunitatetik etortzen diren pertsonak. Nahiz eta subjektiboki ausazkoa izan daitekeen, nabarmena da bigarrenek lehendabizikoek baino elementu gehiago dituztela jarrera aldekoagoa izateko.

2. Erabakigarria iruditzen zaidan bigarren gaia hau da: euskal gizartearen eta immigranteen kolektiboen arteko bizikidetzaren bultzatzeko estrategia.

Joan den mendean Europako gizarteek antolatu zuten «integrazio-eredua» aldatu egin behar dugu, hura krisian baitago. Immigranteak hartzen zituen gizartearen arauak eta balioak bereganatzean eta etortzen zirenen identitatea eta kultura desegitean oinarritzen zen eredu hura. «Bestea» bereganatzean eta «gu bezalakoa» bilakatzean oinarritzen den integrazioaren eredia baztertu, eta kultura anitzen arteko bizikidetzan eta elkar aintzat hartzean oinarritzen den «integrazioaren» eredia hartu behar dugu.

Aurreko ereduak oso emaitza txarrak eragiteaz gain, gaur egungo gizartearen egitura konplexua eta anitza denez, *kultura eta kolore bakarreko estrategia edukitzetik (modernotasun berdintzaile eta unibertsalizatzailearen paradigma zaharraren aniztasuna ukatzeko estrategia) edo kultura arteko eta mestizajearen estrategia edukitzetik (egungo neomodernismo kosmopolitaren aniztasuna hutsik uzteko estrategia) kultura-aniztasunaren estrategia edukitzera pasatu behar dugu.* Kultura-aniztasuneko eta elkar aintzat hartzeko paradigma, denontzako berdinak diren elementuak zehatz-mehatz proposatuko dituen (oinarrizko hiritar-eskubideak: osasuna,

hezkontza, nazioa, lurraldea, batuko gaituen hizkuntza...), eta desberdintzen gaituztenak ere proposatuko dituenak (identitatea, erlijioa, etab.). Kultura-aniztasuneko paradigma, azken finean, berdina egiten gaituzten printzipioak eta desberdina egiten gaituzten printzipioak konbinatuko dituen paradigma. Konbinazio hori modu jakinean eta pragmatikoki egin behar da, eta, beraz, ez alde aurretik ezarrita eta behin betikotzat hartuta; denon artean eraikiko eta zehaztuko duguna, eta, ziurrenik, tirabirak eta negoziazioak tartean direla.

Ildo beretik jarraituz, bestalde, nahitaezkoa da, literatura errazetik eta dogmatikotik haratago, kontuan hartzea funtsezko hiru alderdi, kultura-aniztasuneko eta elkar aintzat hartzeko estrategia horretan parte hartuko duten pertsonak anitzak, dis-simetrikoak eta jakinak baitira.

a) *Elkar aintzat hartzeko, aniztasuna da abiapuntua.* Ez dago pertsona bat, pertsona batzuk daude. Euskal Herrira etortzen diren immigranteen kolektiboek ulertu eta onartu beharko lukete Euskal Herriak historia, gizarte, kultura eta hizkuntza jakinak dituela, baita gatazka eta helburu jakin batzuk dituela ere, eta horiek guztiak errespetatu eta aintzat hartu beharko lituzkete. Horrek eskatzen du, besteak beste, «ghettoak» ez osatzea, seme-alabak D ereduan matrikulatzea, eta helduak euskaraz alfabetatzeko programa malguetan parte hartzea.

Baina beste aldean gaudenok ere, euskal gizartea osatzen dugun sektoreetakoek, ulertu eta onartu beharko genuke immigranteen kolektiboetako pertsonak badituztela iragana, historia eta kultura jakinak, baita behar eta helburu jakinak ere; eta guk ere horiek guztiak errespetatu eta aintzat hartu beharko genituzke. Hortaz, eta aurreko adibide berberekin jarraituz, haien seme-alabak matrikulatuta dauden D eredia eta haien jatorrizko hizkuntzak eta kulturak uzartu egin beharko genituzke. Edo nazioarteko harremanak eta lankidetzak bultzatzeko kultura- eta politika-egitasmoak garatu beharko genituzke, gure errealitatea zein jatorrizko haien komunitateak kontuan hartuko dituztenak.

Baina elkar aintzat hartze hori ez da ideala, kontuan izan behar da berdinak egiten gaituzten eta desberdinak egiten gaituzten zenbait oinarritzko eskubide badirela; negoziazioa beharrezkoa da, eta tirabirak sortuko dira, baina, lehen ikusi dugun bezala, adostasun-elementuak ere bai.

b) Elkar aintzat hartzeko, dis-simetria da abiapuntua. Pertsona desberdinak dira (terminoaren zentzu zabalean eta konplexuan: aldatzen ari diren beharrak eta identitateak dituzten gizabanako eta kolektiboak), espazio berean elkarrekin bizi behar dutenak, eta, hortaz, elkar ezagutu behar dute, eta beren identitateak eta proiektuak negoziatu behar dituzte. Baina negoziazioari ekiteko, kontuan izan behar da pertsona horien artean eta pertsona horiekiko boterea dis-simetrikoa dela. Hau da, ez ikuspegi erabat asimetrikoa eta autoritarioa dugula («alderdi batekoek dena esaten dute, beste alderdiekoek ezer ez», ohiko unibertsalismo moderno uniformizatzaile eta bereganatzailean tipikoa)³⁶, ezta ikuspegi erabat simetrikoa eta artifiziale dugula ere («denok dena esaten dugu», kultura arteko mestizajearen kosmopolitismo neomodernoan tipikoa)³⁷.

Bi dis-simetria mota daude euskal gizartean. Lehendabizikoa oso konplexua da eta zerikusia du jatorri eta identitate espainiarreko eta frantziarreko kolektiboek duten harremanarekin, batetik, euskal jatorri eta identitatea dutenekin, eta, bestetik, bi jatorriak eta identitateak konbinatzen dituztenekin. Bigarren atalean ikusi dugun bezala, jatorri, identitate eta leialtasun politikoaren artean dagoen lotura, nahiz eta handia izan, ez da ez lineala, ezta zuzena ere. Jakina, kolektibo identitarioek jo dezakete, eta «intentsitate txikian» hala egin izan dute, mobilizazio eta legitimazio politikora, indartzeko. Edo alderantziz ere bai, proiektu edo erakunde politikoak azpiegitura identitarioa mobilizatzen saia daitezke, beren estrategiak indartzeko, eta jaioterriaren aldagaia erabakigarria da horretan. Hori da abian jarri dutena gogor, «intentsitate handian», batez ere Espainiako eta Frantziako Estatuak, euskal herritar guztioi dagokigun erabakitzeko es-

kubideari buruzko eskaera demokratikoa eta bateratzailea oztopatzeke, denontzako nahi dugun bizikidetzarako esparruaren baitan. «Maletak» edo «euskal nazionalismoaren xenofobia» adierazpenak, ageriko bi formulazio dira. Estatu horiek benetako boterea dutenez, eta babes sozial handia dutenez, abantaila dute euskararen normalizazioaren eta urte askotan identitatea eta helburu demokratikoak gutxituta ikusi eta berezko esparru baten aldeko apustua egin dutenen aldean. Baina estatu horiek halako botere eta indarra edukitzeak ez du esan nahi beren estrategiak inposatu ahal izango dituztenik, baldin eta autodeterminaziorako prozesu baten alde gaudenok bi strategiari eusten badiegu abileziaz.

Lehendabiziko estrategia izango litzateke identitateek garrantzi handia dutela ukatzeari uztea, edozein dela identitatea, horiek aintzat hartzeko eta euskal gizartekoak garelako sentitzen dugun guztion berezko faktore eta faktore aberasgarri gisa bideratzeko. Alde batera utzita, edo onartuta, zenbaitek bere burua beste espazio batekoa sentitzen duela: espainiarra, frantziarra, europarra, galiziarra, etab. Eta bigarren estrategia izango litzateke, aniztasuna berezko zerbait dela aintzat hartuta, Euskal Herrian bizi garen hiritar guztiok erabakitzeke dugun gutxieneko eskubide demokratikoa errespetatzeko behararen ideia, edozein dela gure jatorria, herritar-sentimendua eta identitatea. Bizikidetzarako gure esparruari buruz erabakitzeke eskubidea, hiritartasuna eta nazionalitatea erabakitzeke eskubidea ukatu egiten dira, ez bakarrik euskal herritarrei eta/edo subiranotasunaren aldeko, espainiarrak, frantziarrak edo galiziarak sentitzen diren euskal herritarrei ere ukatu egiten zaie. Bi estrategia horiek joko konplexua eta dialektikoa eskatzen dute, baina beharrezko jokoak. Ez bakarrik printzipio-kontu batengatik, baizik eta bi estatu horiek Euskal Herriari buruz eta Euskal Herrian bertan gauzatzen dituzten esku-hartzeak eteteke.

Bigarren dis-simetria, nahiz eta hain konplexua ez izan, lehendabizikoa bezain zaila da hari ekitea. Bigarrenaren ezau-

garria hau da: bizikidetzarako espazioan, Euskal Herrian, alegia, aspaldidanik daude jokoan «gehiengodunen» gizartea edo etorritakoen gizartea (jatorri desberdinekoak eta bizikidetzaren definitzeko modu desberdinak dituztenak, baina boterearen gehiengoa dutenak) batetik, eta «hegoaldetik» etorritakoen kolektiboak (errealitateari buruz bestelako definizioa egiten dutenak eta botere oso gutxi dutenak) bestetik. Hori onartzeak bereziki eskatzen du erne egotea eta gure «gutxiengoen» eskubideak, Euskal Herrian dauden beste herrialdeetako «diasporen» eskubideak aintzat hartu ondoren kontsekuente izatea, gure gizartean txerta daitezten, berme guztiak dituztela. Halaber, eskatzen du haien eskubideak aintzat hartzea, eta eskubide horiek zein diren eta nola bermatu eztabaidari ekitea, eta lehenbailehen haiek ordezkariak izan ditzaten sustatu eta aitortzea, eta gure erabakitzeko eskubideari buruz eta arazoari irtenbidea emateko parte hartzeko moduari buruz gure herrialdean abian dagoen eztabaidan eta prozesuan txertatzea³⁸.

c) Azkenik, kontuan hartu beharko litzateke *elkar aintzat hartzearen estrategia hori ez dela unibertuala eta abstraktua, beren historia eta proiektuak dituzten pertsonen parte hartzen baitute*. Hau da, gure gizartean, partekatzen dugun espazio komun horretan, bi estatuekiko gatazka bat dago, eta gizartearen gehiengoak euskal hizkuntzaren eta kulturaren «normalizazioa» erabakitzeko gure espazioa eskatzen du, baina, era berean, identitate asko daude, gizarte-sektore asko daude eta errealitate, jatorri, kultura, identitate eta bestelako desberdintasunak dituzten immigranteen kolektiboek parte hartzen dute; eta horiek, halaber, espazio komun horrekiko eta denok dugun erabakitzeko eskubide demokratikoa oztopatzen duten bi estatu horiekiko duten sentimendua, sentimendu-intentsitatea eta nongotasun-sentimendua desberdina da. Estatu horiek, bestalde, nongotasun-sentimendua erabiltzen ari dira ziurgabetasuna pizteko eta euskal gizartearen gehiengoak lortu nahi duen prozesu demokratiko eta normalizatzailearen aurka egiteko.

Horrenbestez, arazoa zehatz-mehatz jarri behar da mahai gainean, ahalik eta gehien baztertuta abstrakzioak eta toki komunak. Nola has gaitzke mahaigaineratzen, hemen eta orain, gure bizikidetzaz, garen bezalakoak izanda edo izan nahi genukeen bezala izanda? Zein itun-elementu komun partekatu behar ditugu? Zein desberdintasun-elementu errespetatu behar ditugu? Nork ekin behar dio elkarrizketari eta topaketari? Nolako espazioak, autonomia errespetatuz, hasi behar dugu eraikitzen elkartzeko eta bizikidetzaz hausnartzeko? Zein neurri eta ekimen jakin jarri behar dira abian? Zein arlotan? Noren alde egiteko jarri behar dira lehenbailehen abian? Eta zein utziko dugu gehiago hausnartzeko?... Nolanahi ere, elkar aintzat hartze horren abiapuntua honako honek izan behar du: euskal gizartearen nahia errespetatzea, hura aitortzea, gutxieneko elementu komun eta bateratzaileak aurkitzea eta bizikidetzarako aukeran dauden esparru horiek zehazteko eztabaidan eta prozesuan partaidetza soziala; hau da, estatuek proposatzen duten estrategiaren aurkakoa (ukatzea, inposatzea eta banatzea).

3. *Funtsezko hirugarren gaia, euskal gizartearen eta immigranteen arteko bizikidetzari aurre egiteko, errespetuz, demokratikoki eta, azken batean, denontzako aberasgarri izan dadin eta euskal gizartean gehiengoak nahi duen subiranotasunaren aldeko proiektua bultzatuz, homologaziorik ez egitea da, edo identifikazio automatikoa ez egitea Hiritartasunaren, Identitate nazionalaren, Komunitate politiko edo nazionalitatearen eta Lurraldearen artean*³⁹.

Euskal gizartean bertan aspaldiko eztabaida da eta, gaur egun, indar handia hartu du (egia esan, egungo gizarte guztietan gai erabakigarria da), subiranotasun-nahia beldurrik gabe, ahots gora adierazten baita; baina zuzenen ere eragiten dio, edo garrantzia areagotu egin dela esan daiteke, erronka berriak ekarri baititu «hegoaldeko» herrialdeetako immigrazioak bizikidetzarako. Estatu subiranoetako nazio eta herrientzat zaila bada halako gaiari aurre egitea, are zailagoa da gurea bezalako nazioentzat, kide anitzekoa baina

gehiengoak onartzen duen autodeterminazio-prozesuaren aldarrikapena abian duenarentzat. Aurreko atalean zenbait arazo adierazi ditugun arren, auziak lerro asko hartuko lituzkeenez eta konplexua denez, ezin dugu gehiegi luzatu.

Beharbada gehiegi laburbilduko badut ere, uste dut kontuan hartu behar dela hiritartasunaren, identitate nazional edo komunitarioaren, komunitate politiko edo nazionalitatearen eta lurraldetasunaren arteko desberdintasuna; izan ere, beren arteko lotura ikaragarri handia bada ere, desberdinak dira. Eta erabakigarria da lehenbailehen abian jarri behar dugun estrategian, ez bakarrik immigrazioaren arazoari seriotasunez aurre egiteko, baizik eta kultura eta hizkuntza berreskuratze-ko prozesuan nola txertatu aztertze-ko ere bai, bai eta Euskal Herriaren subiranotasunaren aitortze-prozesuan aztertze-ko ere. Lau errealitate horiek automatikoki ez homologatzeko proposamena, gaur egun, ez da erraz onartzen, iraultza burgesen ondorioz sortu zen modernizazio unibertsalizatzaile, uniformizatzaile eta kolore bakarrekoak abian jarri zuen zibilizazio-proiektua horiek identifikatzean eta horiek nahastean oinarritu baitzen. Eta pentsamolde hark oraindik ere eragin handia du gugan. Baita askatasun nazionala, berdintasun soziala eta aniztasuna helburu dugun pertsonengan eta proiektuetan. Labor bada ere, atalez atal azalduko dugu.

*a) Batetik, gauza bat da lurralde jakin batean bizi diren pertsonak dituzten hiritar-eskubideak, eta beste gauza bat komunitate edo nazionalitate politiko bateko kide izatetik eratorritakoak. Gerta daiteke pertsonaren batek oinarrizko hiritar-eskubideak izatea (esate baterako, bizileku-eskubidea, hezkuntza, osasuna, eta lana), eta nazionalitate politikoa ez izatea (komunitate edo gizarte horretako politika- eta erakunde-osaeran bete-betean parte hartze-ko eskubidea eman-
go liokeena): esate baterako, mintzagai dugun estatu-lurraldera etorri berri diren immigranteak. Eta lurralde horretan bertan, badira hiritar-eskubideak eta nazionalitatea, biak dituzten pertsonak⁴⁰. Eta, azkenik, badira zenbait pertsona, diasporakoak kasu, komunitate politikoa kudeatzen duen*

nazio-lurraldean bizi ez direnak, eta hiritar-eskubide gutxi batzuek baino gozatu ezin dutenak (pentsioak, esate baterako), baina haien jatorria dela-eta, «nazionaltzat» har daitezke eta hartu beharko lirateke pertsona horiek, eta, ondorioz, komunitate politiko horretako eskubideez gozatu eta komunitateari buruzko erabakiak hartu beharko lituzkete.

Gutxieneko subiranotasuna bermatzen duen estatu edo tresnaren bat duten nazio edo komunitate politiko guztietan, *arazo nagusietako bat da lurralde horietara iristen diren pertsona migranteen hiritartasuna lehendabizi, eta nazionalitate ondoen*⁴¹. Estatu subiranoa duten nazio guztiek, edo izan nahi duten guztiek, nahi eta nahi ez hausnartu behar dute arazo horretaz. Ahalik eta berme gehienekin egitea, bestalde, erabakigarria izango da gizarte horretako bizikidetzaren demokratiko eta anitzarentzat, bizikidetzaren eta -kalitateari eragingo baitio, eta, halaber, gizartean ez da lehen mailako eta bigarren mailako hiritarren arteko edo integratuen eta baztertuen arteko bereizketarik egingo⁴². Arazoari ez zaio irtenbidea emango hiritartasunaren eta nazionalitatearen arteko desberdintasunari uko eginda, edo bata ezabatuta bestearen mesedetan, edo pentsatuta hiritar-eskubideak «unibertsalak» direla eta nazionalitate-eskubideak «norberaren aukerakoak» direla; *arazo nagusia da bien arteko lotura eta batetik besterako urratsa nork eta nola definitu behar duen*.

Horrenbestez, gaia konplexua da, baina subiranotasun politikoa duten gizarte edo nazioek, badute, ondorioz, politikoki eta juridikoki arautzeko eskumena, gaizki edo ondo, hobeto edo okerrago. Tresna politiko hori ez duten nazioek edo herriek, eta autodeterminazioa helburu dutenek, ordea, gaiari behar bezala ekin behar diote, bestela, prozesuaren beraren oztopo bihurtu daiteke.

Euskal Herriaren kasuan, «oinarrizko» hiritar-eskubideak eta nazionalitate politikoko eskubideak izateari dagokionez, eta identitate-sentimendua alde batera utzita, hiru pertsona edo kolektibo mota daude. Batetik, oinarrizko hiritar-eskubide gehienak eta nazionalitate politikoko gehienak bermatuta

dituzten pertsonak daude (Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritako pertsonak eta inposatutako bi nazionalitate horietako bat onartzen eta hala izatea nahi duten euskaldunak). Bigarrenik, oinarritzko hiritar-eskubide batzuk bermatuta eta izan nahi duten nazionalitate politikoa aukeratzeko eskubidea ez duten pertsonak daude (euskaldunak eta hala izan nahi duten Espainiako Estatutik etorritakoak). Eta azkenik, hiritar-eskubideak ez dituzten pertsonak eta kolektiboak daude, eta jatorrizko nazionalitatekoak baino ez dituzte («hegoaldeko» herrialdeetatik etorritako immigrante gehienak).

Hortaz, printzipio bakar baten baitan (eskubide guztiak pertsona guztientzat Euskal Herri osoan), estrategia berariaz garatu behar da hiru sektore horietan.

Esate baterako, «hegoaldeko» herrialdeetako immigranteen kasuan, kultura eta hizkuntza berreskuratzeko eta subiranotasunaren aldeko aldarrikapen demokratikoaren baitan abian dagoen prozesuan txertatu beharko genituzke, bi bide kontuan hartuta. Frantzia eta Espainiako Estatuak eta EBren egungo immigrazioari buruzko politika eta lege murriztaile eta xenofoboak aurka gaudela, modu eraginkorrean, erakutsita. Halaber, oinarritzko hiritar-eskubideak eman beharko genizkieke (bizileku-eskubidea, osasuna, hezkuntza...), estatuetako atzeritarrei buruzko legeak alde batera utzita, eta orain dauzkagun eskumenak baino gehiago erabilita, «unibertsalak» izan beharko lukete eta. Hau da, edozein dela jatorria, identitatea eta nazionalitatea. Estrategia hori giltzarrietako bat da gure herrialdera iritsitako immigranteek edo haien ondorengoak gure herrialdea «integrazio» sozialarekin identifikatzeko eta subiranotasunaren aldeko prozesuarekin bat egin dezaten. Izan ere, berme horiek mahaigaineratuta, immigranteen kolektiboek errazago ulertuko dute eta jakingo dute, era berean, euskaldunok, haiek bezalaxe, ez dugula gure hiritartasuna eta gure nazionalitatea aukeratzeko eskubidea, Frantziako eta Espainiako Estatuak aurrean. Euskal Herriko sektore demokratikoen eta subiranotasunaren aldeko sektoreen eta «hegoaldeko» herrialdeetatik etorri-

tako immigranteen kolektiboen edo immigranteen ondorengoen kolektiboen artean abian jar dezakegun estrategia-itunaren ardatzetako bat da.

Ahalik eta pertsona- eta sektore-kopuru handien arteko itun demokratikoa ezartzea da gakoa, bi eskubide-mota horiek guzti-guztiok, inolako salbuespenik gabe eta baldintza berberetan, bermatuta izateko aukera eta ahalmena errespetatuko eta bermatuko dituzten espazioak eta tresnak erakitzeke eta ezartzeko.

b) Eta bestetik, gauza bat da nazionalitatea edo komunitate politikoa (eskubide eta betebeharrak osorik dituen nazio-estatuko lurralde batekoa izatea modu egonkorrean, lurralde horretako biztanleentzat komunak izango diren tresna instituzionalak, kulturalak eta linguistikoak onartzen direla) eta beste bat, oso desberdina, identitate nazionala, kulturala edo komunitarioa, estatu-nazio horren edo subiranotasuna bermatuko dion tresna izatea helburu duen nazioaren lurraldean⁴³. Esaterako, gauza bat da euskal nazionalitate politikoa, eta beste bat hura osatzen duten identitateak: euskaldun, galiziar, extremadurar... espainiar, frantziar eta mistoa⁴⁴ («hegoaldeko» herrialdeetako immigranteak iritsi arte), eta bereber, senegaldar, argentinar, kitxua... eta mistoa (hemendik aurrera).

Pentsamendu modernoak, eskuinekoak edo ezkerrekoak, estatalistak edo nazionalistak, bi horiek nahasteko joera izan du. Identitate komunitarioa edo kulturala eta nazionalitate politiko jakin bat eta bakar bat homologatu ditu eta batu ditu. Lurralde jakin batean, nazionalitate komun bat, beste identitate-sentimendu batzuekin batera izateko aukera eta errealitatea baztertu eta ukatu egin du. Horren ondorioz, bestalde, pertsona edo komunitate batek nazionalitate politiko jakin bakarra izan dezakeela pentsatzeko joera izan dute estatu modernoek, eta salbuespenak salbuespen, bi nazionalitate izateko aukera ukatu dute.

Ildo horretatik jarraituz, berebiziko garrantzia du bermatzea eta argi eta garbi jakinaraztea nazionalitate politiko komun bat izatea ez dela bateraezina sentimendu komunita-

rio, kultural edo etniko jakin bat izatearekin, ezta jatorrizko edo iritsitako herrialdeko nazionalitate politikoari eustearekin ere. Eta hori baliagarria izan daiteke gure herrialdera iristen diren immigranteentzat zein beste herrialdeetan bizi diren edo joaten ari diren gure herrialdeko biztanleentzat.

Ikuspegi demokratikotik eta subiranotasunaren ikuspegi-tik, aurreko atalean bezala, bi erronka ditugu. Lehendabizikoa, immigranteen kolektibo horiei jakinarazi behar diegu guztiok, inolako bereizketarik gabe, dugula nazionalitate politikoa izateko eskubidea, eta guztiok, inolako salbuespenik gabe, dugula nork bere identitate-sentimendua, kultura eta hizkuntza bermatuta izateko eskubidea. Eta, beraz, halaber, Euskal Herrian bizi garen euskaldunen berri eman, eta jakinarazi ez ditugula ez hiritar-eskubide guztiak, ezta nazionalitate politikoko eskubidea ere bermatuta. Eta bigarrena, helburu hori lortzeko, lehenbailehen batu behar dira kolektibo sozial eta identitate-kolektibo guztiak estrategia batean, hegemonia bilatuko duen prozesu batean, subiranotasuna izango duen lurraldean nazionalitate politikoa kudeatuko duen tresna eraikitzea proposatuko duena, identitate guztiak aitortuko dituen tresna bermatzaile gisa, eta identitate horiek guztiak denontzat komuna izango den beste identitatearekin bateragarria dela: euskalduna.

Horregatik guztiagatik, premiazkoa da immigranteen sektoreek edo immigranteen ondorengoen sektore guztiak ziur jakitea euskal «nazionalitate politikoa» eta hiritar-eskubideak edukitzeak ez duela esan nahi beren identitate-, kultura- eta hizkuntza-ezaugarriei uko egin behar dietenik. Beti ere, nazionalitate politikoa kudeatzen duen edo kudeatu beharko lukeen lurraldean —subiranotasuna duela—, identitate, hizkuntza eta kultura horiekin batera bizi den hizkuntza eta kultura errespetatzen eta aitortzen direla; eta, gure kasuan, euskal kultura eta euskara dira. Baina, hain zuzen ere, hau da benetan erabakigarria: nola bermatuko diegu espazio «publikoan» (eta, jakina, «pribatuan») immigranteen kolektibo edo komunitate guzti-guztiei (senegaldarra, galiziarra, kitxua, espainia-

rra, frantziarra...) nork bere kultura, hizkuntza eta erlijioa izatea⁴⁵. Azken finean, nola proposatu aniztasunarekiko errespetua eta bermea, gure eskaera demokratikoekin eta subiranotasun-eskaerarekin uztartuta. Izan ere, modu horretan, Euskal Herrian abian dagoen euskal kultura eta euskara berreskuratzeko eta normalizatzeko prozesua eta autodeterminaziorako eta eraikuntza nazional eta sozialerako abian dagoen prozesua berena balitz bezala sentituko dute. Eta, halaber, eraikitzen saiatzen ari garen herria, hizkuntza eta erakunde komunak barne, berena balitz bezala sentituko dute.

Azkenik, eta nolana ere, lehenbailehen jarri behar dugu abian hori guztia, baina jakitun izan behar dugu subiranotasun-eskubiderik gabe, immigrazioari buruzko politikak —oinarrizko bizileku-eskubideari eta nazionalitate-eskubideari eragiten baitie, baita arlo politiko, sozial eta kulturaleko hiritar-eskubide guztiei ere— etenda geratzen direla. Are gehiago, antolatze moduaren arabera ere izaten dira; izan ere, kasurik onenean, estatuak esparru horretan sorrazten dizkiguten kontradikzioak leundu baino ez dituzte egiten; eta kasurik txarrean, estatu horien politikak legitimatu egiten dituzte gure lurraldean. Horrenbestez, gauza bat egin baino ez dugu, eta ez da zeregin makala: pertsona eta kolektibo horiek eguneroko bizimoduan autodeterminaziorako prozesuan parte har dezaten bultzatzea, konfiantza hartzen eta elkarrekin aintzat hartzen ditugun konpromiso, ekintza eta urrats jakinak emanda.

Kultura-aniztasuneko estrategia nazio- eraikuntzaren prozesuan gorpuztu behar da

Kultura-aniztasunaren paradigmen baitan dagoen aitorze bikoitzaren estrategiak nazio- eta gizarte-eraikuntzaren prozesuan, hiru mailatan eragina izan dezan lortu behar da. Lehendabizi, eragile eta mugimendu sozialen mailan, haiek oinarrizko gure aldarrikapenekin bat egin dezaten saiatuta,

baina baita alderantziz ere; hau da, haienak babestuta, legitimatuta, eta gizartean ezagutarazita. Bigarrenik, erakundeen mailan, trantsizio-aldia izango litzatekeenean, oinarrizko hiritar-eskubideak, identitate-eskubideak eta nazionalitate politikoko eskubideak gauzatuko direla saiatuta, eta orain dauden erakunde-esparruak erabilia eta haiei uko eginda, eta lurralde osoan hiritar guztien eskubide guztiak bermatzen saiatuko diren kontraboterezko erakundeen aldeko apustua eginda. Oso erraza litzateke, esate baterako, udaletxeek nork bere Barne Ministerioari eroldari buruzko datuak ez ematea; helduen euskalduntzea doan eta malgua izatea, eta, era berean, ghettoak zentroetan eta A ereduan osatzea oztapatzea; langileen esklabismoa eta esplotazioa salatuko duen politika abian jartzea... Eta azkenik, politikaren mailan, sektore guztiek eta haien kolektiboetakoek, eta, jakina, immigranteek politikaren esparruan parte har dezaten saiatuta; esate baterako, erabakiak hartzen eta kontsultak erantzuten, eztabaidetan, erakunde politikoetan, kulturaletan eta sindikatuetan parte har dezaten, baita prozesuaren baitan dauden plataformetan parte har dezaten, eskubide nazionalak aldarrikatzekoan zein arazoari irtenbidea ematekoan.

Herritar eta herri gisa gure subiranotasun-aldarrikapenarekin inplika daitezten lortzeko, ez da egokia Euskal Herriko egungo kultura-aniztasunaren baitan dauden identitate antzak baztertzea. Ez da nahikoa proposatzea lurraldean bizi diren herritar guztiek izango dutela erabakitzeo eskubidea, «edozein dela» haien identitatea. Ez da komenigarria, bestalde, kultura-aniztasunak eragiten duen konplexutasuna gerora kudeatzeko uztea, hau da, subiranotasuna bermatuko digun tresna «lortzen dugun arte» atzeratzea. Nazio- eta gizarte-eraikuntzarako estrategia demokratikoa, gure herrian abian dagoen autodeterminaziorako prozesuak, indar estrategikoa eta oinarri demokratikoa izango du, ez du atzera biderik izango eta gehiengoak ontzat emango du, baldin eta une honetan bertan kultura-aniztasunaren erronka estrategia horren baitan eransten badugu.¶

1. I+Gko proiektuen programaren barruan, «Desberdintasunak globalizazioaren testuinguruan (2005-2008)» izenburua duen ikerketa-proiektuaren baitan idatzi da artikulua.
2. *El proceso de la civilización*, FCE, Madril, 1988.
3. *Cultura e imperialismo*, Anagrama, Bartzelona, 1996.
4. *La lógica cultural del capitalismo tardío*, Paidós, 2001.
5. *Tras la virtud*, Crítica, Bartzelona, 1987.
6. *El choque de civilizaciones*, Paidós, Bartzelona, 2001.
7. Irish M. Young egileak proposatzen duen adibide pragmatikoa, batik bat, emakumeei buruzkoa da, baita beste talde ez-etniko batzuei buruzkoa ere, baina, beti ere, identitate sozio-kulturalagatik diskriminatuta daudenei buruzkoa. Young, Irish: «Impartiality and the Civic Public», in S. Benhabib eta D. Cornell (arg.), *Feminism as Critique*, University of Minnesota Press, Minneapolis, Minn, 1990.
8. *Las esferas de la justicia*, FCE, Mexiko, 1993.
9. NBeko Giza Eskubideen Batzordeko aditu-taldeak ezarri zituen hiru ezaugarri horiek, estaturik gabeko nazioek eta talde etnikoek aitortzeko eskaera egiteko legitimitatea definitzerakoan. Horri esker, EGKn eta NBeko Biltzarrean onartu zen herri indigenen Eskubideen Gutuna.
10. Kultura-aniztasunaren zentzu horri buruzko eztabaida teorikoaren nondik norakoak jakiteko, ikus P. Albite: «Los desafíos de la multiculturalidad. Debates y perspectivas recientes», in Askoren artean: *La condición inmigrante*, Murtziako Unibertsitatea, Murtzia, 2005.
11. Gai horri buruz, egilearen liburu ezagunena: *Ciudadanía multicultural*, Paidós, Bartzelona, 2000.
12. Besteak beste, liburu hau idatzi du: *La ética de la autenticidad*, Paidós, Bartzelona, 1995. Bai Taylor, bai Kymlicka egileek eragin handia izan dute; esate baterako, gai horiei buruz Quebecen izandako eztabaidetan.
13. Ikuspuntu hori da, nire ustez, estaturik gabeko nazioetan migrazioei eta kultura-aniztasunari buruzko eztabaidari aurre egiteko erabilgarriena. Hori bai, adiera horretan ezkutuan dagoen «niaren» egiazkotasunaren ideia aldatuta, eta ikuspegi eraikitzaile batera egokituta; esate baterako, C. Geertz antropologoak, besteak beste, proposatzen duen bezala liburu honetan: *La interpretación de las culturas*, Gedisa, Bartzelona, 1992.
14. A. Touraine egilearen jarrera nabarmenduko nuke, testu honetan: *¿Podemos vivir juntos?*, PPC, Madril, 1997. Baita M. Wieviorka egilearena ere: *El espacio del racismo*, Paidós, Bartzelona, 1992.
15. Sartori, G.: *La sociedad multiétnica. Pluralismo, multiculturalismo y ex-tranjeros*, Taurus, Madril, 2001.
16. Wurn, S. A. (arg.): *Atlas of the World's Languages in Danger of Disappearing*, Unesco, 2001.
17. Aztiker: *Datuen Talaiak*, 2006, Udalbiltza/Txalaparta, Tafalla, 2006.
18. Jakina den bezala, subjektu nazionalaren arraza-ikuspegi sabindarra gainditu ahal izan zen (oso ohiko ikuspegia, bestalde, aldi horretan Europa osoan eta, bereziki, espainiar abertzaletasunaren eta frantziar jakobi-

- nismoaren aldeko ideologoen artean) Errepublika baino lehen. Hori lortu zen Jagi-jagi taldean, Errepublika garaian EAE/ANV alderdian, eta, frankismoaren garaian, ETA osatu zuten belaunaldi berriengan, Etxebarrieta eta Argalak «Euskal Herri langilea» ideia mamitu baitzuten. Hau da, *klase* hitzaren ideia abertzaletasunarekin uztartu zuten eta, halaber, Espainiako Estatuko herrietatik etorritako langile immigranteentzat zubi antzekoa izan zen, eskubide nazionalak aitortzeko eskaeraren borrokan.
19. Gai horri buruzko azterlan aitzindaria, gaiagatik beragatik, eta, halaber, haren ikuspegi teorikoagatik, W. Douglas antropologoarena da: *Oportunidad y éxodo rural en dos aldeas vascas*, Auñamendi, Donostia, 1977.
 20. Horrek eragin zuen, objektibo eta subjektiboki, euskaldunak berak beren herrian gutxiengotuta eta arrotz sentitzea. Garai hartako egoera eta ondorioak politikaz haratagoko ikuspegitik ulertu ahal izateko, nahitaezkoa da, gutxienez, hiru testu hauek irakurtzea: Azkona, J.: *Etnia y nacionalismo vasco*, Anthropos, Bartzelona, 1984; Azurmendi, J.: *Los españoles y los euskaldunes*, Hiru, Hondarribia, 1995; Zulaika, J.: *Del cromañón al carnaval*, Erein, Donostia, 1996.
 21. Adibide paradigmatico dira Txiki (Juan Paredes Manot) eta Otaegi, langileak eta ETako kideak biak, eta frankismoak fusilatu zituenak. Garaia hura eta bi irudi horiei buruzkoa aztertzeko, komenigarria da X. Sanchez Erauskin egileak duela gutxi konpilatu duen testua, in Askoren artean: *Txiki*, Haizea eta Sustraiak, Bilbo, 2007.
 22. «Bi komunitateen» tesiaren adierazpena egina zuen trantsizio politikoaren garaia baino lehen M. Escuderok, eta Hego Euskal Herrian puri-purian jarri zuten leialtasun estatalistaren inguruko alderdiek «maletak» adierazpenarekin, autodeterminazioaren aldeko sektoreek Lizarra-Garaziko ituna sinatu ondoren, izan zuen babesa ikusita. Zorionez, sektore eta kolektibo horiekiko atxikipenari esker, porrot egin zuten *de facto* saiakera horiek.
 23. 50eko hamarkadatik 70eko hamarkada bitartean bakarrik, Espainiatik eta Frantziatik 400.000 immigrante baino gehiago etorri zen Euskal Herrira.
 24. Kalkulatzen da, gaur egun ere, 10 immigrantetik, 6 Espainiako eta Frantziako Estatuetatik etorritakoak direla. Hortaz, egungo migrazioa Europatik kanpokoa delako irudia faltsua izateaz gain, gaiari buruzko ikuspegi estatalista indartzen da.
 25. Hego eta Ipar Euskal Herriko migrazioak oso desberdinak dira; Hego Euskal Herriko immigrante espainiarrak, gehienak, langileak ziren, eta Ipar Euskal Herriko migrazioak, batez ere, bizitokiarekin eta aisiarekin zuen zerikusia; beraz, erantzun eta diskurtso desberdinak eskatzen dituzte, artikulu honetan bildu ezin direnak.
 26. Zenbait iturri erabili dira. 2006. urteari dagokionez, Eustat, INSEE eta INE erakundeen errolda-datuak, eta batez ere, euskal lurralde guztiak bere baitan hartzen dituen estatistika-iturri bakar eta baliagarria, hau da, Aztiiker: *Euskal Herria. Datuen talaia*, Udalbiltza, Astigarraga, 2002 eta 2006.
 27. Nahitaezkoa da nabarmentzea gai horri buruz E. Baxok eta I. Martinez de Luna egileek duela gutxi egindako eta balio handiko azterlana; *et al.*:

- Identidad y cultura vascas a comienzos del siglo XXI*, Eusko Ikaskuntza, Donostia, 2006.
28. Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza. Euskal Herriko Soziolinguistikako Inkesta. Euskeraren Jarraipena II. 1996 eta III. 2001, Eusko Jaurlaritza.
29. Gaiari buruzko datu gehiago, P. Albite eta I. Ruiz de Pinedo: «Identidades y construcción nacional», in *Soberanía política y económica. El caso vasco*, IPES, Bilbo, 1999.
30. Aztiker: *Euskal Herria. Datuen talaiatik*, 2006, 130-131 or.
31. Horri buruz aurreko ataleko hausnarketa-elementu nagusiak eta garrantzitsuenak ere kontuan hartu behar dira bigarren kasuan, eta, halaber, aplikagarriak dira «hegoaldeko» immigranteen kolektiboekiko bizikidetzaz aztertzeko.
32. Nabarmentzeko modukoa da EHUn egindako ikerketa; hau da izenburua: *Estrategias de inserción de las y los inmigrantes en la sociedad vasca 2003-2005*, J. M. Apaolazak zuzendua.
33. Euskal gizarteak immigrazioarekiko erakusten dituen jarrereri dagokienez, garrantzi handiko gaia denez, hemen lantzen den baino askoz ere sakonago eta zehatzago aztertu behar da; izan ere (besteak beste), zenbait sektorek, batez ere euskal gizarteko sektore politikoek, eta bereziki espainiarrekoek, arrazismoaren, nazionalismoaren eta euskal identitatearen arteko lotura ezarri dute. Hemen, argudio horiek faltsuak direla egiaztatu nahi dugu bakarrik, hala adierazten baitute datuek eta azterlanek (espainiarrek berek egindakoek ere bai): 1) euskal gizartearen errefusatzemaita txikiagoa da espainiarrena, frantziarrena eta europarrena baino, eta 2) euskal gizartearen barruan, alfabetatuta dauden euskal sektoreak dira enpatia-maila handien erakusten dutenak «hegoaldeko» herrialdeetako immigranteekiko. Horri buruzko informazio gehiago nahi izanez gero, ikus P. Albite: «Sociedad vasca e inmigración extranjera», in Askoren artean: *Globalización, inmigración y cuestión nacional*, IPES, Bilbo, 2001.
34. Hori da, gure ustez, immigranteen kolektibo batzuek A eredia gero eta gehiago aukeratzearen alderdi funtsezkoetako bat. Aipatu ditugun laguntzarako erakunde horiek sindikatuek babesten dituzte, eta horietako afiliatu askok, hain zuzen ere, A eredia aukeratu dute. Orain arte immigranteen eskubideen alde lan egin dutenez, legimititatea izatea lortu dute, eta horri esker, gerora (immigranteak gure artean finkatuta daudenean), seme-alabak eredu horretan matrikulatzera «bideratzen» dituzte, edo immigrante heldu horiek beren errealitatea, ezaugarriak, kultura edo hizkuntza ez baloratzen. Hegoaldeko immigranteek A eredia aukeratzea eragiten duen beste alderdia estrukturalagoa da: gehienak prekaritate handia dagoen zonaldeetan finkatzera behartuta daude, eta horietan, euskalduntze-maila txikia da. Beraz, gure ustez, «hegoaldeko» herrialdeetako immigranteekiko egiten den lan-fase honetan, nahitaezkoa da kultura- eta hizkuntza-esparrua batetik, eta haien bazterketaren aurkako borrokaren eta hiritar-eskubideen aldeko borrokaren esparrua bestetik, lotzea.

35. Ez da gauza bera Marokoko iparraldeko immigrante bat marokoartzat hartzea edo *rifeño* eta bereberetzat hartzea. Bai immigranteak berak sentitzen duen identitatea aitortzeko, bai gerora egin daitezkeen esku-hartzeetarako; esate baterako, hizkuntzaren arloan edo haien jatorrizko zonaldeak garatzeko lankidetzaren arloan. Halaber, ondorio berberak eragin ditzake A Coruñaiko norbait *a priori* espainiartzat hartzea, eta ez gaziartzat.
36. Ikuspegi hori du, besteak beste, G. Sartori egileak: *La sociedad multiétnica*, Taurus, Madril, 2001; Espainiako Estatuan, besteak beste, bat dator erabat harekin M. Azurmendi *Estampas del Ejido* izeneko lanean. M. Azurmendiri buruz eta Espainiako Immigrazioaren Foroko presidente izateko izendapenari buruz —Estatu horretako PPko Gobernu-aldiko Barne Ministerioaren mendekoa da foroa— eta immigrazioaren, arrazismoaren eta nazionalismoaren (euskalduna, jakina) artean lotura egiteko duen interes teorikoari buruz, ergelkeria gehiegi ez esatea komeniko litza-teke; izan ere, Euskal Herrian abian dagoen prozesu demokratikoaren aurka borroka politikoan jarduteko asmoa du eta hari eragiteko ere bai.
37. Frantziako A. Touraine egilearen ikuspegia, in *¿Podemos vivir juntos?*, PPC, Madril, 1997. Espainiako Estatuan, jarrera horren aldekoa Carlos Jiménez izango genuke, besteak beste, lan honetan: *Guía sobre migraciones, racismo e interculturalidad*, La cueva del Oso, Madril, 1997.
38. Horren haritik, urrats kualitatiboa izan da Anitzak Ekimena sortzea, Euskal Herrira kanpotik etorritako pertsonen osatua; lehendabizikoz eta publikoki adierazi dute gatazkaren konponbidean parte hartu nahi dutela, baita haien eskubideen eta Euskal Herriaren eskubideen alde aritu ere, herri honetan bizi direlako eta eguneroko bizitzaren zati direlako.
39. Subiranotasun politikoa, hain zuzen ere, horretan datza, eta NBEko Giza Eskubideen Batzordea berriki proposatzen ari den irizpideen ildoan: lau elementu horiek antolatzeko (eta ez, nahitaez, lotzeko) subjektu batek duen ahalmen osoan, borondatezkoa, historikoa eta kulturalki determinatua (plurala eta anitza izan daiteke).
40. Halaber, zenbait hiritar-eskubide murriztuta izan ditzakete; esate baterako, preso dauden pertsonen askatasuna.
41. Europako arau-sareak, Schengeneko itunak eta Treviko talde makurrak abian jarritakoak, eta Europako Batasuneko estatu gehienek jarraitzen dutena, edo bultzatzen dutena, bi eskubideak murrizten ditu: hiritartasuna eta nazionalitatea lortzeko eskubideak; halaber, hiritar-eskubideak identifikatu eta homologatu egiten ditu estatuak kontrolpean duen lurraldeko, eta hein batean, EBko eskubide nazionalekin. Horren ondorioz, gero eta handiagoa da immigranteen bazterketa eta marjinazioa, gero eta ahulago daude eta haien prekarietate-egoera handiagoa da; eta logika horren arabera, estrategia neofaxisten jomuga bihurtzen dira. Horregatik, ekintza ez-arrazista horiek Europa gotorlekua eraikitzeko estatuak definitu dituzten politika baztertzailen segida dira, gehiegizkoa agian, baina ez dira politika horiek eteteko.

42. Nazionalitate bikoitza izateko eskubidea, agian, barne; hau da, aurretik zituen hiritar-eta nazionalitate-eskubideak eta, hala nahi izanez gero, nazionalitate berrikoak ere izateko eskubidea.
43. Ez dugu sakondu nahi konplexua den beste bi hauen arteko loturan; hau da, batetik lurraldetasuna, eta bestetik, nazionalitatea eta hiritartasuna.
44. Badira egun, Euskal Herrian, bi identitate dituela sentitzen dutenak, eta, gutxi batzuk, hiru sentitzen dituztenak: euskal-espainiarra, euskal-frantziarra, euskal-galziarra, etab.
45. Esate baterako, eskola publikoetan eta ikastoletan, bigarren edo hirugarren hizkuntza gisa, beren komunitatekoa erantsita, eta ez bakarrik gaztelania eta frantsesa (galiziera, wolof hizkuntza, tamazight hizkuntza...). Erlijio-arrazoiengatik elikadura-ohiturak errespetatuta, bereziki immigrante musulmanena. Ikastetxeetan, ikasle immigranteen jatorrizko herrialdeetako errealitatei buruzko testuak landuta eta jarduera osagarriak garatuta.

Immigrazioa eta euskara: gogoetarako zenbait gai

AMELIA BARQUIN

Mondragon Unibertsitateko HUHEZI Fakultateko irakaslea

Euskal herritar berriak

Azken aldi honetan etorkinak eta etorkinen «integrazioa» mintzagai bihurtu dira euskal gizartean. Ulergarria da, ikusita urte gutxitan milaka lagun heldu direla Espainiaz kanpotik. Izan ere, Immigrazioaren Euskal Behatokiaren arabera, EAEn 98.524 etorkin daude, populazioaren %4,6. Haietatik %51 Bizkaian bizi dira, %29 Gipuzkoan eta %20 Araban. Esan dezagun, hazkundera baloratze aldera, 2000. urtean 20.000 atzerritar zeudela errolatuta EAEn.

Jatorriari dagokionez, %48,3 hispanoamerikarrak dira (Kolonbiatik eta Ekuadortik batez ere), %29 europarrak (portugaldarrak eta errumaniarrak batez ere), %18,4 afrikarrak (batez ere magrebtarrak: %11,7) eta %5 asiarrak. Emakumeen kopurua %49,4 da eta Hispanoamerikatik datoz batez ere. Bilbo Handian, Gasteizen eta Donostian biltzen dira etorkinen %71.

INERen arabera, Nafarroan etorkinak ia 50.000 ziren 2005eko urtarrilean, populazio osoaren %9,5 (1996. urtean %0,6koa zen kopurua). Kopuru erlatiboa, beraz, EAEkoaren

bikoitza baino altuagoa da. Izan ere, Estatu espainiarrean desberdintasun handiak daude erkidego eta probintzia batzuen eta besteen artean: Errioxan populazioaren %12 dira etorkinak, Katalunian %12,2, Balear Uharteetan %15,6, Almerian 16,7%, Jaenen %2.

Espainian etorkinen populazioak izandako garapenak gorako norabide argia azaltzen du; Europako azkarrena izan da eta Frantzia eta Alemaniaren mailan jarri da. 4.500.000 atzeritar daude gutxi gorabehera, populazioaren %9,9. Frantzian, berriz, %9,6 dira (6,1 milioi), Alemanian %8,8 (7,3 milioi), Erresuma Batuan %8,1 (4,9 milioi), Suitzan %20,6 (1,5 milioi).

Asko dira? Gutxi? Gehiegi? Gutxiegi? Sami Nair-ek, duela urte batzuk argitaratutako artikulu batean, gogoratzen zizun ez dagoela zientziarik migrazioen presioa neurtzen duenik; ez dago horrelako balorazioak egiteko erreferentziazko zenbakirik¹. Ulertu behar dugu, beraz, balorazioak nork bere ikuspegitik eta ideologiatik abiatuta egiten dituela, askotan politika jakin batzuk justifikatzeko.

Eta aldi berean, fenomenoaren tamainak eta bere ondorioek hainbat arlotan hausnartzea beharrezkoa egiten dute.

Etorkin helduek ez dute euskara ikasten

Etorkinek hizkuntza arloan hartzen eta hartuko dituzten erabakiak —beste esparru batzuetan bezala— funtsezkoak dira haientzat, jakina, zeren euskal gizartean haien integrazioan eragin handia izango dute. Baina erabaki horiek, dudarik gabe, garrantzitsuak izango dira baita autoktonoentzat ere, zeren haiek ere jasoko dituzte erabaki horien ondorioak.

Errealitateak esaten digu egun oso gutxi direla euskara ikasi duten edo ikasten ari diren etorkinak. Eta baita horrek euskaldunen artean kezka sortzen duela ere. Komeni da gaiaren inguruan gogoeta egitea.

Ez da azaldu behar harrera gizartearen hizkuntza jakitea premiazkoa dela heldu berrien integrazioarako. Egia da hiz-

kuntzaren ezagutza izateak ez duela integrazioa bermatzen, baina argi dago hizkuntza ez ezagutzeak integrazioa erabat baztertzen duela. Ez dago integraziorik ailegatutako gizartearen hizkuntza jakin ezean. Baina zer gertatzen da hizkuntzak bi direnean eta ez bakarria? Geure kasuan bi egoera gurutzatzen dira:

1) *Harrera gizartearen egoera soziolinguistikoa*. Jakina denez, Euskal Herriak bi hizkuntza ditu (euskara/gaztelania; euskara/frantsesa), eta hizkuntza horiek estatus politiko ezberdina dute, lurralde administratiboaren arabera (Euskal Autonomia Erkidegoan koofiziala da, Nafarroan iparrean bakarrik da koofiziala eta Ipar Euskal Herrian ez dauka estatus hori). Euskara hizkuntza gutxitua da: ez dago ia euskaldun elebakarrik (bere hitzun guztiek badakite beste hizkuntzaren bat: gaztelania/frantsesa) eta erabilera ezberdina da lekuaren arabera: batzuetan hizkuntza nagusia da eta bestetan ez da ia-ia erabiltzen (noski, bi egoera hauen artean dauden tarteko maila guztiekin). Hizkuntza normalizazio prozesuan dago, eta normalizazio prozesu horrek ahalegin politiko eta sozial oso handia eskatzen du hizkuntzak aurrera jarraitzeko eta bere biziraupena bermatzeko.

2) *Ailegatzen direnen hizkuntzak*. EAera eta Nafarroara iritsi diren etorkinen ia %50 Hego Amerikakoak dira; beraz, printzipioz, Hegoaldeko bi hizkuntzetako bat dakite, gaztelania hain zuzen ere. Beste %50ek ez dakite ez bata ez bestea.

Bi egoera horien aurrean, zer da etorkinen hizkuntza integrazioa? Bi hizkuntza erabiltzen eta bakoitzari lotuta doan kultura eskura dugunok hauxe esango genuke: etorkinen erabateko integrazioa izateko, Euskal Herriko bi hizkuntzak jakin eta erabili behar dira. Horren arabera, bietako bat ez dakienak (eta argi dago euskara izango dela gehienetan jakingo ez dena), harrera gizartearen aberastasun kulturalaren zati funtsezko batean ez du sarbiderik izango.

Baina baieztapen horrek talka egiten du errealitatearekin: etorkin helduek ez dute, orokorrean, euskara ikasten. Zeintzuk dira arrazoiak?

Arrazoi nagusia ezaguna da: euskara normalizatu gabe dago eta horrek ondorioak dauzka. Eta garrantzitsuena da leku askotan ez dela erabiltzen; begi-bistakoa da etorkinentzat autoktonoek ez dutela erabiltzen. Izan ere, gaztelaniaz dakiten etorkinek Hegoalde guztian hitz egiten den hizkuntza bada-kite eta euskal herritar gehienek beste dakite (berezitasun dialektalez aparte), alegia, euskaraz ez dakiten guztiek beste.

Gaztelaniaz ez dakitenek (marokoarrek eta beste afrikarrek, asiarrak, europarrek...), berriz, gaztelania ikasteko beharra sumatuko dute lekurik gehienetan. Ingurune batzuetan soilik sumatuko dute lehenengo euskara ikasteko premia, eta oso ezohikoa izango da euskara bakarrik ikasteko beharra sentitzea. Gaztelaniaz ez dakiten horientzat, gaztelania da aukerarik argiena. Izan ere, bi hizkuntza ikastea esfortzua da; baita bakarra ikastea ere etorkin heldu askorentzat (edozein autoktonorentzat bezala).

Eremu oso euskaldunetako zenbait euskal hitzunek haserrea adierazten dute langile etorkinek gaztelaniaz hitz egiten dietenean dendetan, tabernetan, jatetxeetan... Komeni da ez ahaztea hemen ere etorkinei eskatzen diegula autoktono askok beharrezkotzat jotzen ez dutena: euskara ikastea eta erabiltzea, alegia. Gizarteko beste alor askotan bezala, horretan ere, immigrazioak, arazo berriak sortu beharrean, lehendik zeuden ahuleziak jartzen ditu agerian; lehendik arazo zena erakusten du. Hego Euskal Herrian, beraz, erraz hautematen da etorkinek gaztelaniara jotzen dutela.

Komunikazioaren kalitateaz ere hitz egin dezakegu. Hizkuntza kalean ikasten da: dendatan, auzokoekin, lantokian. Baina, Maruny eta Molina-k Kataluniako etorkinei buruz gogorarazi ziguten moduan:

Lantokietan komunikazio trukeak oso mugatuak dira, batez ere lan gogor eta zaratatsuetan (garbitegietan, zerratokietan...) edo lan bakartietan (baserrietan, garbiketetan...). Gerta daiteke etorkinekin hitz egitea soilik ezinbestekoa baldin bada... Edo gerta daiteke langile gehienak edo talde handi bat etorkinak izatea eta gaztelania edo katalana [edo euskara] behar ez izatea haien ugazabekin ez bada... Eta supermerka-

tura joateko ez dira diskurtso luzeak behar. Eta agian haien auzoetan ia jende guztia etorkinak dira. [...] Ondorioz, etorkin gehienek hizkuntza esposizioa oso-oso mugatua da. Eta lagun gutxi egiten dituzte. [...]. Lagun autoktonoak izateak erabat aldatzen du haien kompetentzia gaztelanian edo katalanean [edo euskaran].²

Kontua, orduan, hauxe da: ba al dago autoktonoen eta etorkinen arteko komunikazio kanalik bertako hizkuntzak ikasten motibatuzko eta, batez ere, ikaskuntza horri zentzua emateko? Zeren, zeinek ikasi nahi du hizkuntza bat gero ezingo badu erabili?

Hitz egin behar da, bestalde, etorri berrien lehentasunez, ulertu ahal izateko gure arazo soziolinguistikoak arrotz zaizkiela. Hasteko, haietako hainbatek jakin ere ez zekiten hemen gaztelania ez zen beste zerbaite hitz egiten zenik. Baina, gainera eta batez ere, etorkinen bizimodua gogorra da hasieran, aurreneko urteetan (eta batzuentzat denbora guztian da gogorra). Alegia, etorkinek oinarritzko arazoak dituzte: lana aurkitzearekin arduratuta daude, etxebizitza aurkitzearekin, etxebizitza hori eroso egitearekin, paperak lortzearekin, familiaren egoera konpontzearekin, seme-alaben eskola topatzearekin... Ezagutzen zuten mundua utzi dute: familia, lagunak, bizimodua, hizkuntza... eta ezagutzen ez duten mundu batean murgildu dira. Ez dituzte mundu horretako klabeak ezagutzen. Horrek guztiak ondoez emozional handia sortzen du. Badago termino bat, «akulturazio estresa», eta erabiltzen da beste herri batera doan pertsonaren sufrimendua adierazteko. Ulergarria da, beraz, heltzen diren herrialdeko egoera soziolinguistikoari arreta handirik ez ematea.

Eta noski, hori paperak dituztenei dagokienez. Zein autoktono ausartuko da paperik gabe bizi den horri euskararekin konpromisorik eskatzen? Hemendik hasi beharko dela ematen du: lehenengo eta behin herritar guztien bizimodu duina eta eskubideak bermatuzetik. Eta horrek neurri politikoak hartzea eskatzen du.

Bestalde, zer jarrera sortuko dute etorkinen artean gizarte autoktonoaren ezaugarri kulturelek —eta batez ere hiz-

kuntzak—, autoktonoen etorkinekiko jarrera desegokia baldin bada, xenofobia edo diskriminatzailea baldin bada?

Ikasteko arrazoirik?

Ulertzeko zein izan daitezkeen etorkinek euskara (ez) ikasteko arrazoiak, interesatzen zaigu aztertzea zergatik ikasi du ten edo ikasten duten euskara autoktono elebakarrek. Eremu euskaldunetan komunikatzeko premia da haietako bat, noski, eta aurreko epigrafean aipatu dugu, baina bertako elebakarren artean ikasteko faktore nagusiak lan arrazoiak eta arrazoi ideologikoak dira, hain zuzen. Eta berehala konturatzeko gara etorkinek ez dauzkatela arrazoi horiek.

Hainbat autoktono elebakarrek arrazoi praktikoko batengatik izan dute euskara ikasteko beharra: zenbait lan lortzeko aukerak izateko, batik bat administrazio publikoarekin lotutako lanpostuak (EAEn Nafarroan baino gehiago). Etorkinen kasuan, beraiek izaten dituzten lanpostuetan (etxeak garbitzea, umeak eta zaharrak zaintzea, eraikuntza, kalean gauzak saltzea...) ez dute, oro har, euskaraz jakin beharrik, ez delako euskaraz jakitea eskatzen. Beren lan aukerak eta aspirazioak txikiagoak dira. Beraz, euskara ikasteko arrazoi bat gutxiago daukate.

Bestalde, badakigu hemen hainbat elebakarrek euskara ikasi dutela arrazoi ideologikoengatik: euskara ondare kultural garrantzitsutzat jo dute, altxor moduan, eta ikasteko eta erabiltzeko ahalegina egin dute. Ezin da espero jarrera hori etorri berri batengandik. Baliteke etorkinen batek behar hori sentitzea denbora dezente pasatu eta gero, baina ez da orokorra izango. Eta kontuz: euskara «gure» gauza da, «gure» kezka; eta haiek «besteak» dira: gutako askoren ustez ez dira gutarrak. Baina orduan, zergatik arduratu behar da «beraietako» bat euskararen egoeraz, «gure» arazo bat bada? Inork ez du hizkuntza bat ikasten besteari gustua emateko. «Beraiek» izatetik «gu» izatera pasatzen ez diren bitartean ez zaizkie gure gauzak interesatuko guri interesatzen zaizkigun moduan

(aho-korapiloak balio beza). Autoktono batzuek ezin dute onartu pertsona beltz bat, begi itxiagoak dituen bat, hemen erabiltzen ez ziren arropak janzten dituen bat, hemen jaten ez ziren gauzak jaten dituen bat... «gu» horren barruan dagoenik. Bada guk gure aldetik dugun jarreraren kontua ere.

Zerbait eska dakieke etorkinei?

Irudi lezake, orduan, ez dagoela etorkinei zer eskatu euskarari dagokionez; nahikoa dela ulertzea zergatik ez duten ikasten. Ostera, uste dut badagoela zer eskatu: errespetua. Alegia, etorkinei bai eska diezaiekegu aurrera eramaten ari garen prozesuarekin errespetua. Ezin dugu ahaztu euskal gizartearen zati handi batek (hala kantitatez nola konbikzioz) erabat sinesten duela hizkuntzaren iraupena ardatz duen proiektu batean. Etorkinek prozesu hori ulertzeko informazioa behar dute. Ondo azaldu behar zaie hizkuntzaren normalizazio prozesua, euskarak zein bide egin duen eta zein egin behar duen.

Baina desiragarria litzateke etorkinak euskararekiko errespetua baino harago doan jarrera ona izatea, «sinpatia» sentitzea. Alegia, ikasiko badute, ezin hobeto; baina hala ez bada, gutxienez jarrera positiboak izan ditzaten. Horixe bera da autoktono erdaldunekin daukagun esperantza. Erraz esanda: jarrera positiboak izan eta seme-alabak euskara ikastera eramán ditzaten.

Bigarren helburu hori errealitate bihurtzeko, autoktonoek badaukagu zereginik, oraindik ez baitugu elebakar guzti-guztiengandik jarrera baikor hori lortu. Etorri direnak erakarri, interesatu, liluratu beharko ditugu. Eta ahal den neurrian ikaskuntza erraztu beharko diegu, baliabide guztiak jarritz. Horretarako informazioa baino gehiago behar da autoktonoen aldetik; sinpatia hori sustatzeko ahalegin handia egin beharra daukagu.

Eta, ziur aski, hemen ordainez hitz egin behar dugu: zer irabazten du euskara ikasten duenak? Zerbait irabazi behar du,

bestela ez dago ikasteko arrazoirik. Carme Junyent-ek (Me-hatxatutako Hizkuntzen Ikerketa Taldearen arduradunak) ideia erakargarri bat azaltzen zuen duela pare bat urte: hizkuntza txikiak ikasteak identitatea ematen du. Bere hitzetan,

[...] bai euskarak, bai katalanak badaukate hiztun gutxi dauzkatzen hizkuntzen abantaila bat: hitz egiteak taldean sartzea ahalbidetzen du. Leku egokian jaio ez dena ez da sekula ingeleza izango, ingelesez primeran hitz egin arren, nortasunik ematen ez duen hizkuntza delako. Beste hizkuntza batzuek, aldiz, lortzen dute hori. Kasu horietan, bertoko hizkuntza bereganatzen dutenek naziotasuna eskuratzen dute paperik ez eduki arren. Integratzeko aukera da eurentzat.³

Euskaraz egiteak hiztuna euskaldun egiten du, giza talde jakin baten partaide. Ideia erakargarria da, dudarik ez; ikusi beharko dugu ideia bat baino gehiago izango den, alegia, euskara ikasten dutenak «gu» taldearen barruan ikusten dituzten aurreko euskaldunek, edo, besterik gabe, «gure hizkuntza» ikasteko begirunea izan duten kanpotarrak izaten jarraituko duten. Ikusi beharko da euskara jakiteak eta erabiltzeak etorkin euskaldunei eskainiko dizkien autoktono euskaldunei eskaintzen dizkien aukera berberak, eskubide guztiak dauzkan hiritartasunaren barruan.

Mesfidantza «kulturala»

Badago sentimendu bat euskaldun batzuek adierazten dutena eta azterketa merezi duena: mesfidantza —«kulturala» esan dezagun— etorri berriekiko. «Hori bakarrik falta zitzazgun» moduko bat. Desagertzeko arriskuan dagoen hizkuntza eta kultura gutxitu bateko kideez ari naiz, egoera horren kontzientzia argia duten euskaldunetz; askotan beren eskubideak ez dira errespetatzen eta behin eta berriz eskubide horien defentsan jarduten dute: seme-alabak eskolara euskaraz bidaltzeko, euskarazko prentsa irakurtzeko, medikuarekin eta udaletxean euskaraz hitz egin ahal izateko...

Egoera horretan, pertsona ugari heltzen ari dira: gaztelania baino ez dakitenak (etorkinen erdia baino gehiago He-

go Amerikatik iritsi baita), edo gaztelania besterik ikasi ez dutenak edo ikasten ari ez direnak (beste etorkinak: Afrika, Asia eta Europatik iritsiak). Oro har jende multzo horrek ez du parte hartzen euskal hizkuntzaren eta kulturaren errebindikazioan (eta seme-alabak erdal erduetara bidaltzen dituzte kasu gehienetan). Eta gainera, etorkin horiek errespetua eskatzen dute beren berezitasun kultural eta linguistikoekiko; ez dira jada ikusezinak, eta borrokatzen dute meskita bat irekitzeko, arabiera ikastetxean irakasteko, haien festak modu publikoan ospatzeko, diru-laguntzak lortzeko...

Horren guztiaren aurrean, zenbait euskaldunen erreakzioa mesfidantza da; etorri berriak hautematen dira a) euskararen biziraupenerako oztopo edo mehatxu moduan, eta b) «lehiakide kultural» gisa: baliabide urriak lortzeko gurekin lehiatzen diren gutxiengo kultural gisa, alegia.

Ez dut esango horren atzean jarrera arrazistarik ez dagoenik, baina mesfidantza hori ulertzeko, lagungarria da ziur aski Walter Actis-ek azaltzen duen «ilararen sindromea»⁴ delatik abiatzea (bere azalpena harago eramango badut ere). Demagun gizartearen zati handi bat «ilaran» dagoela: ebakuntza bat egin diezaioten, traumatologoak txanda eman diezaioten, babes ofizialeko pisu bat lortzeko, seme-alabak auzoko eskolan sartzeko, beka bat jasotzeko, gizarte-laguntza eskuratzeko... Hiritarra, zenbat eta pobregoa, orduan eta zerrenda gehiagotan dago zain. Eta bat-batean egoera eskasean dauden beste batzuk heldu dira eta ilaran jarri dira eta batzuetan gainera aurreko postuetan: etorkinak. Ilaran zeudenek «konkurrentzia egiten» dietela sentitzen dute: orain jende gehiagorekin banatu behar dute dagoen apurra. Horregatik kexatzen dira guraso batzuk, haien umeak haurtzaindegian edo auzoko eskola publikoan onartu ez dituztenean, ikastetxea «etorkinez bete» dela esanez (soldata txikiagoa dutenez, puntu gehiago dituzte); horregatik entzuten dira txistuak eta irainak babes ofizialeko etxebizitzetako zozketa-saioetan, haietako bat izen-abizen atzerritarrak dauzkan bati egokitzen bazaio... Aberatsenak ilara batzuetatik atera daitezke; besteak ez. Po-

breenen arrazakeriaz hitz egin dezakegu, AEBetan «zuri po-breen» arrazismoa izenarekin ezagutzen dena. Baina kontua da erreakzio primario horiek gero eta gehiago gertatzen ari direla gure gizartean, baita progresistak diren (eta hain po-break ez diren) hiritarren artean ere. Izan ere, diskurtso hori izugarri hedatzen ari da. Eta arriskutsua da.

Pentsatu beharko dugu ez ote den erreakzio eskasa, estrate-gikoki motela (eta arras bidegabea). Zeren, ilaran gure on-doan dauden horiek al dira gure benetako lehiakideak? Ez al gara erratzen ari eta benetako helburutik aldentzen ari? As-koz ere zentzuzkoagoa litzateke zain gauden guztiok ilara an-tolatu duenari begirada zuzentzea eta honako galdera hauent-zat erantzuna bilatzea: nork antolatu du ilara?, nork ezarri ditu ilararen arauak?, nor eta zergatik ari da hain gutxi bana-tzen hainbeste jenderen artean? Beraz, ondokoekin borroka egin beharrean zeinek zer harrapatuko, askoz eraginkorragoa litzateke ondokoekin elkartu eta zerrendaren arduradunari kontu hartzea. Arduradun horientzat askoz erosoagoa da, ja-kina, ilara kideen artean liskarrak sortzen badira.

Euskaldun batzuen artean ere sentimendu hori sumatzen da: identitate eta kultura eskubideen arloan ilarako azkenak direla, hain zuzen. Esanguratsuak dira Ana Urkizak immi-grazioari buruz idatzitako artikuluak, batik bat «Etorkinen ur-tea ote?» izenekoa⁵. Lea-Artibaiko Mankomunitateak 2004an ateratako egutegia izan zen artikulua idazteko arrazoia. Egu-tegiaren argazkietan hainbat etorkin agertzen ziren, euskal jantziak zeramatzenak. Hona hemen zenbait paragrafo:

[...] Protagonista egin ditugu. Euskara ikastaroak duban jarri dizkiegu, etxea aurkitzeko erraztasunak eman, adierazpen kultural bateratuak antolatu, bileretarako lokalak eskaini... Abegikorrek garelako diote... Ez da harritzekoa.

[... Egutegiari dagokionez] Ideia txalogarria. Baina ni alboratuta sentitu naiz, herri honetakooi askotan gertatzen zaigunez. Kanpokoei zuzendutako oparia dela iruditu zait. Integrazioarako gonbita ezezik, baita banketea ere. Domeke-tako mantel, jantzi eta guzti.

[...] Ba omen zegoen ama bat, bi alaba zituena eta beti gaz-tea goratzen ibiltzen zena. Eta behin, «baina zuk bazenuen

beste alaba bat ere, ezta?» galdetu ziotenean, zera erantzun omen zuen: «Bai, baina hura bera da nahikoa bere burua saltzeko».

Ama hark bezala egitea ote da, bada, etorkinak gure artean nola integratu diren goraiatzea? Guk gurea saldu beharrik ez bagenu bezala? Horrela dela sinistu nahi nuke, zinez, baina gaztigituegia sentitzen naiz goitik (barrutik), behekoei (kanpokoei) ere nire barruan hain gupidagabeki sartzen uzteko.

Esaldi horiek hona ekarri ditugu ezin hobeto islatzen dutelako goian deskribatutako sinesmena: etorkinak gurekin lehian ari dira eta arrisku bihurtu dira gure eskubideak babesteko. Geure buruari galdetzen diogu ea jarrera hori etorkinekin bidezkoa den eta aldi berean estrategikoa den. Gure ustez, etorkinekiko harremanetan, badugu beste aukera bat, askoz ere interesgarriagoa: etorkinekin lehiatu beharrean, haiekin elkartu gu guztion eskubideak babesteko —baita kultura eskubideak ere—: bai autoktonoenak, bai etorkinekin. Bakarrik jarrera baikor, estrategiko eta solidario horretatik abiatuta lortuko dugu euskararekiko «sinpatia».

Eta sinpatia hori behar beharrezkoa dugu euskarak aurre-ara egitea nahi badugu; iraun behar badu, euskarak ez du soilik hemen jaiotakoona izan behar: kanpotik etorritakoe-na ere izan beharko du.

Etorkinen seme-alabak eta hizkuntza ereduak

Eskola gune pribilegiatua da kulturarteko bizitzarako eta kohesio faktore garrantzitsuenetarikoa da hainbat mailatan etorri berrien eta autoktonoen artean. Baina horretarako, jakina, ikasleek gelak konpartitu behar dituzte eta aukera berdinak izan behar dituzte. Errealitateak, baina, beste zer-bait esaten digu.

Ikus dezagun zein den egoera kopuruetan. Eusko Jaurlaritzaren datuen arabera, 2007-08 ikasturtearen hasieran etorkinak 17.000 ziren derrigorrezko hezkuntzan, ikasle guztien %5,5. Gaur egun EAEn etorkinak horrela banatzen dira hizkuntza ereduaren arabera: etorkinen %45,4 A ereduaren dago

eskolatuta, %27,8 B ereduan eta %26,8 D ereduan⁶. Kopuru osoarekin konparatu ahal dugu: 2007-08 ikasturtean matrikulatutakoen %20,7 A ereduan daude, %23,2 B ereduan eta %56,1 D ereduan. Hiru urteko ikasleetatik %68,8 hasi dira D ereduan eta %6,5 A ereduan⁷.

Probintzien artean alde handiak daude. Biziki grafikoa da STEE-EILASEk 2006an aurkeztu zuen taula (2005-2006 ikasturteari dagokio)⁸:

	<i>Araba</i>		<i>Bizkaia</i>		<i>Gipuzkoa</i>		<i>EAE</i>	
	<i>Etorkinak</i>	<i>%</i>	<i>Etorkinak</i>	<i>%</i>	<i>Etorkinak</i>	<i>%</i>	<i>Etorkinak</i>	<i>%</i>
A eredua	2.050	75,65	3.812	54,92	619	18,16	6.481	49,93
B eredua	515	19,—	1.582	22,79	1.487	45,13	3.584	27,62
D eredua	145	5,35	1.547	22,29	1.222	36,70	2.914	22,45
<i>Guztira</i>	<i>2.710</i>	<i>100</i>	<i>6.941</i>	<i>100</i>	<i>3.328</i>	<i>100</i>	<i>12.979</i>	<i>100</i>
<i>%</i>	<i>20,88</i>		<i>53,48</i>		<i>25,64</i>		<i>100</i>	

Azken urteetan A ereduan matrikulatutako etorkinen kopurua txikituz joan da pixkanaka, baina nabarmena da oraindik etorkinen eta autoktonoen arteko aldea. A eredua desagertu da eremu askotan, baina hiriburuetako hainbat eskolatan mantentzen da, eta hiriburuetan bizi dira hain zuzen etorkin gehienak, testu honen hasieran ikusten genuen bezala.

Zergatik «aukeratzen» dute familia etorkin gehienek bertakoak baztertzeko ari diren eredu bat? Oraindik ikertzeko dago seriotasunez nondik datorkien eskola sistemari buruzko informazioa, nork ematen dien aholkua (zein eragile autoktonok eta zein jatorrizko eragilek) eta zeren arabera. Ondoren, aztertu beharko da eragile horiekin esku hartu behar den eta nola. Hurrengo lerroetan A ereduan matrikulatzeko arrazoi nagusiak aipatuko ditugu. Eta hasteko esango dugu guraso batzuek jatorri bereko umeak dauden eskolak aukeratzeko dituztela. Baina ez da faktore bakarra.

Egia da etorritako familiek oinarrizko ardura larriak dituztela eta harrera gizartearen egoera soziolinguistikoko korapilatsua ulertzea ez dagoela haien lehentasunen artean. Argi dago, gainera, euskara ez dela asko entzuten haiek bizi di-

ren auzo askotako kaleetan eta, beraz, ez dute hautematen erabat beharrezko moduan. Horri gehitu behar zaio txikiak ez diren umeen eskolatzeko prozesua nahiko zaila dela berez; hamar urte baino gehiagoko ume baten ibilbidea eskolan bada konplexua, eta are gehiago bertan ikasi behar dituen hizkuntzak bi baldin badira eta ez bat soilik. Gainera, familia askorentzat garrantzitsua umea eskolara eramatea da eta ez daukate ereduaren edo beste aukeren kontzientzia argirik.

Baina zer aholkatzen ari dira etorkinen erakundeak? Pedro Li, Euskal Herriko Txinatarren Elkarteko presidentea zera azaltzen zuen: «Beste aukerarik ez dagoenean bakarrik sartzen dituzte haurrak D ereduaren. Kontuan izan behar da beraiantzat nahiko lan dela gaztelania ikastea»⁹. Oso kritikoa agertzen zen, berriz, AZRAF EAeko Marokoarren Elkarteko Khalid Amzir: Euskal Herrira etorri berri diren guraso askok etorkinen elkarteetara jotzen dute laguntza eske eta...

Beraiantzat errazena delako edo informazioerik ez dutelako, umeak A ereduaren sartzeko gomendatzen diete. Guraso askok ere ez dute hezkuntzan interes handirik eta esaten diete-na egiten dute, beste barik. Guk D ereduaren alde egiteko eskatzen diegu gurasoei, Hezkuntza sisteman eta Euskal Herriaren errealitatea den modukoa delako eta etorkizunean euskara gero eta garrantzitsuagoa izango delako. Bigarren mailako herritarrak izaten ez jarraitzeko, beharrezkoa da haurrak D ereduaren sartzeari.¹⁰

Irakurtzen dugunez, gurasoen interes faltaz gain, zenbait ikastetxeek ere «errazenera» jotzen dutela salatu du Amzirrek.

A ereduaren matrikulatzeko hainbat arrazoi

Izan ere, zer gertatzen da gurasoak auzoko eskolara informazio eske joaten direnean? Han zuzendariak eta irakasle batek emango dieten informazioaren eta aholkuaren arabera hautatuko dute gurasoek eredu bat edo bestea. Zalantzarik gabe, zuzendariaren eta irakasle horren erantzukizuna oso handia da. Oso. Halaber, eragin handia daukate gizarte langileek etorri berriak diren familiei ematen dizkieten

aholkuek. Uste dugu familiei aholkua ematen dieten profesional guztiek hausnarketa sakona egin beharko luketela esaten dutenari buruz eta esaten dutenaren zergatiei buruz.

Badago oraindik egin ez den ikerketa bat, alegia, zein eredutara eramaten dituzten hezkuntzaren profesionalek (irakasleek, ikasketa buruek, zuzendariak, ikuskariak, delegazioko langileak...) beren seme-alabak, berdin zein eredutan egiten duten lan, irakasleak badira. Ez da zaila susmatzea ikerketa horren emaitzak zein izango ziren. Galdera orduan da: hezkuntza profesionalok zein irizpiderekin ari gara aholkatzen besteen seme-alabak non eskolatu?

Etorkinen umeak ikasturtean zehar —eta ez matrikulazio epearen barruan— eskolatzen direnean, eskolatze batzordeak, hezkuntza ordezkariaren menpean dagoenak, erabakitzen du zein ikastetxera joango diren. Zergatik bidaltzen ditu mahai horrek Gasteizen, kasu, horrenbeste ume A ereduko eskolara?

Horrekin lotuta beste galdera bat etortzen zaigu burura: «nahi» al dituzte B eta D ereduetako eskolek ume horiek? Hemen topo egiten dugu errealitate gordinarekin: etorkinen seme-alabak nahi eta bilatzen ez diren ikasleak dira eskola askotan, gehienetan ez esateagatik. Eta ez diegu jarrera xenofoboiei erru guztia bota behar. Beste arrazoiak ere badaude, eta nagusia da ikasle etorkinak zailtasunen iturri moduan ikusten direla ikastetxeetan. Ikasle horiek eskolatzen dira ikasturteko edozein unetan, irailetik ekainera, edozein dela haien adina, eskolako hizkuntza bat edo biak jakin gabe, ezagutza maila agian desberdinarekin dagokien gelarekin alderatuta; batzuk dolu fasea jasaten ari dira utzitako guztiagatik eta gure artean bizi diren baldintza zailengatik; haien gurasoek eta eskolako arduradunek eta irakasleek zailtasunak dauzkate elkar ulertzeko; bertako eskola ohiturak ezezagunak zaizkie oraindik... Alderdi horiei guztiei egoki erantzuteak ordu asko eskatzen du eskolan eta hainbat irakaslek sentitzen dute horretarako baliabideak falta zaizkiela eta baita prestakuntza ere.

B eta D ereduak duten hainbat eskolarentzat, beraz, etorkinak A eredura joateak (G eredura Nafarroan) zera dakar: «zaila» omen den ikasle mota batekin lanik egin behar ez izatea. Oso eskola gutxi ari dira oraindik ahaleginak egiten ikasle mota hori erakartzeko. Paradoxa nabarmena da, zeren aldi berean etorkinei leporatzen diegu euskararekiko atxikimendu eskasa. Baina zein ahalegin egiten ari gara harrera gizartean atxikimendu hori sustatzeko?

Beste aldetik eskola publikoen A ereduan harrera askoz irekiagoa izan da. Dakigunez, gero eta ikasle gutxiago matrikulatu dira A ereduan azkeneko urteotan eta joera aurrera zihoan. Egoera horretan familia atzerritarren seme-alabak dira A ereduko irakasleen oraingo jarduera, eta haur etorkinentzat A eredu mantentzearen aldekoak dira, oro har, irakasle horiek. Galdetzea dago ea umeen ongizatean (edo noren ongizatean) pentsatzen den horrelako jarrerak defendatzen direnean.

Hezkuntza Sailean falta da informazio formalizatua emateko zerbitzu bat, familien hizkuntzetan komunikatzeko gai diren pertsonekin. Eta badago ahaztu behar ez den zerbait. Familia etorkin bati hezkuntza sistemari buruz informazioa ematean, ez dirudi nahikoa ereduak lehor azaltzeak. Informazioak konplexuagoa beharko luke eta elementu soziolinguistiko batzuk eskaini: zer esan nahi duen gizarte honetan euskara ez ikasteak, zer aukeratzen duten autoktonoek eta zergatik, zer dela-eta ez diren joaten ume autoktonoak eskola jakin batzuetara eta zeintzuk diren aukerak...

A eredu publikoan kontzentrazioak

EAEn, etorkinen seme-alabak A ereduan matrikulatzeak duen ondorio bat hauxe da: etorkinak eskola jakin batzuetan —publikoetan— pilotzea. Eta pilotze horrek ez du hemen jaiotako eta kanpoko umeen arteko bizikidetzeta eta elkar ezagutza ahalbidetzen. Eskola horietako asko ghattizazio eta desprestigio prozesu batean sartu dira; autoktonoek

abandonatu egin dituzte eta ia-ia etorkinen seme-alabak soilik joaten dira bertara. EAeko hiriburuetan badaude horrelako hainbat kontzentrazio artifizial —edo «ghetto», modu grafikoan esateagatik—.

Ana Eizagirrek, BIGE Gurasoen Elkarteko lehendakariak, azaltzen zuen elkartearen kezka Bilboko A ereduko eskola batzuetako etorkinen kontzentrazioak direla eta; halaber azaltzen zuen EAEn hezkuntza sistemak ez dituela aintzat hartzen bere baitan dituen atzerriko umeen hizkuntza eta hezkuntza eskubideak: «Eskolan plaza eskainita bakarrik ez zaizkie bermatzen beren eskubideak»¹¹.

Izan ere, badago aurre galdera bat, aipatu ez duguna baina testu honetan zehar inplizitu dagoena: ba al dauzkate edo eduki behar al dituzte etorkinen seme-alabek autoktonoen seme-alabek dauzkaten eskubide berberak hezkuntzari dago-kionez? Eskubiderik daukate pentsatzeko eskolak haiei eskaini behar diela —behintzat idealki— autoktonoen seme-alabei eskaintzen dien gauza bera? Badirudi galderak, horrela planteatuta, erantzun bakarra izan ahal duela; arazoa da etorkinen eskolatzeari buruzko planteamendu batzuek agerian uzten dutela praktikan kontrakoa dagoela indarrean, askotan.

Eta administrazioari erraza zaio familia etorri berriei hezkuntza kalitate gutxiago eskaintzea. Etengabe gertatzen da, adibidez, hiriburuetakoko eskolatzeko batzordeek etorkinen seme-alabak A ereduko «ghettoetara» bidaltzea. Eta esperientziak esaten digu familiak ez direla kexatzen, ez dutela administraziora jotzen haien eskubideen errespetua exijitzera. Familia etorkinen isiltasuna iker daiteke: ezjakintasuna?, beldurra?, iguripen baxuagoak?... Ez dugu uste, baina, isiltasun hori uler daitekeenik familien asebetetze maila altua balitz bezala, nahiz eta administrazioak horrela ulertu nahi izan.

Azpiatal hau bukatzeko, gogoratu behar dugu zer gertatzen den bi eredu dauzkaten eskoletan (berdin zeintzuk diren: A/B, A/D edo B/D). Autoktono ez ijitoek joera daukate haie-tako batera joateko eta autoktono ijitoek eta etorkinen seme-alabek bestera. Lehenengora joango diren umeen fami-

liek kultura maila altuagoa daukate, gizartea eta hezkuntza sistema hobeto ezagutzen dituzte edota haien seme-alabentzako lan eta hezkuntza espektatiba altuagoak dauzkate. Bigarrenean ume gehiago topatuko ditugu ezaugarri horiek ez dituztenak. Horrela eskolak gizarte klaseen bereizketa islatzen du eta, aldi berean, gizarte klaseak etorkizunerako erreproduzitzen eta sakontzen laguntzen du. Argi dago ume batzuk eta besteak ez direla eskolatik ateratzen gizarteratzeko gaitasun berberarekin.

Ereduen bitartezko banaketa gertatzen ari da hainbat auzotan. Kohesioari dagokionez ere, ondorioak dauzka horrek; alegia, ez da gauza bera gela berberak konpartitzea edo ez. Zein da curriculum ezkutua edo inplizitua, hau da, banaketa horren bidez ikasleak jasotzen ari diren mezua?

Euskara ez ikasteak ondorioak dauzka

Hainbat etorkinen seme-alabak ez dira, beraz, euskara ikasten ari. Horrek ondorioak dauzka epe erdira. Hasteko, gizarte honetan, ume batek eskola uzten badu bi hizkuntzak (euskara eta gaztelania) jakin gabe, ume horrek ez ditu besteak dituzten aukerak izango, ez lan munduan aritzeko ez, oro har, gizartean integratzeko. Eta hori gero eta gehiago nabaritutako da etorkizuneko gizartean. Esan beharrik ez dago, bestalde, Euskal Herriko kultura aberastasunaren zati handi bat galduko duela.

Bestalde, etorkinen seme-alabek euskara askoz gutxiago jakitea autoktonoek baino, kopuru erlatiboetan, mesfidantza eta liskar iturri izan daiteke etorkizunean populazio maila horien artean. Parekotasun eza horrek ez du gizarte kohesioa bultzatuko.

Ikasle horrek euskara geroago ikasi nahi badu, ordaindu egin beharko du zerbitzu hori. Egun, eskolaz kanpoko euskalduntzea (euskaltegien edo dena delakoaren bidez) ez baita dohainik. Herrialde batzuetan neurriak hartu dituzte eta doaneko ikastaroak eskaintzen dituzte, baina ez da nahikoa.

Iritsi berrientzat oztupoak

Lehen esaten genuen bezala, harrera gizartearen egoera soziolinguistikoaren konplexutasunak oztupoak ezartzen dizkio euskararen ikaskuntzari. Are gehiago jakinda euskararen geografia eta immigrazioaren geografia ez direla gainjartzen. Xabier Aierdik azaltzen duenez¹², etorkin gehienak euskararen dentsitate tasa txikiko eremuetan kokatzen dira (%38,8 Bilbo Handian dago erroldatuta, %18,4 Arabako Lautadan eta %15 Donostialdean). Lau etorkinetik hiru hiriburuen eskualdean bizi dira eta eskualde horietan ez dago euskaldun nahiko etorkinak euskarara inkorporatzeko. Aierdiren hitzetan:

[...] etorkinak ez du hizkuntzaren bidez jakingo hizkuntza propioa duen lurralde batean kokatua dagoela. Horrelako informazioa egitura gainlinguistikoetatik, batez ere politikaren eremutik, etor lekioko. Faktore hau garrantzitsua da, zeren euskara eta immigrazioaren ekologiak bat ez datozenean ukipenak gertaezinak dira eta hizkuntz inkorporazioa objektiboki zaildua geratzen da.

Baina hori ez da oztupo bakarra. Ume eta gazte iritsi berriek asko ikasi behar dute harrera gizartean eta ez daude, batzuetan, baldintza onenetan. Lehenago azaltzen genuenez, gerta daiteke adin handi batekin eskolatzea (eta beraz urte gutxi gelditzen zaizkie hezkuntza sistemaren egoteko); gerta daiteke ikasturtea hasita eskolatzea; curriculum maila desberdina izatea; bertako eskolaren ohiturak ez jakitea; immigrazio eta egokitze prozesuak dakarren estresa pairatzea...

Bestalde, bigarren hizkuntzen didaktikaren adituek aspaldi azaldu dute ikasle etorkinek, familiarena ez den hizkuntza batean eskolatzen direnean, ez dutela ikasten «murgiltze programan» («*inmersión lingüística*»), baizik eta «azpiratze programan» («*submersión lingüística*»), eta gertaera horren ondorioak eskola porrota eta gizarte bazterketa izan daitezkeela.

Murgiltze programetan, gehiengoaren hizkuntza hitz egi- ten duten umeek hizkuntza gutxitu bat ikasten dute. Hori

da duela gutxira arte euskal eskoletan ia kasu guztietan gertatu dena: gaztelaniaz (gehiengoaren hizkuntza, alegia) baino ez zekiten umeek euskara ikasten zuten (hizkuntza gutxitua). Orain, berriz, alderantziz gertatzen da hainbat ikaslerekin: hizkuntza gutxituen hiztunak dira eta hizkuntza maioritarioa ikasten dute; azpiratze programan daude, beraz. Bereberez (edo tamazigheez, hizkuntza gutxitu bat) dakiten ikasleen kasua da: hemen eskolan gaztelaniaz (gehiengoaren hizkuntzan) matrikulatzen dira. Eta baita ere euskaraz matrikulatzen badira ere: kontuan hartu pertsona haientzat eskolako hizkuntzak (euskarak ere) badaukala bertan gizarte estatus bat, haien hizkuntzek ez daukatena.

Izan ere, gure testuinguruan, etorkinen hizkuntza guztiak dira gutxituak nahiz eta jatorrizko herrialdeetan gutxituak ez izan (arabiera ez da minorizatua Marokon edo Algerian, baina hemen ez da eskolan lantzen, ez du prestigiorik ez baliarik jatorrizko taldeetatik kanpo...). Egoera horretan gerta daiteke umeek familia hizkuntza galtzea, hau da, eskolako hizkuntzak lehenengo hizkuntza ordezkatzea; eta hori murgiltze eredian ez dagoen arriskua da.

Eskola, bestalde, ez da elebiduna ikasleen hizkuntzetan; iritsitako umeen %40k gutxi gorabehera (Hispanoamerikatik etorri ez direnek) ez dute komunikazio hizkuntzarik irakasleekin; irakasleak ez du umea ulertzen familiaren hizkuntza hitz egiten duenean. Egoera hori berria da bertako eskolan. Horrekin lotuta, ez dugu zerbait ahaztu behar: irakasleak ikaslearen hizkuntza ez jakiteak esan nahi du ez dakiela zein zailtasun aurkituko dituen umeak hizkuntza(k) berria(k) ikasteko prozesuan (hitz egiten duen eta ikasi behar duen hizkuntzaren egituren artean dauden desberdintasunak direla, haien artean dagoen distantzia fonetiko delakoa...).

Ez da posible, jakina, irakasleek umeen hizkuntzak ikastea, baina bai neurri batzuk hartzea, adituek gomendatzen dituztenak: umeen hizkuntzak esplizituki estimatzea, haien izenak zuzen ahoskatzea, ikasleen hizkuntzen oinarriko ezaugarriak jakitea, familiei komunikatzea garrantzitsua de-

la haien hizkuntza hitz egiten eta ahal duten heinean lantzen jarraitzea...

Hizkuntzaren ikaskuntza garrantzi handiko kontua da: eskolako hizkuntzan umeak daukan konpetentzia eta eskola arrakasta lotuta daude. Ignasi Vilak azaltzen duenez¹³:

Ikasle etorkinen eskola porrota beraien egoera sozio-ekonomiko eta kulturalarekin eta duten eskolako hizkuntzaren mailarekin lotuta dago. Bi eragile nagusi horiez gain, eragina izan dezakete emaitza akademikoetan aurretik dakarren eskolatze mailak, Haur Hezkuntzan aritu izanak edo ez, gurasoen hezkuntza mailak... [...] Hezkuntza sistemak zilegi egin beharko du 'eskola-hizkuntza' edo 'eskolako hizkuntza formal' ikasle guztiek ongi menperatzea [...]. Hainbat ikerketak baieztatu baitute, egoera sozio-ekonomiko on eta hezkuntza espektatiba positiboetako ikasle atzerritarren emaitza akademikoetan ere, hizkuntza hori ez menderatzeak eragin akademiko negatiboa duela.

Ikerketek frogatu dutenez, ez da gauza bera hizkuntza ikastea patioan edo kalean lagunekin solasean aritzeko eta eskolako hizkuntzan konpetenteak izatea. Lehenengo konpetentzia bi urtetan gara daiteke. Hizkuntza akademikoan konpetentzia lortzeko, berriz, testu akademikoak ulertzen eta lantzen ahalbidetzen duena eta eskolako edukiak ikasten errazten duena, bost urtetik zazpira dira beharrezkoak, edo are gehiago¹⁴. Horrek esan nahi du beharrezkoa dela ikasleei errefortzua ematea haien hizkuntza-ikaskuntza prozesuan, ez soilik hasieran eta hilabete batzuetan, baizik eta askoz luzeago izango den denbora tarte batean. Baina batez ere esan nahi du ikasle batzuek —hamar urtetik gorakoek— ez dutela astirik izango eskolako hizkuntzaren ikaskuntza eskolan osatzeko eta emaitzak jasotzeko. Eta are gutxiago hemen bi hizkuntza ikasi behar dituzten umeek.

Gaztelaniaren lekua

Euskararen ikaskuntza izan dugu gure mintzagai nagusia, baina Hego Euskal Herrian eskolak gaztelania ere lantzeko ardura du, jakina. Euskara eta gaztelania dira hizkuntza ofi-

zialak eta ikasleek biak ondo jakiteak izan behar du eskolaren helburua. Eta gaztelania landu beharko du baita ikasle gaztelaniadunekin ere, hizkuntzaren maila akademikoa eta formala eskuratzeko (kalean eta familian ikasten den maila informalez gain). Eta bereziki landu beharko du familia gaztelaniaduna ez daukaten umeekin, ikusita ume horien ukipena gaztelaniarekin mugatuagoa izan daitekeela.

Gaztelaniarekin lotuta, ume nagusien eskolatzeaz ere hitz egin behar da. Alegia, zein hizkuntzatan eskolatu euskal hezkuntza sisteman 12 urte baino gehiagorekin sartzen diren ikasleak, kontuan hartuta ikasle horien ezaugarriak, haien nahiak eta proiektuak, eskolan egoteko geratzen zaizkien urteak... Izan ere, nola eskolatu gazte senegaldar bat —dema-gun—, Bilbora hamahiru urterekin heldu berria, eskolan hiru urte baino ez bazaizkio geratzen, epe argi eta garbi ez nahikoa bi hizkuntza ofizialetan konpetentzia lortzeko? Gaia tabua da hezkuntza foro euskaltzaleetan, baina hausnarketa serioa egin beharko dugu gaztetxo horientzat errealista eta posible denaren izenean. Dilema zaila da, gainera, gaztelaniaz eskaintzen den hezkuntza publikoa gero eta ghattizatuagoa dagoelako; eta ikasle batzuentzat gaztelaniazko eskolatzea proposatzeak esan nahi du batez ere etorkinak dau den ikastetxeetara eramatea. Hezkuntza Sailak aurkeztu duen eredu bakarra ezartzen bada azkenik, erabaki beharko da zein trataera emango zaien aipatutako ikasleei.

Ez daukagu lekurik orrialde hauetan etorkinen hizkuntzen gaian sakontzeko. Gogoratu nahi dugu, baina, Amin Maalouf-ek proposatutako hitz gakoa: elkarrekikotasuna.

Bestearen bila konbikzioz joateko, besoak irekita eta burua altxatuta eraman behar ditugu, eta besoak irekita eramateko modu bakarra da burua altxatuta eramatea. Egiten duen urrats bakoitzarekin pertsonak sentitzen badu bereak traizionatzen ari dela, bere burua traizionatzen ari dela, bestearenganako hurbilpena gaiztotuko da. Bere hizkuntza ikasten ari naizen hiztunak ez badu nirea errespetatzen, bere hizkuntza hitz egitea ez da izango nire aldetik irekiera keinu bat, basailutza eta mendekotasun keinua baizik.¹⁵

Zentzuzkoa dirudi irakurritakoak; etikoa eta estrategikoa uztartzen ditu. Izan ere, gure pertzepzioaren arabera, ez dira gutxi euskaldunen artean jarrera abegikorra eta estimu esplizitua adierazten dutenak etorkinen hizkuntzekiko, baita hezkuntza munduan ere. Eta eskolan modu askotara ager daiteke estimu hori: ikasle bati bere izena polita dela esatea, bere jatorrizko hizkuntzan irakurritako zerbait interesgarria iruditu zaigula aipatzea... Finean, hori da Maalouf-ek azaltzen duen adeitasuna geure hizkuntza ikasten ari den ikaslearen hizkuntzarekin.

Baina zer gertatzen da pertsona horren hizkuntza gaztelania denean? Badirudi orduan jarrera positiboa azalratzea zailago egiten zaigula euskaltzale batzuei. Arrazoiak daude zailtasun horretarako, noski, eta ulergarriak dira gure hizkuntza gutxituaren egoeratik abiatuta. Eta aldi berean gogoratu beharko dugu, besteak beste, ume etorkinen artean %60 hispanoamerikarrak direla eta gehienen familia hizkuntza gaztelania dela. Mereziko dute ume horiek haien hizkuntzarekiko Maalouf-ek aldarrikatzen duen abegikortasuna eta elkarrekikotasuna? Eta, bidenabar, mereziko dute bertako elebakar gaztelaniadunek? Hemen ere badaukagu zer aztertu, kasu honetan barrura begira batez ere.

Dudarik ez, euskal munduan bioaniztasuna areagotu da immigrazio berriarekin: azal koloreak, janzkerak, ohiturak, sinesmenak... Egoera linguistikoari dagokionez, nabarmena da gure herrialdea pasatu dela elebiduna (euskara eta gaztelania/frantsesa) izatetik eleanitza izatera (aurrekoak gehi etorkinekin iritsi diren hizkuntza guztiak: arabiera, fula, tamazight, errumaniera, portugesa, soninkera...). Horrek aukera berriak ekartzen dizkigu eta baita oreka berriak bilatzeko beharra ere. ¶

1. Sami Naïr: «Cinco ideas falsas sobre la inmigración en España», *El País*, 2002-05-16.
2. Lluís Maruny eta Mónica Molina (2001): «Identidad sociocultural y aprendizaje lingüístico. El caso de la inmigración», *Textos* 26: 55-64, 62. or. (Itzulpena nirea da).
3. Carme Junyenti Malores Etxeberriak egindako elkarrizketan (*Argia*, 1980. zkia., 2005-02-20).
4. Walter Actis (2002): «Extranjería, nacionalidad, extranjería», *Mugak* 20: 23-28, 26. or.
5. *Deia*, 2004-02-16.
6. *Ikus Berria*, 2007-09-11.
7. *Ibidem*.
8. STEE-EILAS: *Kulturarteko eskolaren erronkaren aurrean*, Kontseilu Nazionala, Bilbo, 2006-04-01.
9. *Berria*, 2005-04-05.
10. *Ibidem*.
11. *Berria*, 2005-05-05.
12. Xabier Aierdi (2006): «Euskal Autonomia Erkidegora datozen etorkinen hizkuntz eta kultur integrazioarako bideak», *Hizkunea* (www.euskara.euskadi.net).
13. Ignasi Vila (2005): «Maila soziokulturala edota hizkuntzen ezagutzarik eza?», *Hik Hasi* 103: 26-28, 28. or.
14. *Ikus*, adibidez, Ignasi Vila, Carina Siqués eta Teresa Roig (2006): *Llengua, escola i immigració: un debat obert*, Bartzelona, Graó, 95-131.
15. Amin Maalouf (1999): *Identidades asesinas*, Madril, Alianza, 57-58. or. (Itzulpena nirea da).

Immigrazioa eta autogobernua nazio minoritarioetan: Quebec, Flandes eta Katalunia

RICARD ZAPATA-BARRERO

Universitat Pompeu Fabra Zientzia Politikoko irakaslea

Sarrera: *immigrazio filosofiak* nazio minoritarioentzako

Immigrazioaren eta nazio minoritarioen autogobernuaren arteko erlazioaren auziak badu bere lekua Quebec eta Flandesko agenda politikoan; Espainiako Estatuan, aldiz, ez da oraindik kontuan hartzen.

Artikulu honek,¹ azken ikergaitzat Kataluniako kasua hartuta, Quebec eta Flandesek «beren» arazoei nola erantzuten dieten aztertuko du lehenik. Debate akademikoaren auzi nagusiak identifikatzea da helburua, horrenbestez Katalunian debatearen nondik norakoak planteatzea ahalbidetzeko. Izan ere, immigrazioa funtsezko garrantzia hartzen ari da Generalitatearen nazio prozesuarentzat berarentzat: autogobernuaren etorkizuna, Katalunian, immigrazio berriak planteatzen dituen eskakizunei emandako erantzunen menpe dago. Ikuspegi horretatik, premisa hauxe du artikuluak abiapuntu: immigrazioari lotutako eraldaketek nazio minoritarioei² ere eragiten diete.³ *Nazio identitatearen eraikuntza politikoarekin* bat datorren *immigrazio politikaren* dimen-

tsioa garatzeaz arduratuko gara. Immigrazio politikak, zentzu horretan, komunitatea birdefinitu egiten du politikoki.⁴

Esparru horretan planteatzen dira *Kataluniaren berezko filosofia* taxutuko luketen osagaiak, haren ezaugarri komunitarioak aintzat hartuz. *Filosofia* diodanean, funtzio bikoitza duen argudio multzoaz ari naiz: gobernu edo administrazio baten ekintza estrategikoei zentzua emateko balio izatea, eta, aldi berean, etorkizuneko gizarteari buruzko informazioa eskaintzea.

Artikulu honek hiru zati ditu. Lehenengoan, immigrazio eta autogobernuaren arteko loturaren azterketak sustatzen dituen premisa teoriko nagusiak landuko ditugu, J. Carens, W. Kymlicka eta R. Bauböck-en ekarpenetan oinarrituta. Bigarrenean, Flandes eta Quebeceko debate akademikoaren gai garrantzitsuenak eztabaidatuko ditugu, Katalunian immigrazioaren filosofiaren inguruko eztabaidarentzat esanguratsuak izan daitezkeenak. Hirugarrenean, Kataluniako egoeraren deskribapen laburra eskainiko dugu, egungo Hiritartasun eta Immigrazio Plana (2005-2008) oinarritzat hartuz eta *Kataluniako immigrazioaren filosofia publikoaren* gai nagusiak zehazten hasiz. Eta amaitzeko, azken balantzea eskainiko dugu, etorkizunerako gogoeta eta analisi ildo nagusiak bilduz.

Immigrazioa eta autogobernua: premisa teorikoak

Immigrazioaren eta autogobernuaren arteko erlazioa ez da txertatu oraindik, analisi unitate gisa, nazioarteko debate akademikoan. Gogoeta bakanak baino ez daude immigrazio eta kulturantzatasunari buruz, batez ere dimentsio bikoitz hori bizi duten herrialdeetako azterketetan.⁵ Carens, Kymlicka eta Bauböcken argudioak bilduz, oinarritzko ikuspuntu eta auziak lor ditzakegu. Hirurek kokatzen dute immigrazioaren auzia identitatearen kudeaketaren eremuan, eta honako premisak partekatzen dituzte:

1) Etorकिनen egokitzeak eraldaketa bikoitza dakar: etorkinaren zein harrera-gizartearen identitatearena.⁶

2) Ezein argudiok ezin ditu urratu balio liberal eta demokratikoak. Hots, balio liberal-demokratikoek izan behar dute gogoeten eta argudio ekoizpenaren erreferentzi markoa.⁷

3) Identitatea nola kudeatzen den (lehen premisa) erabaki behar da, gure tradizio demokratiko liberalaren balioen mugak gainditu gabe (bigarren premisa), esfera publiko (pertsonen eta erakunde publikoen arteko elkarreragin espazio) desberdinen testuinguruan.

4) Etorकिनaren eta nazio minoritarioaren aldarrikapenak gatazkatsuak dira hasiera batean. Etorकिनak, izan ere, gehien-goia duen kulturaren integratzeko joera du, nazio eraikuntzaren prozesuan presio elementu bat gehiago bilakatuz. Horrenbestez, hasierako presio hori nazio egitasmoaren garapenari berari lagunduko dion abantaila bilakatzea lortu behar da.

5) Immigrazio politiken eta komunitate politikoaren ulerkuntzaren arteko lotura zuzena badago ere, erlazio hori hil edo bizikoa bilakatzen da kultur komunitate minoritarioentzat. Gizarteak immigrazioari ematen dion erantzuna, hain zuzen ere, bere burua gizarte gisa ulertzeko moduren parte da (Carens 1995). Beraz, abian jartzen diren politikek zuzenean eragingo diote komunitate politiko minoritario gisako autoulerkuntza horri. Esparru horretan, autoulerkuntza horrek berezko autogobernu moduren bat baldin badago bakarrik izan dezake adierazpen politikoa. Autogobernurik gabe ezin da komunitate politiko batek bere buruaz duen ulerkuntza mantendu eta garatu. Horrenbestez, *nazio minoritarioetan egiten den immigrazio kudeaketaz dihardugunean, autogobernu aldarriak legitimatzen dituzten oinarrietako batez ari gara.*

6) Beharrezkoa da etorkinen eskariak eta autogobernu aldarrikapenak bateragarritzat hartzea eta ez elkar baztertzailatzat; ikusmolde barne-hartzaile eta konbergentea edukitzea. Kasu honetan, gogoetaren gakoa hauxe da: nazio minoritarioa gai ote da kulturaz itzuna izateko (Kymlicka 2001:

278), bere buruarekiko autoulerkuntzan etorkinen presentziak adierazten duen kulturantzitasuna txertatuz.

7) Azkenik, egoera deskribatzeko nozioetako bat, *desberdintasuna* barik, *desabantaila* da. Etorkinak zein nazio gutxiengoa desabantaila egoeran daudela onartzeaz gain, etorkinen eta nazio minoritarioen desabantaila egoera hori arrazoi desberdinek eragiten dutela ere onartu behar dugu. Hauexek jakin behar da, biak lotzeagatik egoera horrek okerrera egingo duen. Horrela, Estatuaren immigrazio politikak nazio minoritarioen egoera okertzen du, ez baitie tresna eta baliabiderik ematen kultur komunitate gisako garapenari eragiten dion prozesu hori kudeatzeko. Beraz, gogoeta eta diskurtso ildoen muga politikoa argia da: immigrazio eta autogobernuaren arteko loturak ezin du bien egoera okerragotu.

Auzi honek argudiaketarako dituen funtsezko iturriak autogobernu politikak dira, hots, azken legitimazio oinarritzat kultur komunitate minoritarioaren beraren kudeaketa hartzen duten politikak. Hiru autoreek auzia etorkinen eta komunitate minoritarioaren identitateen kudeaketaren eremuan kokatzen duten arren, autogobernuaren mantentze eta garatzea partekatzen dute aldagai esplikatzaile modura. Horixe izango da gure abiapuntua. Immigrazio politika orren identitate dimentsioa garatzea da auzia, eta artikulu honetan pertenezia bikoitza duten gizarteetan planteatuko dugu: gehiengoaren komunitate politiko estatala, eta nazio minoritarioak osatutako komunitatea. Oinarri horretatik abiatuta justifikatuko dira ekintzak.

Immigrazioari buruzko debatea Flandesen eta Quebecen

Flandes

Flandesko debate akademikoa aztertzerakoan, honexek harritzen gaitu lehenik: ez da debate publikoan txertatu Quebecen bezain modu bizi eta konstruktiboan. Debate ia para-

leloa da, zeinetan immigrazio politikak eta 80ko hamarkadan hasitako prozesu federalizatzailerak hainbestearino lotzen diren, ezen dagoeneko oso zaila baita gaiak dimentsio batetik edo bestetik datozen bereiztea.

a) Komunitateen arteko debatea eta immigrazioa

Belgika estatu kulturantzun elebidun eta nazioaniztuna da. Bi nazionalismo mota ditu (Martiniello eta Swyngedouw 1998): Walonia eskualdeko nazionalismo zibikoa, eta Flandes eskualdeko nazionalismo etnikoa. Espaziorik hibridoena Brusela hiriburuaren eskualdean dago; bertan, bi hizkuntzak eta bi nazionalismoak elkarren ondoan bizi dira, espazio publikoa betetzeko tentsio egoera etengabea.⁸ Sentimendu komunitarioa bizirik dago Belgikan, eta ia arazo politiko eta sozial guztiei ematen zaizkie azkenean bi irakurketa komunitarioak: flandestarra eta waloniarra.

1830ean sortu zenetik, hizkuntza izan da Belgikan gatazka iturri nagusia, komunitateen arteko desberdintasuna ezarri duena. Hizkuntza da identitate desberdinduaren zeinu garrantzitsuena eta polarizazio tresna nagusia, nahiz eta inork ez duen komunitate-gatazka zentzu etnikoan identifikatu nahi.

Zentzu hertsian ez dago elebitasunik, hau da, lurralde elebitasunik, Bruselako eskualdean ezik. Hizkuntz eskualde bakoitzean elebakartasuna gailentzen da. Aniztasuna homogeneotasun irizpideekin kudeatu da komunitate bakoitzean. Beraz, logika horixe hautatuko da etorkinen presentziak eragindako kulturantzitasun gatazkak ebazterakoan.

Logika hori nabarmen atzeman daiteke gutxiengo etnokulturaleri buruz Flandesen 1998an onartutako dekretuan, eta baita eskuin muturreko Vlaams Blok alderdiak sustatutako flandestar diskurtso nazionalistan ere (Swyngedouw 1992), flandestarren eta waloniarren artean hasiera batean politikoa den gatazka zentzu etnikoan interpretatzen baitu. Izan ere, Vlaams Blok alderdi separatistaren lehen hautes-

kunde garaipena arte, 80ko hamarkada amaieran, belgikar autoritateak kulturantzatasunaren defentsarekin bateragarri izango zen diskurtso tradizional bat osatzen saiatu ziren, hauxe defendituz: belgikar identitatea ez du ondorengotzak zertzen, egitasmo komunaren eta arau konstituzional komun onarpenak baizik (De Winter et al. 1998). Nola eragiten dio komunitateen arteko debate horrek etorkinen auziari?

Belgikako bi komunitateen artean hizkuntzaren inguruan zegoen debatea areagotu besterik ez da egiten immigrazioarekin (Martiniello eta Manço 1993: 19). Premisatzat onartzen da immigrazioa bi komunitateen arteko tentsioen tresna bihurtuz —Belgikako estatu federalean boterea handitze-ko xedez— sartzen dela agenda politiko eta sozialaren barnean. Horixe da beharbada Belgikan immigrazioari ematen zaion trataeraren osagai adierazgarriena.

b) Immigrazioaren auzia interpretatzeko ikuspuntu aniztasuna

Belgika, egun, 1993ko konstituzio erreformarekin hasitako prozesu federalizatzailean dago. Konstituzioaren lehen artikulua arabera, komunitate eta eskualdeek osatutako estatu federala da. Prozesu federalizatzaile hori flandestarraren eta waloniarren arteko komunitate erlazioan eragiten ari da; izan ere, lehen aldiz aintzatesten da frantses-flandesa elebitasuna estatu osoan eta berdintasun baldintzatan.

Komunitate bakoitzak bere erara erantzuten dio immigrazioari. Flandestarrarentzat, holandar eredu kulturantzatuna da inspirazio iturri nagusia; komunitate frantsesak, aldiz, ez dio ikuspuntu hain espezifikoki heltzen, eta trataera orokorra ematen dio immigrazioari, arazo sozial eta ekonomikoa gisa. Flandestar ikuspuntuarentzat kultur bazterketa saihestea da garrantzitsua; frantsesarentzat, bazterketa sozial eta ekonomikoa saihestea (Martiniello eta Manço 1993: 20).

Joera orokorra halakoa bada ere, Flandesen Vlaams Blokek behartzen du diskurtso publiko etnikoari eustera, walonia-

rrekiko ezberdintasunak funtsezkotzat jotzen dituen diskurtsoa hain zuzen. Hainbestekoa da flandestar eta waloniarren arteko bereizketa, ezen ia ez baitago komunitateen arteko truke edo elkarrizketarik. Bien artean muga fisikorik ez dagoen arren, flandestar diskurtso politiko nazionalistak hartu duen jite erradikalak hizkuntz eta kultur muga gero eta sakonagoak ezartzen ditu, batez ere Vlaams Blokek biztanleriarengan duen babesagatik. Immigrazioaren kudeaketari ematen zaion ikuspuntuan islatzen da logika hori.

Flandes kulturantzatasun elebakarraren adibidea da, flandesera izanik hizkuntza bakarra. Kulturantzatasun nazioantiztunak ez ditu espazio publiko elebidunak kudeatzen. Espazio publikoa eta kultura publikoa flandeserazkoak dira Flandesen. Kultura frantsesa Waloniakoa da.⁹ Hizkuntz muga argiak daude Flandes eta Walonia artean. Horrenbestez, Flandesera iristen den etorkinak ez du sentitzen frantsesaren edo flandeseraren artean hautatu beharraren dilema. Etorkinak Flandesen finkatzea erabakitzen duenean, badauki komunitate horretako hizkuntza publikoa flandesera dela eta frantsesez hitz egitea gaizki ikusita dagoela. Hizkuntz erabileraren lehia eskualde elebidunean gertatzen da: Bruse-la hiriburuan, non immigrazioa bi komunitateen diskurtso nazionalistaren jomuga den.

c) Identitate kudeaketa eta Vlaams Blok alderdiaren immigrazioaren aurkako diskurtsoak menderatutako debate publikoa

Immigrazioari buruzko debate publikoa, beraz, Vlaams Blokek menderatzen du Flandesen. Ez da diskurtso proaktiboa, immigrazioa kudeatzeko modu onenari buruzko eztabaida. Aitzitik, diskurtso errektiboa da, eta Vlaams Blokek debatean sartzen dituen gaiak mendean hartzen dituzte alderdi tradizional guztiak.¹⁰

Zergatik ematen diete herritarrek botoa eskuin muturreko alderdiei edo nazional-populistei? Bi erantzun mota ditugu:

jorratzen dituzten gaiengatik, edo politika tradizionalaren aurkako haserrea adieraztearren —beraz, alderdi tradizionalen aurkako boto gisa interpretatu beharko litzateke—. Flandesko kasuan, analisi gehienek lehen erantzunari helzen diote (Swyngedouw 1995, Klandermans eta De Weerd 2000). Vlaams Bloki emandako botoa immigrazioaren aurkako botoa da batik bat; eta, bigarrenik, ondorio modura, *desafekzio politikoa* adierazten du. Beraz, herritarrak esplizituki eta nahita agertzen dira immigrazioaren aurka, eta ez immigrazioaren kudeaketa-eredu baten edo bestearen aurka. Izan ere, etorkinak baliabide urriak banatzen diren espazioetan kokatzen dira eta, ondorioz, bertakoei iruditzen zaie beren egoerak hobera beharrean okerrera egitea baizik ez dutela ekartzen.

Immigrazioari buruzko pertzepzio publikoa beste testuinguru batzuetan gertatzen denaren antzekoa da. Ez du loturarik, bada, immigrazioaren eta autogobernuaren arteko lotura zuzenarekin.

Flandeseraz hitz egiten duena edo flandestar gurasoak dituen da flandestar komunitateko kide. Jatorrizko komunitateak eta hizkuntzak murriztu egiten dute hein handi batean etorkinak komunitatearen barnean sartzeari ahalbidetuko duten argudioak taxutzeko aukera (Kymlicka 2001: 15. kap.). Nazionalismo baztertzailerik, politikak bideratzeko orduan, talde etnikoen arteko antzekotasunak barik ezberdintasunak gailenarazten ditu.

d) Multigobernagarritasun egoeren kudeaketa eta immigrazioa: sistema federala eta etorkinen aukera politikoak

Badira zenbait analisi interesgarri bi komunitateak immigrazioaren kudeaketa kontrolatzeko nola borrokatzen diren aztertzen dutenak (Boussetta 2000, Jacobs 2001). Etorkinen aldarrikapenei erantzun politikoa emateko premiak, beraz, belgikar gizartearen flandestar eta waloniarrengan bereizitako gizarte gisa ezaugarritzen duen horri begiratzen dio zuzenean.

Bi gai ditugu esparru honetan. Batek jite instituzionala, estrukturala du (Belgikaren erreforma estrukturalari, federalizazio prozesuari, eragiten dio), eta besteak mundu asoziatiboarekin lotuta zein eredu desberdin sortzen diren zehaztea eskatzen du.

Lehen analisi ildoan premisa honetatik abiatzen da: immigrazio politiken historia, belgikar sistema politikoaren egituren eboluzioari lotuta doa. Garrantzi berezia du flandestar zein waloniar alderdi politikoek 1993an estatu federala sortzen duten uneak. Federalismo horrek bi komunitateen autonomia aldarriari erantzuten dio, eta bien arteko aurkakotasuna baretu nahi du. Estatuaren erreforma horiek zuzenean eragiten diete immigrazio politikari. Izan ere, 1993an bertan, Berdintasunerako eta Arrazakeriaren aurkako Borrokarako Zentro federala sortzen denean nabarmentzen da batez ere immigrazioaren kudeaketaren inguruko flandestar eta waloniar pertzepzioen arteko distantzia (Boussetta 2000).

Immigrazioari buruzko flandestar ikuspuntua —taldean oinarritua— eta Waloniako ikuspuntua —unibertsalista eta individuala— erabat desberdinak dira. Flandes integrazio kolektiboa ahalbidetuko luketen mekanismoak sustatzearen aldekoagoa izango litzateke. Kultur espezifikotasunaren defentsak ez du oposizio formalik. Etorkinen identitate-baieztapen desberdindua onartuago dago, politika hori bateragarria baita estatu federalean defendatzen duen identitate aintzatespenaren flandestar politikarekin. Hain zuzen, bi politika horien arteko koherentziak edo inkoherentziak esplikatzen du, besteak beste, flandestar ikuspuntua.

Bruselan immigrazioa kudeatzeko bi eredu ezberdin daude elkarren ondoan, eta baita multigobernu egoera ere (Favell eta Martiniello 1999). Immigrazioa, horrenbestez, botere federalaren esparru handiagoak lortzeko bi komunitateen arteko lehiaren tresna bilakatu da. Ildo horretan, Jacobsen argudioaren arabera (Jacobs 1991), bi komunitateen arteko botere borrokak gutxiengoaren talde etnikoen txertaketa sustatzen eta zapuzten du aldi berean.

Flandestar aldeak taldean oinarritutako kulturantzatasunari jarraitzen dio, holandar ikuspuntuaren ildotik; alde frankofonoa, berriz, frantses eredu errepublikar eta indibidualistaren eraginpean dago. Eredu horietako bakoitzak erlazio oso desberdinak eragiten ditu immigrazioak ekarritako mundu asoziatiboarekiko.

Flandestar ikuspuntuak euskarri politiko, sozial eta ekonomikoa ematen die etorkinen asoziazioei; waloniar aldeak, berriz, etorkinen elkarte sarearentzako politika espezifikoak egitea saihesten du. Bruselan, hala, mundu asoziatiboak flandestar komunitateari begikotasun handiagoa dio eta, aldi berean, horren eragin esparrua hedatzen da (Jacobs 2001: 114).

Multigobernu egoera horiek, parte-hartzeko bide eta aukerak irekitzen dizkiete etorkinei (Favell eta Martiniello 1999). Komunitateen arteko lehia dela-eta Jacobsek aztertzen duen adibidea Europar Batasuneko etorkinen boto eskubidearen aldarrikapenarena da. Oro har, belgikar elite politikoa etorkinen boto eskubidearen aurka egon da (Jacobs 2000, 2004a). Aurkakotasun hori esanguratsua zen hasiera batean flandestar aldean, hauxe argudiatzen baitzen: europar hiritarren boto eskubideak alderdi politiko frankofonoei egingo liekeela mesede eta, beraz, Bruselako eskualdeko botere esparruan ondorio kaltegarriak izan zitzakeela (ikus, orobat, Martiniello 1998a, Boussetta eta Swyngedouw 1999).

e) Hiritartasuna, identitate anitzak eta immigrazioa

Belgikar hiritarrek bi leialtasun maila dituzte: federala eta komunitarioa. Hainbat lanetan aztertu da erlazio hori, eta debate instituzional eta arauemaile baten baitan dago. Debaterean oinarritzko ikuspuntua hauxe aztertzerantz bideratuta dago: leialtasun bikoitz horren eta immigrazioaren kudeaketaren arteko erlazioa, eta nazio identitatearen sentimenduaren eta etorkinekiko jarreraren artekoa.

Flandesen, Belgikarekin gehiago identifikatzen direnek flandestar identitatearekin identifikatzen direnak baino jarrera

hobea dute etorkinekiko. Alderantziz gertatzen da Walo-
nian: waloniar identitate sentimenduak belgikar identitate
sentimenduak baino jarrera hobea dauka etorkinekiko. Egoe-
ra itxuraz kontraesankor horrek argudio esplikatzaile baka-
rra izan dezake: bi nazio-identitate motaren existentzia.
Flandestarra identitate etnikoa da, waloniarra aldiz errepu-
blikarra. Lehenak banaketa eta bereizketa argudioak sortze-
ko joera handiagoa du, jatorrizko identitatea «besteratuko»
duten egoera mota guztiak baztertzekoa; bigarrena, aldiz,
unibertsalista da eta bestetasuna barne-hartzea onartzen du,
baldin eta bestetasun horrek dagoeneko indarrean dauden
balio eta erakundeen nukleo publikoa partekatzen badu.

Ildo horretan, belgikar hiritartasunari buruzko debateak
zentzu politiko garrantzitsua hartzen du. Hiritartasunaren
flandestar ereduak komunitatean, hizkuntzan, etnian eta lu-
rraldean oinarritzen da (Lefebvre 2003: 112). Hiritartasuna-
ren waloniar definizioa, aldiz, tradizio frantsesean oinarri-
tzen da, hau da, pertsonaren borondatea du abiapuntu nagus-
izat, eta ez bere etnia, hizkuntza eta balioen kultura komun
baten parte izatea. Hiritartasun eredu bi horiek —bata ko-
munitarioa eta etnikoa, bestea errepublikarra— etorkinak
kolektibitatearen kide izatearen auziari heltzeko bi modu oso
desberdinen oinarrian daude. Komunitate bakoitzaren hiri-
tartasunaren auzia, bipolaritate horren eraginez, errebindika-
zio nazionalista eta soberanistaren xede bilakatu da esparru
federalean. Immigrazioak, kasu horretan, funtsezko eginki-
zuna betetzen du motor gisa, belgikar hiritartasuna lortzeak
hizkuntza bati edo besteari atxikitzea esan nahi baitu maila
komunitarioan, horrek komunitate bakoitzaren eragin-ere-
muen hedapen/murritzapenean dituen ondorioekin.

Quebec

Quebeceko debateak, gaur egun, hiritartasunaren defini-
zio baten bilaketaren inguruan dihardu, etorkinak eta kultu-
raniztasuna barne hartuko dituen, baina,aldi berean, ka-

nadar gehiengoaren nazioaren aurrean quebectar identitatea (batik bat linguistikoa) babestuko duena. Gobernuen arteko erlazioei buruzko eztabaidak ere badaude debatean, gogoeta demografiko, ekonomiko eta linguistikoeekin batera.

a) Hiritartasuna eta kulturantzatasuna: kulturartekotasuna ikuspuntu gisa

Quebecen beste inon baino debate gehiago sortzen da, eta ez dago berrikuntza kontzeptualerako lurralde emankorragorik.

Immigrazioaren eta kulturantzatasunaren inguruko problematika osoa, eratzen ari den hiritartasunaren parte izateko sentimenduan dituen ondorioen ikuspegitik aztertzen da.¹¹ Kudeatu beharreko aniztasuna bera definitzea izango da lehen auzia. Kanadako gobernu federalak kulturantzatasuna onartzen duela aintzat hartuz, Quebecoko gobernuak, erreakzio modura eta kanadar ikuspuntutik urruntzeko asmoz, «kulturartekotasun» terminoa sartu du debate publiko eta akademikoan.

Ikuspuntu kanadarrean zein quebectarrean, proposatutako eredu hori integrazioaren arrakasta/porrotarekin eztabaidatu behar da. Horregatik, Kymlickak hiru adierazle mota proposatzen ditu identitate kanadar zein quebectarrean integrazioa aztertzeko: integrazio legal eta politikoa, linguistikoa eta soziokulturala. Bere argudiaketaren arabera, etorkinak errazago integratzen dira Kanadan Quebecen baino.

M. Labelle-k (2001), bere aldetik, argudio horiek bildu eta banan-banan eztabaidatzen ditu Kymlickaren ideiak. Dena den, bere gogoetagai nagusiak ez dira Kymlickaren ondorioak, argudioei eusteko erabiltzen dituen adierazleak baizik.

Bereziki garrantzitsua da hiritartasun aldarrikapena integrazioaren adierazle dela baieztatzen duen argudioaren eztabaida. Kymlickaren ustez, bere argudiaketa orokorraren froga enpirikoa hauxe da: etorkinek gehiago eskatzen dute kanadar hiritartasuna. Datu horiek ezin dira subiranotasun

aldarriaren testuingururik gabe ulertu. Dirudienez, zenbat eta subiranotasun aldarrikapen handiago, hainbat eta joera handiago etorkinek kanadar hiritartasuna eskatzeko.

Debate akademikoan, hiritartasuna ikertzeko beste ikuspegi bat arrazakeria da. Labelleren ustez (2004), bere ikerketaren ondorio nagusietako bat da Quebeceko mugimendu soberanista etorkinen desorientazio identitarioarekin erlazionatuta dagoela. Izan ere, etorkinek ez dituzte onartzen hizkuntzaren inguruan definitutako quebecar hiritartasunaren kide izateko eskakizunak. Arrazakeriaren analisia —biztanleriaren jarrera gisa, baina baita erakundeetan eta zenbait esparru publikotan (lanaren munduan, adibidez) txertatuta dagoen aurreiritzi gisa ere— kulturantzatasunaren kudeaketa-politikekin duen erlazioaren harira jorratzen da. Arrazakeriaren aurkako borroka da, beraz, kulturartekotasunaren quebecar ereduaren oinarrietako bat (Ollivier 2000). Testuinguru horretan uler daiteke *kultura publiko* komun baten definizioaren bilaketa, funtsezkoa baita immigrazioa barne hartzen duen hiritartasunaren ekintza-eremua definitzeko. M. Labelle, F. Rocher eta G. Rocherrek (1995) plazaratu dute, besteak beste, debate hori; horien ustez, errealitate kulturantzatasunaren kudeaketaren eta frantses hizkuntzaren defentsaren arteko lotura aipatzen denean —espazio komun horren baitan integrazioarako ezinbesteko baliabide gisa—, helburu kontraesankorrak dituzten bi politiken arteko loturaz ari gara.

A. G. Gagnon eta R. Iacovinoren lanak (2003) oso ongi laburtzen du aniztasuna kudeatzerakoan ikuspuntu federalak eta quebecarrak osatzen duten dikotomia kontzeptuala: kulturantzatasuna (Kanada) *versus* kulturartekotasuna (Quebec) debatea. Etorkinen integrazioa kudeatzeko ikuspuntuen arteko desberdintasun hori, Gagnon eta Iacovinoren aburuz, erreferentzia markoen arteko desberdintasunaren ondorioa da. Zentzu horretan, Kanadako politika kulturantzatasunaren oinarria nazioaren homogeneotasuna da; Quebeceko kulturarteko politikaren atzean dagoen eredia, al-

diz, pluralistagoa da oinarri-oinarrian. Testuinguru diskurtsibo horretan, zilegi da nazioarteko debatean indarrean dagoen gogoeta eta berrikuntza kontzeptualaren bilaketa, Quebecen hiritartasunaren debatea esanahiz hornitzeko.

b) Gobernuen arteko erlazioak

Jakina, kanadar gobernu federalaren eta quebectar gobernuaren arteko erlazioak ere badu bere lekua auzi honetan. Debate horrek jite instituzionalagoa du, batik bat eskumenen banaketan oinarritzen baita.

Quebecen eta gobernu federalaren arteko historia, immigrazioaren gaiari dagokionez, eskumenen eskaera eta lorpenaren historia da (Fontaine 1995). Lehenengo balantzeak 80ko hamarkadakoak dira, ardatz nagusitzat «erantzukizun partekatua» ideiarri helduz (Labelle 1998), gobernu federalaren alde bakarreko ikusmoldearen aurrean (*one-sided view of state federal responsibilities*) (Skerry 1995).

Baina Kanadak 1971n kulturantzatasuna politika publiko gisa bere egiten duen lehen momentutik bertatik hartzen du indarra debateak. Kanadar kulturantzatasuna, *de facto*, kultur adierazpen minoritario oro zeharka menperatzeko lanabesa litzateke (Ramirez eta Taschereau 1988, Ramirez 1991). Batez ere, Quebecen ikuspegitik, Quebec bera kultur komunitate bat gehiago bezala hartzen duelako, etorkinen komunitateak bezalaxe alegia. Debate arauemaile hori hobeto definitzen da Quebecen, erreazio gisa, kulturartekotasuna aldarrikatzen duenean bere ikuspuntuaren eredu modura. Halaxe sortzen da *kulturantzatasuna versus kulturartekotasuna* debatea.

c) Argudio demografiko, ekonomiko eta linguistikoak

Mutazio instituzional eta kulturalaren prozesuan zehar (Assimopoulos eta Humblet 1987), immigrazio politika hasiera-hasieratik da politika demografiko, ekonomiko eta linguistikoa Quebecen.¹²

Ikuspegi *demografikotik*, bi kezka gailentzen dira. Batetik, Quebecen jaiotza tasa oso txikia dauka. Horrela, etorkinak aukera moduan ikusten dira, eta immigrazio-politika jaiotza-politika moduan (Panitch eta Cragin 1991). Diskurtso demografiko eta politiko hori etorkinen integrazioari buruzko debateetan ere agertzen da. Kasu horretan, bi bide hartzen ditu diskurtsoak oro har: Quebecen harrera-ahalmena zehaztea eta elementu demografiko horiek hizkuntz politikaren elementuekin lotzea.

Debatea berotzen duen beste auzi demografiko bat biztanleriaren lurralde-banaketa da, *erregionalizazio politika* izendatutakoa hain zuzen (Simard 1996). Lurralde problematikaren baitan sartzen da politika hori, etorkin gehienak Montreal inguruan finkatzen baitira.¹³ Politika horren ideia nagusia etorkinei libre hautatzen uztea da, jende gutxiago bizi den Quebecen eskualdeak hautatzeko pizgarri batzuk eskainiz. Argudiaketaren muina hau da: erregionalizazio-politika immigrazioa eta garapen ekonomikoa lotzen dituen politika gisa ulertzea.

Immigrazioa, ikuspegi *ekonomikotik*, hazkunderako eta lehia globalak eskatzen duen neurria emateko aukeratzat jotzen da.

Azkenik, *hizkuntza*, identitatearen osagai nagusietakoa izanik, hautapenerako ez ezik integrazioarako ere balio duen oinarrizko lanabesa da. Hezkuntzaren testuinguruan ere sortzen du eztabaida hizkuntzaren ikaskuntza eta erabilera-aren auziak.¹⁴

Katalunian immigrazioaren *filosofia publikoa* eraikitzeko osagaiak¹⁵

Flandes eta Quebecen debate akademikoak immigrazioaren eta autogobernuaren arteko lotura nola jorrotzen duen ikusi ondoren, Kataluniaren kasua lantzea geratzen zaigu. Quebecen, eta neurri batean Flandesek ere, badute dagoe-neko immigrazio eta autogobernuaren loturari buruzko fi-

losofia publiko bat; Katalunia une giltzarri batean dago *berre* gogoetari ekiteko. Atal honetan, Kataluniak hiritartasunaren ikuspuntuaren alde egindako apustua eztabaidatuko dugu, eta ondoren immigrazio eta autogobernuaren loturak identitateari buruz sortzen duen debateaz arituko gara.

Interpretazio administratibotik interpretazio sozial eta politikora: hiritartasunaren ikuspuntuaren aldeko apustua

Immigrazioa aztertzerakoan, ezin dugu saihestu errealitate hori zein ikuspegitik eta nola interpretatzen den. Alegia, ezinbestekoa zaigu Kataluniaren berezko interpretazio esparrua zein izango den hausnartzea.

Oraingoz, immigrazioaren alorrean, Generalitateak zeregin exekutiboa eta administratiboa du, ez legegilea. Autogobernuaren ikuspegitik, gobernu zentralaren erabakien menpe dago erabat, ados egon ala ez. Egoera horrek koherentziarik gabeko jokalekua sortzen du, Generalitatearen gobernuak gogoko ez zaizkion hainbat egoera kudeatu behar baititu. Egoera horrek autogobernu gabezia adierazten du argi eta garbi.

Kataluniaren jokabidea, orain arte, administratiboa izan bada ere, onartu berri den hirugarren programan (*Pla de ciutadania i immigració 2005-2008*) urrats kualitatiboa egin da: izan ere, plan horrek izaera politiko eta errebindiktatzailea baitauka.¹⁶

Plan berriak hiritartasun ikuspuntuaren alde egiten du apustu, bi planteamendu nagusiri jarraiki. Lehenengoa: politika horiek barne-hartze edo berdintasun prozesu baten kudeaketa gisa atzematea, etorkin estatusetik hiritartasun estatusera igarotzea kudeatuz (eskubide berdintasuna, berdintasun soziala eta berdintasun ekonomikoa barne; eta baita beste auzi batzuk ere, etorkinak administrazioko eta gizarte zibileko erakundeen baitan ordezkatzeta eta presente egotea, adibidez). Bigarren planteamendua egokitze politi-

kei dagokie, hau da, hiritarren eta etorkinen arteko elkarre-ragin-eremu publikoen kudeaketari (Zapata-Barrero 2002, 2004a, 2004b).

Hiritartasunaren ikuspuntuaren ondorioz, bizilekua bihur-tzen da politikak zuzentzeko irizpide bakarra. Ikuspegi ad-ministratibotik, erroldatzea da etorkinari espazio politiko publikoan sartuta egoteko eskubidea ematen dion funtsezko irizpidea. Erroldatzeak etorkinaren borondate argia adieraz-ten du: Katalunian finkatzea eta bertako biztanleekin espa-zio publiko guztiak bereizkeriarik gabe partekatzea. Horre-la, hiritartasun kontzeptua estatu-nazionalitatetik banan-tzen da, eta etorkinak hiriarekin eta tokikoarekin duen erla-zioari atxikitzen zaio.

Bigarrenik, Planaren ikuspuntua hiritartasun askotariko eta zibikoaren definizioarekin osatzen da. Ikuspuntu horrek hiru zutabe nagusi ditu: aniztasunaren balioa, berdintasu-naren printzipioa eta zibismoan oinarritutako jokabidea.

Aniztasuna onartzeak hauxe esan nahi du: Katalunian bi-zi diren eta lan egiten duten pertsona guztiek, edozein kul-tura edo erlijio dutela ere, aniztasuna onartu beharra dauka-te bere agerpen mota guztietan oinarritzko balio gisa (dela balio aniztasuna dela kulturen aniztasuna, dela adierazpide indibidualean dela talde mailakoan).

Era berean, kanpotik etorritako pertsonak gure artean ge-ratzea desberdintasunak sortzen dituen faktore berria dela onartuz, hiritartasunaren ikuspuntuaren bigarren zutabea eskubide eta betebeharren berdintasun printzipioa da. Izan ere, bi zutabe horiek konbinatuz zera lortu nahi da: askota-riko errealitatea onartzea, eta lurralde bereko (Kataluniako) kultur, hizkuntz eta erlijio aniztasunak sortzen dituen des-berdintasunak murrizteko proposamenak egiten lagundu-ko duen lanabesa eraikitzea.

Hirugarren zutabea zibismoa da, hots, pertsonen arteko erlazioa gidatuko duen oinarritzko araua (edozein dela ere horien jatorritzko hizkuntza, kultura, erlijioa edo azal kolo-rea). 'Zibismoa' praktikan, horrela definitzen da: «akzio pu-

blikoko jokabide-jarrera edo -araua, pertsonen arteko bizikidetza bermatu eta kohesioa ziurtatzen duena».

Hiritartasun askotariko eta zibikoa definitzeko testuinguru horretan, nozio garrantzitsu bat ere planteatzen da: «kultura publiko komuna». Kontzeptu horretara iristeko tresna nagusia hiritartasun ikuspuntuaren proposamena da, bere hiru zutabeekin (aniztasuna, berdintasuna eta zibismoa). Politika publikoari dagokionez, beraz, hiritartasunaren ikuspuntuak borondate estrategiko argia dauka.

Ekintzarako premisei dagokienez, berezko filosofiaren interpretazio esparrutzat eta oinarritzko osagaitzat jo beharko lirateke horiek. Honakoak zehazten ditu Planak:¹⁷ kultur aniztasunaren aintzatespena; giza eskubideak, eta pertsonaren duintasunarekiko begirunea; politika publikoen unibertsaltasuna eta eskubide indibidualekiko begirunea; gizarte katalanaren egonkortasuna eta kohesioa ziurtatzea; katalan hizkuntzaren defentsa, hiritarren hizkuntza gisa; koordinazioa, lankidetza eta erantzukizun partekatua; europar oinarriko integrazio politika.

Identitateari buruzko debatea: berrikuntza kontzeptual eta instituzionalak

Immigrazioak indartu egin du, Quebecen zein Flandesen, nazio-estatu gisa autodefinitzeko premia. Sarreran esan dugunez, Kataluniako gizartea ere konturatu da etorkin andana iristen ari dela —garapen bidean dauden herrialdeetatik, batak bat —, eta presentzia berri horrek hiriaren eta gizartearen paisaia aldatzen duela; aitzitik, oraindik ez da guztiz ohartu immigrazioak nazio eraikuntzan izan dezakeen eraginaz.¹⁸

Izan ere, immigrazioak eragiten dituen eraldaketek nazio minoritarioak ere ukitzen dituzte. Immigrazio politika, horrela, komunitatearen birdefinizio eta birkontzeptualizazio politika ere bada.¹⁹ Esparru horretan planteatzen da auzi hau: zein izango lirateke Kataluniaren *diskurtso publikoaren* osagaiak, komunitatearen berezko ezaugarriak aintzat hartuta?

Berezko diskurtso hori garatzea ezinbestekoa da. Oraindik ez gara iritsi, etorkinen integrazioaren alorrean, katalan/espainol haustura edo polarizaziora. Baina aztertutako beste bi kasuetan, banaketa horixe da immigrazioa kudeatzerakoan kontuan hartzen den funtsezko murrizketa bat. Belgikan, adibidez, immigrazioaren kudeaketa dago identitatean oinarritutako gizarte hausturen atzean,²⁰ eta Quebecen arrisku horrek gidatu zuen 1990eko Esparru Programa (*Enoncé de politique en matière d'immigration et d'intégration*). *Oinarritzko arrisku* horrek zuzendu behar du gogoeta oro.

Kataluniako hasiera fase hauetan, ikerketa programen kutsua duten argudioek osatzen dute immigrazio eta autogobernuaren debatea. Debatearen ardatz nagusiak kokatu behar dira, kategoria eta argudio multzo handitan taxututa.

Lehenik, orain arte hiritartasunaren ikuspuntua indartzeko aukera gailendu bada ere, ondoren defendatuko dudan argudioaren arabera, ikuspuntu hori ez da osoa baldin eta ez bada oinarritzko beste debate batekin osatzen: zein da etorkin Katalunian? Auzia ikusteko modu berri horrek identitateari buruzko debatea osatzeko dimentsio berriak sortzen ditu. Argudio osoaren arabera, etorkinaren definizioa berezko irizpideetan oinarritzen ez den bitartean, hiritartasunari buruzko debateak gehiago balioko du diskurtso erretorikoak elikatzeko autogobernuaren ikuspegitik funtzio politiko publiko bat betetzeko baino.

Katalunian etorkina zer den ebazteko arazo hori ez da debate teoriko hutsa, ondorio praktiko nabariak baititu. Esate baterako, ezartzen den definizioaren arabera ehuneko estatistikoak asko aldatzen dira. Zein hartzen da etorkintzat? Aztertutako kasu guztiek erreferente bera al dute? Kataluniatik kanpora jaiotako guztiak etorkinak al dira? Etorkinak al dira Espainiako Estatutik 50 eta 60ko hamarkadetan etorritakoak? Datu estatistikotan jaso behar al dira horiek, eta Europar Batasuneko zein kanpoko etorkinen datuekin konparatu? Jaki-na, erreferentzi markotzat Estatu edo Katalunia hartu, erantzunak aldatu egiten dira. Zentzu horretan, zer lurralde espa-

rru hartzen da Katalunia estatistikoki aztertzeko: egungo esparru politikoa edo esparru geografiko eta historikoa (Ipar Katalunia barne, alegia)? Auzi horiek ez dira eztabaidaren azpigai hutsak, baizik eta debatearen funtsezko muina bera.

Dimentsio horiek guztiak kontuan hartuta, eta Kataluniako ikuspegitik, espainiar etorkinen eta Espainiatik kanpoko etorkinen arteko bereizketa ezar daiteke kontzeptualki. Erantzunak irizpideak behar ditu. Irizpideei buruzko eztabaidak hiru erantzun izan ditzake bederen:

- Jaiotza. Zer esan nahi du horrek, Katalunian bertan baina kanpoko gurasoekin jaiotakoa ez dela etorkina? Kataluniatik kanpo jaiotakoa baina Katalunian bizi dena etorkina dela?
- Hizkuntza. Alofonoa / ez katalanduna: biztanleria kategorizatze bide horixe hautatu da Quebecen.²¹
- Kultura. Autoktonoekiko erlazioa, gutxiengo etnikoaren izaera. Hori da Flandesek hartutako bidea, etorkinak gutxiengo etniko gisa kategorizatzea, Herbehereetan bezala.

Argi dago jatorri desberdineko pertsonak definitzeko irizpidearen hautapenak jite politikoa duela beti, azken buruan nazio komunitatearen definizio bat eskatzen baitu. Nazio batzuek hizkuntza hautatzen dute (Quebec), eta beste batzuek kultur irizpideak (Flandes). Kataluniako tradizioari jarraiki, bizilekuaren irizpidea (*ius domicili*) izan liteke aukera. Kontzeptualki, jatorriari begiraturaz konbinaketak egin ahal izango lirarteke. Horrenbestez, bizilekua bertan duten biztanleen taxonomia bikoitza ezar liteke.

Lehenak egungo bizilekuaren eta jaiolekuaren arteko loturari jarraituko lioke. Horrenbestez, biztanleriaren hurrengo kategorizazioa izango genuke:

- *Katalunian bizi diren eta Katalunian jaiotako katalanak.*
- *Katalunian bizi diren eta Espainiatik edo komunitate historiko batetik (Euskadi eta Galizia) etorritako katalanak.*
- *Katalunian bizi diren eta Europar Batasunetik etorritako katalanak.*

- *Katalunian bizi diren eta Europar Batasunetik kanpotik etorritako katalanak.*
- *Katalunian bizi diren berriak:* biztanle etorri berriak, due-la gutxi erroldatu direnak eta katalan gizartearen barnean sartzeko eta egokitzeko prozesuari ekin diotenak.

Ezin dugu ahaztu, dena den, identitatearekin erlazionatutako auzi horiek eztabaidatzerakoan gatazka uneak sor daitetzkeela. Zentzu horretan, badakigu eztabaida hori ez dagoela agortuta estatalisten eta nazionalisten artean. Gatazkaren ardatz horrek Katalunia ezaugarritzen duen immigrazio-tradizioa ulertzeko argudio oso desberdinak sor ditzake.

Auzi hori ulertzeko, premisa honetatik abiatu behar dugu: immigrazioaren diskurtso guztiek tradizioan bilatzen dituzte haren kudeaketak sortzen dituen galderei erantzuteko baliabideak.²² Arazoa da, Katalunian, tradizio hori ulertzeko bi modu daudela, hots, egungo etorkinen presentzia (Europako Batasunetik kanpo eta garapen bidean dauden herrialdeetakoak, batik bat) bi modutara interpreta litekeela: etorkinen bigarren olatu gisa (lehena 60ko hamarkadako litzateke, testuinguru ez demokratikoan, batik bat Espainia hegoaldeetik eta Aragoitik etorria: barne immigrazio gaztelaniaduna, beraz), edo lehen olatu gisa. Beraz, ezin da esan Katalunian dagoena etorkizunean immigrazioa kudeatzeko modu diferenteak eskaintzen dituen tradizio bat denik. Aitzitik, «tradizioen arteko lehia» dugu begi aurrean. Lehia hori funtsezkoa da, abiapuntuko interpretazio bakoitzak berezko diskurtsoa eraikitzeke gaur egun behar diren argudioen oinarri desberdinak emango baititu.

Elementu berri horiek kontuan hartuta, funtsezkoa da galdera honen kudeaketa: nola definitu tradizioa? Izan ere, gizartearen egonkortasuna eta kohesioa aztoratuko luketen bi ondorio izan ditzake gutxienez: alde batetik, gizartea haustea, gizarte dual eta zatitua ekarriz («zezenaren kulturaren» eta «astoaren kulturaren» arteko gatazka, sinbolikoki adierazita); beste aldetik, eta aurrekoarekin lotuta, hegemonia

nazionalista higitu daiteke eta berezko kultura publikoak atzera egin dezake. Bestela esanda, azken urteotan berreskuratutako espazio publikoa gaztelaniatu liteke. Izan ere, esku-hartze publikorik ez badago, etorkina kultura dominatzailean eta, botere erlazio horren bitartez, haren hizkuntzan integratzen da.

Ikuspegi teorikotik, esan genezake immigrazioak egungo autogobernuaren defizitak azaleratzen dituela. Debate hori egin behar da Katalunian, gehiengo eta gutxiengoen arteko kultura duala dagoela onartzeari egiten baitio erreferentzia. Botere erlazio horretan, etorkinaren egoerak berebiziko garrantzia hartzen du. Gaizki enfokatutako politika batek espainol/katalan dualtasuna handitu dezake. Zailtasunak ez dira soilik teorikoak, baita praktikoak ere: nola egokitu etorkinak katalan hizkuntz errealitatearen baitan beren «autoritate erreferente» nagusiek gaztelaniaz hitz egiten badute (lantokia, paperak kudeatzen dizkien administrazioa...)? Zentzu horretan, eskumenak, autogobernua eta identitatea lotzen baditugu, argi dago etorkinen sarbidea kudeatzeko Espainiako gobernuak ezartzen duen hizkuntza espainolaren irizpidea ez dela baliozkoa Kataluniarako. Autogobernuaren ikuspegitik, azken buruan, aurkako irizpidea dela esango genuke. Immigrazioaren berezko diskurtso batek aintzat hartu behar du etorkinen hizkuntz egokitzea. Katalan erakundeen erantzukizunaren parte da etorkinei katalanez hitz egitea beren esfera publiko gehienetan, batik bat gehienak gaztelaniadunak diren eskualdeetan.

Gure argudiaketa taxutu duten hiru dimentsioen lotura hori —Katalunian etorkin izatea zer den definitzeko premia, Kataluniako immigrazio tradizioei buruzko debatea, eta hizkuntza eta kultura dualaren inguruan egin berri duguna— izango da immigrazioaren berezko diskurtsoa eratzeko analisi-unitate nagusia. Edozein immigrazio politikak jarrera argia izan behar du auzi horien aurrean. Identitate eta tradizio arazo horiek ebaztea bihurtu da, beraz, *immigrazioaren diskurtso publikoa* definitzeko *sine qua non* baldintza.

Azken balantzea

Ikusi dugunez, immigrazioaren eta autogobernuaren arteko loturak auzi arauemaile andana sortzen du. Auzi horiek, dena den, ia ez dira garatu ere egin Katalunian, ez teoriko-ki ez instituzionalki. Hauxe dago argi: immigrazioak autogobernua birplanteatzea, birdefinitzea eskatzen du. Batik bat etorkinek gizarteari egindako kultur eskakizunaren ar-udioak eta Kataluniatik Estatura zuzentzen direnenak ongi bereiztearren.

Argudiatu dugu, orobat, Kataluniak, *berezko filosofia* erai- kitzeko, eredu arrotzak eta testuingururik gabeko esparru teorikoak saihestu behar dituela. Flandesko edo Quebecoko esperientziek argi uzten dute nazio komunitate bakoitzak berezko baliabide interpretatzaileak dituela testuinguruaren arabera. Flandesen, adibidez, nazio identitatearentzako me- hatxu modura planteatzen da immigrazioa. Eskuin mutu- rreko alderdien (Vlaams Blok, kasu) immigrazioaren aur- kako diskurtsoa, hain zuzen, saihestu beharreko hizkuntza identitario erradikalaren adibidea da. Quebecen, aitzitik, immigrazioa positibotzat jotzen da, aukera bat bezala, bal- din eta bitarteko identitario nagusiarekin gizarteratzen ba- da: frantses hizkuntzarekin, alegia. Hastapeneko pertzepzio hori funtsezkoa da, *filosofia publiko* desberdinak ulertzeko oinarrizko premisa bihurtzen baita. Nola irakurri behar da Kataluniatik lotura hori?

Hasiera-hasieratik ikusten da immigrazioak ondorio lin- guistikoak dituela. Oinarrizko kategoria horrexek gidatzen ditu ekintza gehienak. Estatu-tresnarik gabeko nazio esparru batean, immigrazio politika hizkuntz politika gisa taxutzen da batez ere. Ez dugu esan nahi beste politikek garrantzirik ez dutenik, hizkuntz dimentsioaren mendean daudela baizik.

Filosofiak konparatzen hasita, Quebecen hiritartasunean oinarritutako ikuspuntua lehenesten da politikak definitze- rakoan; Flandesen, aldiz, beste nazioekiko lehiakortasun handiagoa lortzeko logika instrumentalean jartzen da arre-

ta nagusia. Honakoa ere esaten digute beste esperientzia horiek: etorkinen presentziak eragindako definizio instituzionalaren prozesuak berrikuntza kontzeptualaren prozesuak ere ekartzen ditu,²³ batik bat etorkina izendatzeko orduan —alofono gisa Quebecen, edo gutxiengo etno-kultural gisa Flandesen—. Irizpide desberdintzailea hizkuntza zein kultura izan liteke. Ikuspuntu politikoen arteko distantzia horrek erlazio zuzena du tradizioaren eraikuntzarekin. Gai horrek funtsezkoa izan behar du Katalunian immigrazioaren filosofia bat eraikitzerakoan.

Esparru instituzionalari dagokionez, hiru proposamen egin litezke: Kataluniaren berezko filosofia ezarriko duen esparru-dokumentu bat lantzea; ministerio izaera izango duen zuzendaritza politiko bat sortzea; gobernu ekintza bideratuko duen informazioa sortu, kudeatu eta hedatzeaz arduratuko den ikerketa gunee edo Institutu bat sortzea.

Ikuspuntu instituzional horretan bertan, immigrazioaren kudeaketa ikusteko bi era daude: Flandesen zeharkako ikuskera aplikatzen da (ministerio bakoitzak lantzen du gaia, edo sortzen du gaia koordinatzeko egitura); Quebecen, aldiz, trataera espezifikoagoa ematen zaio, gaia lantzeko sail berri bat sortuz. Katalunian, momentuz, immigrazioaren zuzendaritza politikoa Ongizate Presidentziara pasatu zen (2000. urtean Immigrazioarako Idazkaritza, SIM, sortu zen bertan), eta legealdi berriarekin eta hiruko gobernuaren garaian (PSC, ERC, ICV), Presidentziatik Ongizate eta Familia Sailera. Immigrazioarako Idazkaritza Presidentziatik Ongizate eta Familia Sailera pasatzeak irakurketa politiko nabarmena dauka.

Aurkeztu ditugun argudioak egokitzen jotzen baditugu eta Kataluniako immigrazioaren diskurtso publikoaren zati izan daitezen nahi badugu, ukalezina da hauxe: dena delako *filosofiak* ekintza lerro estrategikoak sor ditzan, ezinbestekoa du Sail baten indar instituzionala. Halakorik gabe, ez da nahikoa baliabide egongo Kataluniaren autogobernua-
rentzako funtsezkoa den identitate politika gidatzeko. Ez

soilik kanpora begira negoziatu ahal izateko (eskumen eta politikak gobernu zentralarekin), baizik eta baita barrura begira ere, sailen arteko sare bat sendotzeko, eta lurralde mailako esparru instituzionala eta etorkinen egokitzearen alde konprometitutako eragile asoziatiboan sarea eraikitze-ko beharrezkoa den esparru politikoa taxutuz.

Azkenik, immigrazioaren kudeaketan Kataluniak duen tradizioa ikusirik, jadanik hirugarren fasean dagoenean (erreferentziatzat Planak hartuta), ulertezina zaigu informazioa kudeatu, argudio eta jarraibideak sortu eta heziketa akademiko, tekniko eta profesionalaz arduratuko den zentrorik (Instituturik) oraindik ez edukitzea. Premiazkoa da, esate baterako, identitatearen aldagaiaren arabera biztanleriak immigrazioaz duen pertzepzioa kuantitatiboki neurtuko duten ikerketak egitea («espainol baino gehiago katalan» edo «espainol bezain katalan» sentitzeak immigrazioarekiko jarreran nola eragiten duen jakiteko, adibidez), aldagai sozial eta ekonomiko klasikoez gain. Etorkinek Kataluniaz duten pertzepzioa aztertzea ere interesgarria litzateke, eta baita horien pertenezia sentimendua zein den ere.

Kataluniak, baldin eta *immigrazioaren berezko filosofia publikoa* diseinatzeko eginkizunari benetan ekiten badio, berebiziko erronkak izango ditu etorkizunean. Autogobernuaren eta immigrazioaren arteko loturak, immigrazioaren eskumen berria definitzeaz ari garela aintzat hartzen badugu, belaunaldi kutsuko dimentsioa du nabarmen. Politikariek politika egin beharko dute. Herrialde logikak zeinahi interes alderdikoiaren gainetik egon behar du. Hurrengo urtetan ikusi ahal izango dugu gure politikariek benetan ulertu duten immigrazioarekin Katalunia osoa aukera historiko berri baten aurrean dagoela.¶

[Xabier Eizagirrek euskaratua]

1. Artikulu honek egilearen beste artikulu honetako argudio nagusiak laburbiltzen ditu: Zapata-Barrero, R. (2006) «Filosofies de la immigració i autogovern: el Quebec, Flandes i Catalunya», *Revista d'Estudis Autònoms i Federals* 2: 177-223.
2. Batik bat ikuspegi kontua den arren, hemendik aurrera *nazio minoritario* termino zuzenagoa erabiliko dut, nahiz eta *gutxiengo nazional* terminoa ere asko erabiltzen jarraitzen den (adibidez, Kymlicka 2001, Bauböck 2001). Egia da, ordea, termino zuzena «nazio gutxitua» litzatekeela, haxe azpimarratuz: gehiengo/gutxiengo erlazioa ez da zentzu kuantitatiboan ulertu behar, botere erlazio gisa baizik (ikus, argudio horretarako, Juteau 2005). Beraz, talde bat ez da berez gutxiengo, baizik eta gehiengoaren talde dominatzaile batek bihurtu du gutxiengo.
3. Immigrazioak dakartzan eraldaketa prozesuei buruz, ikus Aubarell eta Zapata (2004). Teoria Politikoaren esparruan egindako gogoeta bat: Zapata-Barrero (2005c).
4. Favell-en *politics of reconceptualising community* ideia egokitu dugu (Favell 2001: 24).
5. Argudio horren lehen formulaziorako, ikus: Zapata-Barrero, R. (2005) «Immigration and self-government of national minorities: a conceptual comparative framework», ECPR The General Conference, Budapest, Panel No. 9: Political theory and multiculturalism in Europe: conceptual and political change at the crossroads.
6. «Etorkinak integratuz, horien nortasuna ez ezik berea ere eraldatzen ari da Quebec» (Carens 2000: 133; ikus, orobat, Carens 1995: 8). Kobariazio horixe da egokitze politika deitutakoaren oinarriko premisa (Zapata-Barrero 2004a, 2004b).
7. «Badira gauza batzuk ezein estatu liberal demokratikok legitimoki egin ezin dituenak, eta beste batzuk estatu liberal demokratiko guztiek nahitaez egin behar dituztenak. Etorkinen kultur integrazioarekiko muga horiek identifikatzean datza zeregin nagusia» (Carens 2000: 108). «Printzipio horiekiko [demokrazia eta pluralismoarekiko] konpromisoak zenbait egokitze-mota ekar diezaike etorkinei, baina zorrotz mugatzen ditu eska daitezkeen aldaketa motak ere, eta harrera gizarteari berari ere hainbat betebeharrak ezartzen dizkio» (Carens 2000: 117).
8. Ikus, besteak beste, Favell eta Martiniello (1999) eta Jacobs (2001).
9. Hasiera-hasieratik, frantses hizkuntz komunitatearen kasua gehiago aztertuta da (eta Quebecen konparatu) flandestarren hizkuntz komunitatea baino (ikus, adibidez, Assimopoulos eta Humblet 1987).
10. Diskurtso proaktibo eta diskurtso erreaktiboari buruzko lehen hurbilketarako, ikus Zapata-Barrero (2005b).
11. Debate horretan, ikus Fontaine eta Shiose (1991), Fontaine (1992), Mc Andrew (1995), Labelle (1997, 1998, 2000, 2001), Labelle eta Salée (1998, 1999), Juteau (2000a, 2000b, 2002), Labelle eta Rocher (2003). Ikuspegi konparatu batekin, ikus Chastenay et al. (2005) lan interesgarria. Ikus, orobat, azterketa konkretu batzuk: El-Yamani et al. (1993), Lizasa (1998), Emongo et al. (2001).

12. Ikus, esaterako, *Encyclopédie du Canada*-n «immigratio politika» hitza (*immigration, politique d'*), politika horren hiru zutabe horiek azpimarratuz eraikia (Dirks 2000). 1975eko balantze batean ere, dimentsio hirukoitz hori nabarmentzen da immigrazioa jorratzeko moduan (Bonin 1975). Ikus, logika horri jarraiki, Richmond (1976) eta Askoren artean (1994).
13. Izan ere, batzuek *montréalisation de la question de l'immigration* gisa ezaugarritu dute auzia (Labelle 1990).
14. Ikus, horretaz, Ghosh (1995). Gure artean, ikus Garreta et al. (2003), non Mc Andrew eta Gagnon (2000) liburu luzeagoaren zenbait kapitulu biltzen baitira.
15. Atal honen bertsio luzeagoa argitaratuta dago: Zapata-Barrero, R. (2005) «Construyendo una *filosofía pública de la inmigración* en Catalunya: los términos del debate», *Revista de Derecho Migratorio y Extranjería* 10: 9-38.
16. www.gencat.net/benestar/societat/convivencia/immigracio/.
17. Printzipio horiek honako liburuan daude garatuta eta iruzkinduta: Zapata-Barrero, R. (2006) *Immigració i Govern en nacions minoritàries: Flandes, Quebec i Catalunya en perspectiva*, Bartzelona: Fundació Trias Fargas.
18. 2004ko abuztu bukaeran Jordi Pujolek Universitat Catalana d'Estiu-ko (UCE) hitzaldi batean egindako adierazpenak —«nahasketak» katalan identitatean ondorioak izan ditzakeela baieztatuz— bihurtu ziren behar-bada immigrazioaren gaia debate politiko eta sozialean barneratzeko abiapuntua (ikus abuztuaren 23ko egunkari nagusiak eta Pujolek berak irailaren 3an *La Vanguardia*-n idatzitako «La inmigración» artikulua argigarria). Baina terminologia horrek, gaizki bideratuz gero, argitu ordez nahaste-borraste handiagoa ekar diezaioke debateari.
19. Favellen *politics of reconceptualising community* ideia egokitu dugu (Favell 2001: 24).
20. 1990ean hasita, Jacobsen ustez (2001, 2004b). Gai horri buruz, ikus orobat Martiniello (1995, 1998b), Martiniello eta Poncelet (1993), Martiniello eta Swyngedouw (1998), Jacobs eta Swyngedouw (2003), Boussetta (2000).
21. Alofonoa, Quebecen, ez frantsesa ez ingelesa hitz egiten ez duena da. Katalunian, beraz, ez katalana ez gaztelania hitz egiten ez duena litzateke alofonoa. Irizpide horrek, beraz, katalandunak, gaztelaniadunak eta alofonoak bereiziko lituzke Katalunian.
22. Argudio horren lehen teorizaziorako, ikus Zapata-Barrero (2005b). Eta Espainiaren testuinguruan egindako alde aurreko aplikazio baterako, identitate espainolaren tradizioak oinarri antimusulmana duela baieztatzen duen tesia defendatuz, ikus Zapata-Barrero (2005a).
23. Aldaketa eta berrikuntza kontzeptualaren prozesuen arteko erlazioari buruz, ikus Zapata-Barrero (2007). Kasu konkretu honetarako, ikus Zapata-Barrero (2005a) azterketa konparatiboa.

Aipatutako erreferentzia bibliografikoak

- Aleinikoff, T. A. eta Klusmeyer, D. (2001) *Citizenship Today*, Washington: Cornegie.
- Askoren artean (1994) «Integration of the New Wave of Immigrants into Quebec Society: Facilitating Factors, Difficulties and Strategies - L'intégration de la nouvelle immigration a la société québécoise: facteurs facilitants, difficultés et stratégies», *International Review of Community Development - Revue internationale d'action communautaire* 31, 71: 17-32.
- Assimopoulos, N. eta Humblet, J. E. (1987) «Immigrants and the Question of National Identity: A Comparative Study of the Societies of Quebec and Wallonia - Les immigrés et la question nationale: étude comparative des sociétés québécoise et wallonne», *Etudes Migrations* 24, 86: 155-186.
- Aubarell, G. eta Zapata-Barrero, R. (arg.) (2004) *Inmigración y procesos de cambio: Europa y el Mediterráneo en el contexto global*, Bartzelona: Icaria, Institut Europeu de la Mediterrània.
- Bataille, P. (1998) «The racism scene and the multicultural project: Quebec as an example», *Information sur les sciences sociales* 37/2: 381-399.
- Bauböck, R. (2001) «Cultural citizenship, minority rights, and selfgovernment», in Aleinikoff eta Klusmeyer 2001: 319-345.
- Bonin, B. (1975) «L'immigration étrangère au Québec», *Canadian Public Policy - Analyse de politiques* 1/3: 296-301.
- Boussetta, H. (2000) «L'impact des divisions communautaires sur la intégration des étrangers», in M. Mc Andrew eta M. Pagé (arg.) *L'éducation dans les sociétés divisées*, Montreal: L'Harmattan, 59-81.
- Boussetta, H. eta Swyngedouw, M. (1999) *La citoyenneté de l'Union Européenne et l'enjeu de Bruxelles. Le droit supranational européen confronté aux réalités d'une société multiethnique et multinationale divisée*, Colloque Metro-polis RIIM, Vancouver, 1998ko ekainaren 14-16.
- Carens, J. (1995) «Immigration, Political Community, and the Transformation of Identity: Quebec's Immigration Policies in Critical Perspective», in J. Carens (arg.) *Is Quebec Nationalism Just?*, Montreal: McGill-Queen's University Press, 20-81.
- (2000) *Culture, citizenship, and community*, New York: Oxford University Press.
- Chastenay, M.-H., Pagé, M., Phalet, K., Swyngedouw, M. eta Lasry, J.-C. (2005) «Identity, equality and participation: testing the dimensions of citizenship in Canada and Belgium», *Canadian Ethnic Studies* (monografi-ko berezia): 84-112.
- De Winter, L., Frogner, A. P. eta Billiet, J. (1998) «Y a-t-il encore des Belges? Vingt ans d'enquêtes sur les identités politiques territoriales», in Martiniello eta Swyngedouw 1998: 123-136.
- Dirks, G. E. (2000) «Immigration, politique d'», in *Encyclopédie du Canada*, Montreal: Editions internationales Alain Stanké, 958-959.
- El-Yamani, M., Juteau, D., Mc Andrew, M. (1993), «Immigration: What Do Quebecers Fear?», *International Review of Community Development* 30, 70: 61-70.

- Emongo, L., Das, K. eta Bibeau, G. (2001) «The Meaning of Community for Young Hindus in Montreal: From the Ganges to the Saint-Laurent - Le sens de la communauté chez les jeunes Hindous de Montréal: entre le Gange et le Saint-Laurent», *Nouvelles Pratiques Sociales* 14/1: 152-168.
- Favell, A. (2001) *Philosophies of integration*, Londres: Palgrave (1. arg., 1998).
- Favell, A. eta Martiniello, M. (1999) «Multinational, multicultural, and multileveled Brussels», *Working Papers Series*, Oxford University Press.
- Fontaine, L. (1992) «L'élaboration d'un plan d'action à l'intention des communautés culturelles au Québec», in R. Levesque *L'homme, la nation, la démocratie*, Sillery: Presses de l'Université du Québec.
- Fontaine, L. (1995) «Immigration and Cultural Policies: A Bone of Contention between the Province of Quebec and the Canadian Federal Government», *International Migration Review* 29/4, 112: 1041-1048.
- Fontaine, L. eta Shiose, Y. (1991) «Ni citoyens ni autres: la catégorie politique 'communautés culturelles'», in D. Colas, C. Emeri eta J. Sylberberg (arg.) *Citoyenneté et nationalité. Perspectives en France et au Québec*, Paris: Presses Universitaires de France, 435-443.
- Gagnon, A. G. eta Iacovino, R. (2003) «Le projet interculturel québécois et l'élargissement des frontières de la citoyenneté», in A. G. Gagnon (arg.) *Québec: Etat et société*, 2. liburukia, Montreal: Québec/Amérique, 413-438.
- Garreta, J., Samper, Ll. eta Llevot, N. (arg.) (2003) *Relaciones étnicas y educación en una sociedad dividida: Quebec*, Educació i món actual 11, Lleida: Universitat de Lleida.
- Ghosh, R. (1995) «Social Change and Education in Canada», in R. Ghosh eta D. Ray (arg.) *Social Change and Education in Canada*, Toronto: Harcourt Brace, 3-15.
- Jacobs, D. (2000) «Multinational and poliethnic politics entwined: minority representation in the region of Brussels-Capital», *Journal of Ethnic and Migration Studies* 26/2: 289-304.
- (2001) «Immigrants in a Multinational Political Sphere: The Case of Brussels», A. Rogers eta J. Tillie (arg.) *Multicultural Policies and Modes of Citizenship in European Cities*, Aldershot: Ashgate, 107-122.
- (2004a) «Alive and Kicking? Multiculturalism in Flanders», Chicago, *Europeanists* konferentzia aurkeztutako hitzaldia.
- (2004b) «Pacifying national majorities in the Brussels Capital Region. What about the immigrant minority groups?», in E. Lantschner eta A. Morawa (arg.) *European Yearbook of Minority Issues. Volume 2, 2002/3*, Leiden: Martinus Nijhoff, 309-329.
- Jacobs, D. eta Swyngedouw, M. (2003) «Territorial and non-territorial federalism: reform of the Brussels Capital Region, 2001», *Regional and Federal Studies* 13/2: 127-139.
- Juteau, D. (2000a) «Du dualisme canadien au pluralisme québécois», in Mc Andrew eta Gagnon 2000: 13-26.
- (2000b) «Ambiguïtés de la citoyenneté au Québec», *Les grandes conférences Desjardins* 7, Programme d'Etudes sur le Québec, Université McGill (azaroak 23).

- (2002) «The Citizen Makes an Entrée: Redefining the National Community in Quebec», *Citizenship Studies* 6/4: 441-458.
- (2005) «Inmigración, ciudadanía y autogobierno: Québec en perspectiva», Documentos CIDOB - Serie Migraciones 6, Bartzelona: CIDOB.
- Klandermands, B. eta De Weerd, M. (2000) «Group Identification and Political Protest», in S. Stryker, T. J. Owens eta R. W. White (arg.) (2000) *Self, Identity, and Social Movements*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Kymlicka, W. (2001) «Minority Nationalism and Immigrant Integration», in W. Kymlicka *Politics in the Vernacular*, Oxford: Oxford University Press, 275-291.
- Labelle, M. (1988) «La gestion fédérale de l'immigration internationale au Canada: 1963-1984», in D. Brunelle eta Y. Bélanger (zuz.) *L'ère des libéraux. Le pouvoir fédéral de 1963 à 1984*, Sillery: Presses de l'Université du Québec.
- (1990) «Immigration, Culture, and the National Question - Immigration, Culture et Question Nationale», *Cahiers de recherche sociologique* 14: 143-151.
- Labelle, M. (1997) «Pluralisme, intégration et citoyenneté. Enjeux sociaux et politiques à propos du Québec», in S. Abou eta K. Haddad (zuz.) *La diversité linguistique et culturelle et les enjeux du développement*, Beirut: Université Saint-Joseph, 13-28.
- (1998) «Les minorités et le pays du Québec. Une citoyenneté à construire», in M. Sarra-Bournet (zuz.) *Le pays de tous les Québécois. Diversité culturelle et souveraineté*, Montreal: VLB, 191-205.
- (2000) «La politique de la citoyenneté et de l'interculturalisme au Québec: défis et enjeux», in H. Greven eta J. Tournon (zuz.) *Les identités en débat: intégration ou multiculturalisme*, Paris: L'Harmattan, 269-293.
- (2001) «Intégration et multiculturalisme: discours et paradoxes», in Y. Resch (zuz.) *Définir l'intégration*, Actes du colloque de l'Association internationale d'études québécoises et Institut d'Etudes politiques, Montreal: XYZ, 19-31.
- (2004) «The 'language of race', identity options and 'belonging' in the Quebec context», in F. Devine eta M. C. Waters (zuz.) *Social Inequalities in Comparative Perspective*, Oxford: Blackwell, 9-65.
- Labelle, M. eta Rocher, F. (2003) «Debating Citizenship in Canada: The Collide of Two Nation-Building Projects», in L. Cardinal (zuz.) *A Century of Citizenship in Australia and in Canada*, Institute of Canadian Studies of the University of Ottawa - Australian High Commission in Ottawa - Forum of Federations - Australian Studies Association of North America - Centre for Australian Cultural Studies.
- Labelle, M., Rocher, F. eta Rocher, G. (1995) «Pluriethnicité, citoyenneté et intégration: de la souveraineté pour lever les obstacles et les ambiguïtés», *Cahiers de recherche sociologique* 25: 213-245.
- Labelle, M. eta Salée, D. (1998) «Citizenship in Question: Stakes and Challenges of Multiculturalism in Quebec and in Canada - La citoyenneté en question: enjeux et défis du multiculturalisme au Québec et au Canada», International Sociological Association.

- (1999) «Citizenship in Question: The Canadian State in Relation to Immigration and National and Cultural Diversity - La citoyenneté en question: l'état canadien face à l'immigration et à la diversité nationale et culturelle», *Sociologie et Sociétés* 31/2: 125-144.
- Lefebvre, E. L. (2003) «Belgian Citizenship: Managing Linguistic, Regional, and Economic Demands», *Citizenship Studies* 7/1: 111-134.
- Lizasa, S. (1998) «Quebec-Style Pluralism: Examination of the Concept of 'Citoyenneté Pluraliste'», International Sociological Association.
- Mc Andrew, M. (1995) «Multiculturalisme canadien et interculturelisme québécois: mythes et réalités», in Askoren artean *Pluralisme et éducation*, Montreal: Faculté des Sciences de l'Éducation.
- Mc Andrew, M. eta Gagnon, F. (zuz.) (2000) *Relations ethniques et éducation dans les sociétés divisées (Québec, Irlande du Nord, Catalogne et Belgique)*, Paris: L'Harmattan.
- Martiniello, M. (arg.) (1995) *Migration, Citizenship and Ethno-National Identities in the European Union*, Aldershot: Avebury.
- (1998a) «Les élus d'origine étrangère à Bruxelles», *Revue Européenne des Migrations Internationales* 14: 123-150.
- (1998b) «Culturalisation des différences, différenciation des cultures dans la politique belge», Working Paper, *Les cahiers du CERI*.
- Martiniello, M. eta Manço, A. (1993) «Intercultural education in frenchspeaking Belgium», *European Journal of Intercultural Education* 4/2: 19-27.
- Martiniello, M. eta Poncelet, M. (zuz.) (1993) *Migrations et minorités ethniques dans l'espace européen*, Brusela: De Boeck.
- Martiniello, M. eta Swyngedouw, M. (arg.) (1998) *Où va la Belgique?*, Paris: L'Harmattan.
- Ollivier, E. (2000) «La lutte contre le racisme au fondement de la perspective interculturelle», *Possibles (Essais et Analyses)* 24/4: 6-37.
- Panitch, A. eta Cragin, J. M. (1991) «Immigrating to Quebec: The Demographic Challenges of a Province Experiencing Low Fertility», *Migration World* 19/4: 11-14.
- Ramirez, B. (1991) «Les rapports entre les études ethniques et le multiculturalisme au Canada. Vers nouvelles perspectives», *Revue internationale d'études canadiennes* 3: 171-181.
- Ramirez, B. eta Taschereau, S. (1988) «Les minorités: le multiculturalisme appliqué», in D. Brunelle eta Y. Bélanger (arg.) *L'ère des libéraux. Le pouvoir fédéral de 1963 à 1984*, Sillery: Presses de l'Université du Québec, 383-404.
- Richmond, A. H. (1976) «Immigration, Population, and the Canadian Future», *Sociological Focus* 9/2: 125-136.
- Simard, M. (1996) «Quebec's Policy for Regionalization of Immigration: Challenges and Paradoxes - La politique québécoise de régionalisation de l'immigration: enjeux et paradoxes», *Recherches Sociographiques* 37/3: 439-469.
- Skerry, P. (1995) «Many borders to cross: Is immigration the exclusive responsibility of the federal government?», *Publius* 25/3: 71-85.
- Swyngedouw, M. (1992) «L'essor d'Agalev et du Vlaams Blok», *Courier hebdomadaire du CRISP* 1362.

- (1995) «Les nouveaux clivages dans la politique belgo-flamande», *Revue française de science politique* 45/5: 775-790.
- Zapata-Barrero, R. (2002) *L' hora dels immigrants: esferes de justícia i polítiques d'acomodació*, Col·lecció Temes contemporanis/Proa, Barcelona: Centre d'Estudis de Temes Contemporanis (gazt. *El turno de los inmigrantes: esferas de justicia y políticas de acomodación*, Madrid: Imsero, Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, 2002).
- (2004a) *Inmigración, innovación política y cultura de acomodación en España. Un análisis comparativo entre Andalucía, Cataluña, la Comunidad de Madrid y el Gobierno Central*, Barcelona: CIDOB.
- (2004b) *Multiculturalidad e inmigración*, Madrid: Síntesis.
- (2005a) «The Muslim community and Spanish tradition: Maurophobia as a fact and impartiality as a desideratum», in T. Modood, A. Triandafylidou eta R. Zapata-Barrero (arg.) *Multiculturalism, Muslims and Citizenship: a European Approach*, Londres: Routledge.
- (2005b) «Hermenéutica de la inmigración», *Claves de la razón práctica* 158: 29-37.
- (2005c) «El significado de la Teoría Política: gestión de cambios estructurales e innovación política», *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* 109: 37-74.
- (arg.) (2007) *Manual de conceptos políticos en el contexto de España*, Madrid: Síntesis.

ARTEA 133

Zer eman diguzue edateko orain arte?
Ur garbia eta diru zikina • Izarren hautsa
XABIER GANTZARAIN

TEKNOZIENTZIA 138

Jainkoaren irudikeria • iPhone • Ghawar
INAKI IRAZABALBEITIA

LITERATURA 145

Martxoaren 8a • Bila • Maleta • Zenbat dituzu?
UXUE ALBERDI

SOZIOLINGUISTIKA 151

Soziolinguistikaren jardunaldiak
Nazioartekotasuna • Soziolinguistikaren sorreraz
LIONEL JOLY

TELEPOLIS 157

Bloga curriculum gisa
Playstation belaunaldia lanera iritsi da
Mikro-ospea
Internet, egokiagoa elkarrizketarako
JOXE ARANZABAL

GLOKALIA 163

Zabalkunde eztabaidatuak • Ase ezin
Localvore • Hazkundearen ifrentzua
AITOR ZUBEROGOITIA

Zer eman diguzue edateko orain arte?

Astelehena zen martxoaren azkena. Prentsaurrekoa eman zuten Tabakaleran Miren Azkarate, Markel Olano, Odon Elorza eta Joxean Muñozek. Erakundeen arteko akordioa deitu diote (Tabakaleraren web orrian dago, irakurri nahi duenarentzat), eta sekulako lorpena balitz bezala aurkeztu zuten, berez ohikoa beharko lukeena. Lotsagabea ez ezik, lotsagarria da hiru erakundeak akordio batera iritsi direla hain lasai, hain ozen esatea. Hori esatea, orain arte politikarien arteko ezin ikusiek zenbat proiektu blokeatu ote dituzten susmatzen hasteko bidea ematea baita. Azukrerik gabeko soda horien iragarkiak etorri zitzaizkidan gogora: zapo-bera, baina azukrerik gabe. Eta orduan: zer eman diguzue edateko orain arte?

Erakundeen arteko akordioa behin eta berriro irakurrita, gutxien gustatzen zaidana ez da zein erabaki hartu diren, edo zertan geratu den azkenean hasierako proiektua. Gutxien gustatu zaidana erabilitako terminologia ekonomizista da. Dardarka jartzen naiz optimizazioa bezalako hitzak irakurtzen ditudanean. Nork bere hiztegia dauka, eta nirean, optimizazioak langileen kaleratzea esan nahi du. Esan nahi du proiektua kudeatzaile baten esku uztea, esan nahi du errentagarritasuna bilatzea. Esan nahi du: kultura ongi dago, dirua edo botoak ematen dituenen.

Horretan ados nago Hasier Etxeberriarekin. Tabakalerako prentsaurrekoa eman baino hiru egun lehenago hasi zen bere blogean (alua.mundua.com) prentsaurrekoan esango zenari buruzko kezkek azaltzen. Eta eztabaida handirik sortu ez bada ere, badira bere testuetan eztabaidarako hainbat puntu. Honela dio batek:

Batzuk pentsatzen genuen, hala ere, behin halako eraikuntza bikaina edukirik, komenigarria litzatekeela bederen halako zentzu logiko bat ematea geure-geureak ditugun erakunde kulturaleri, izan nazional, probintzial edo munizipal. Alegia, Arteleku, Koldo Mitxelena, Biblioteka Nazionala, Filmoteka, Donostiako Zinemaldia... denak elkarren alboan jarri eta norabide berean bultzatzeko ahaleginean saiatu, nor berean ibili gabe. Programa bateratu bat antolatu. Baina ezetz esan zaigu behin eta berriz, ez dela hori, ez dela hori. Askoz gehiago dela Tabakalera. Pozten gara. Baina nola izan daiteke askozaz gehiago kultur produktuen demandarik ez bada-go inon? Koldo Mitxelenako erakustaretoa dugu adibide. Erakusketa bikain askoak antolatzen dira bertan, baina hila-betearen buruan apenas joango zaizkizu 2000 pertsona baino gehiago, erdiak artistaren lagunak eta familiakoak gainera. Zertarako egin eskaintza kultural kategoriakorik? Zenbat jende agertu da orain arte Tabakalerak berak egin dituenetara? Zenbat diru gastatu da, zenbatentzat? Organoak funtzioa sortuko duelakoan? Xabier Lakak esaten duen bezala, zaldiak ez badauka egarririk, alferrik jarriko diozu alboan ur garbiz betetako aska bat. Ez du edango.

Dударik ez da: nik baino lagun gehiago eta familia handiagoak dituzte artistek. Edo ironiarik gabe esateko: zenbat dira 2.000 ikusle? Gutxi? Asko? Zenbat dira 2.000 zaldi Donostiako kaleetan, lauhazkan, aske? Gutxi? Asko? Zer egin behar dute artistek, ez jarri ur garbirik askan?

Ur garbia eta diru zikina

Zaldiari egarria egingo zaion esperantzarekin, aska ur garbiz betetzen dute artistek; baina eta artistek, edaten dute, jaten dute?

Batzuetan, erakusketak ikusten ari naizela, Keixetaren koa-dro baten aurrean adibidez, inbidia ematen didate artistek: atelierrean sartu, pintzelak hartu, tintak nahastu, oihal zuria zikindu, mundu berriak eraiki. Eta neuk ere halaxe nahiko nukeela pentsatzen dut orduan, hitzen kaiolatik aske hegan egin, esanahia ahaztu eta esan beharra gorde, tintak marraztu dezan utzi, ikuslearen begiak askatasunez zipriztindu. Baina gero beti etortzen zait ifrentzua: nola bizi dira artis-

tak, nondik ateratzen dute bizitzeko dirua, nork erosten dizkie lanak, zenbatean, zenbatean behin, kobratzen ote dute erakusketa egiteagatik, jasotzen ote dute laguntzarik, zenbatekoak, zeinek emandakoak, horien esperoan bizi ote dira, ba ote daukate hipoteka ordaintzeko modurik?

Argia astekarrian (2.125. zenbakian), Amets Arzallusek egin-dako elkarrizketan, Keixetak luze eta zabal hitz egin zuen.

Baloratua sentitzen zara?

Bai. Nire inguruan baloratua sentitzen naiz, eta hori da garrantzitsua, ez dut kanpoan baloratua izan nahi, horrek ez dit inporta. Nire lana inguruko jendeak eta nik neuk baloratzen dut, eta hori da funtsezkoa. Nik neuretzat egiten baitut lana, hori oso garbi daukat, ez banu niretzako egingo aspaldi saldua neukan tailer osoa.

Kolpe asko jaso dituzu?

Asko jaso izan ditut, eta egunero jasotzen jarraitzen dut. Bertiko kontua da, instituzioetatik ez dugu ezer jasotzen. Nola jasoko dugu ba? Eusko Jaurlaritzako Kultura sailak Guggenheimerako obra amerikarra erosteko dibisen aldaketan bakarrik sei milioi euro galdu zituen eta! Sei milioi euro erre ziren dirua euroetatik dolarrera aldatze hutsean, pentsa nola gabiltzan.

Arte inbertsoreak nolakoak dira?

Inbertsoreak ez du arriskatzen, beti segurura jotzen du. Gure artearen mundu honetan hiru maila daude: lehenik bizi direnak, alegia ondo saltzen dutenak, bigarrenik bizirauten dugunak, eta azkenik beste asko daude ez dutenak bizirauten, eta ez direnak bizi, oso gaizki daude.

Eta hala ere, zorionekoa iruditzen zait Keixeta; gutxienez aho bizarrik gabe mintzo da, buruan daukana esateko bezain librea da, eta ez pentsa, ez da hori artista guztien kasua, edo ez dirudi behintzat, Imanol Marrodan artistak *Diario de Noticias de Alava* egunkariari emandako elkarrizketa irakurrita (2008-02-17):

Kultur agenteak euren artean ari dira borrokan, euren iritzia emateko beldur dira. Jendea oso behartuta dago. Hemen ateratzen banaiz edo zerbait esaten badut ez naute babestuko, ez didate emango. Artista komunitatea kate motzean lotuta dago, mendekuen beldur, iturria itxiko dieten beldur.

Artistek aska ur garbiz betetzen dute, baina artisten aska, nork betetzen du? Eta zerekin? Keixetak garbi hitz egin du.

Eta kasualitateak zer diren, Keixetaren elkarriketa zekarren zenbaki berean zetorren Harkaitz Canoren «Fikziozko dirua» artikulu bikaina, eta zati bat ekarriko dut hona, argi pixka bat emango duelakoan:

Irlandan musikariak zenbait zerga ordaintzetik libre daude. Zerikusirik ba ote du horrek herrialde horretan hainbeste musikari sortu izanarekin? Ez, jakina... Kasualitatea da.

Paul Auster hondoa jota zegoen, amore ematear, idazteari betiko uztear, aitaren heriotzak ustekabeen espero gabeko diru kopurua eta hilabete batzuetako lasaitasuna ekarri zizkionean. Aita hil eta diru hori jaso ezean, jarraituko ote zuen idazten? Erantzuna pentsatze hutsak hotzikarak sortzen omen dizkio.

Raymond Carverrek Strauss Living Award beka jaso zuen 1983. urtean. Urte horretan hasi eta ondorengo bost urteetan 35.000 dolar jaso zituen urtero-urtero. Kasualitatea ote da bere ipuinik onenak sasoi horretan idatzi izana? Bai, jakina... Kasualitatea da.

Ongi da, kalkula dezagun azken hogeituro urteotako prezioen gaineko zergaren igoera eta ea zenbatean geratzen zaizkigun 35.000 dolar horiek... Lepoa egingo nuke 50.000 dolar baino gutxiago ez direla izango. Idazle baten independentziaren prezioa izan liteke hori —nire independentziarena bada, behintzat—. Gurean, ordea, badago halako sentipen bat, idazlearen sobornagarritasunaren langa oso baxu ipintzen duena. Badirudi dozena bat mila euro jasotzen duena boterearekiko otzan bihurtzen dela, zergatik eta, zortzi hilabetez alokairua soluzionatzen diotelako, galdu egin beharko lukeela boterea kritikatzeko aukera. Ez gaitzeen xaloak izan: hain merkeak ere ez gara. Eskupekoa diruarekin nahasten da hemen, hori da arazoa. Alda dezagun lekuz eztabaida: mintza gaitzeen benetako diruaz, ez eskupekoaz.

Idazlea jartzen duen lekuan jarri artista, eta gero begiratu zenbat diru ematen zaien Gure Arteako sarituei. Eta pentsa zenbat diru jasoko duten sarituak ez direnek, eta zenbat aukeratuak ere ez direnek, eta zenbat aurkeztu ere egiten ez direnek, eta zenbat... Baten batek esango du: eta zergatik eman behar zaie ba laguntza, jendeak ez dauka egarririk, jendeak ez du arterik behar.

Maiakovskiren erantzuna: izarrek argi ematen badute, inork behar dituelako da?

Izarren hautsa

Artistak izarrak dira. Eta ez naiz ari Julian Schnabel adjektiborik gabeaz. Kritikak enoratu arren bere zuloan sartuta lanean ari den artista, milaka argi-urtera dagoen izarra da. Erakundeen laguntzarik jaso gabe biziraungo du, lan egiten jarraituko du inori egarria egingo zaion esperantzarekin, argia ematen ari denik ere jakin gabe, eta halako batean hil egingo da. Orduan etorriko dira politikari munizipal, probintzial edo autonomikoak, eta omenaldiak egingo dizkiote, lausengu lirikoak eskainiko dizkiote, argazkiak aterako dituzte alargunarekin edo oinordekoekin. Guztiek loriatuko dute haren lana, eta ez da inor akordatuko batere laguntzarik gabe egin zuela bere ibilbidea. Edo okerrago. Politikariren batek gorai patuko du artista erromantikoaren figura, bere bakardadean herri honi forma eman ziona, eta eredutzat jarriko du, gainera. Zenbat urte dira Oteiza hil zela?

Eta bitartean, erakundeen arteko akordioak aurkeztuko dituzte politikariek, sekulako lorpenak balira bezala, eta artistek bizirautearekin konformatu beharko dute, noizean behineko eskupekoekin. Eta halaxe behar duela pentsatuko du askok, halaxe errepikatuko baita bozgorailuetatik: jendeak ez dauka egarririk, jendeak ez ditu behar.

Argudio horrek beldurra ematen du. Telebistaz ari direnean, askotan entzuten da: jendeak eskatzen duena ematen diogu. A bai? Zenbat jende atera zen kalera euskarazko telebista eskatzera? Zenbat jendek eskatu zuen *Dragoi Bola*? Zenbat jendek eskatu zuen *Goenkale*? Zenbat jendek eskatu zuen *Ero eta Bero*?

Gezurra da jendeari eskatzen duena ematen zaiola. Lehendabizi eskaini egiten da, saltzen jarri, eta gero jendeak erabakitzen du erosi ala ez erosi, ikusi ala ez ikusi. Jendeak eskatu ziolako idatzi zuen Xabier Letek *Izarren hautsa*?

Izarrek argi ematen badute, inork behar dituelako da?¶

Jainkoaren irudikeria

Atzen hileotan hitzetik hortzera ibili izan dugu jardun politikoan ibili garenok estatuaren laikotasunaren auzia. Espainiako apezpikuen jarrera itxiek eta sektarioek aspalditik lozorroan zeuden jarrera antiklerikalak eta laizistak piztu dituzte. Estatuaren eta erlijioaren arteko banaketa birdeskubritu dugu, ahaztuxea baikeneukan, ustetan lortuta zegoela. Usteak erdiak ustelak, konkordatua hor baitago eta hauts horiek gaurko lohiak ekarri baitituzte.

Bestetik, Jose Antonio Pagola bikarioaren *Jesus* liburuak, figura horren beste ikuspegi bat ematen ei duenak, hautsak harrotu ditu katolikoaren artean eta ikuspegi katoliko tradizionalagoa dutenek ez dute begi onez ikusi Pagolaren ekarpena. Liskar interesgarria iruditu zait. Egunkarietako gutun eta artikuluetatik jarraitu dut, interes zientifiko batekin eta ondorioa hauxe: hobe bizi dela erlijioen dogmatismotik eta setakeriatik at.

Jainkoa, zientzia eta gizartea lotzen dituzten liburuak ditut oheburuan azken asteotan. Urtearen hasieran Sam Harris-en *Letter to a Christian Nation* (Nazio Kristau bati Gutuna) leitu nuen. Orain Richard Dawkins-en *The God Delusion* (Jainkoaren Irudikeria) dut eskuartean. Bi obrok ateismoaren defentsa sutsua eta erlijioaren arbuioa egiten dute arrazoi-mena eta zientzia oinarri hartuta. Gustukoak ditut biak.

Sam Harris ez nuen ezagutzen, baina, sobra ere, zientziaren eta erlijioaren gaitan polemista ezaguna da Estatu Batuetan (www.samharris.org). Aurretik gai berari buruz *The End of the Faith* (Fedearen Amaiera) best-sellerra publikatuta zuen eta neronek leitu dudana lan horrek kristauen artean, bereziki fundamentalisten artean, eragindako erreak-

zioen ondorioz idatzitakoa da. Laburra da liburua, libeloa esango nuke, eta oso-oso korrosiboa. Erraz irakurtzen da, eserialdi batean, eta gogoan izateko moduko pasarteak ditu. Bestalde, gutunaren hartzaileak estatubatuarrak direla, horietako asko eboluzioaren teoria ukatzen duten fundamentalistak, kontuan izan behar da, hainbat pasarte europarron ikuspegitik sinple samarrak gerta dakizkigukeelako. Obra- ren pasarte bat aldatuko dut hona, liburuaren tonuaren adierazgarria delakoan.

Beste aukera bat ere badago, jakina, eta aldi berean arrazoiz-koena dena eta gorrotagarritik gutxien duena: Bibliako Jain-koa fikzioa da, Zeus eta orain jendeak baztertu dituen beste milaka hildako jainkoak bezala. Zeus ez dela existitzen fro- gatu al dezakezu? Jakina ezetz! Imajina ezazu orain, bizi ga- rela sozietate batean non jendeak urtero bere patrikatik mi- la milioika dolar gastatzen dituen Olinpo mendiko jainkoak gurtzen, non gobernuak mila milioika gehiago gastatzen di- tuen zergetako dolarretatik jainko horien adoratzailerak diren instituzioak laguntzeko, non inork ez dakien zenbat mila mi- lioika gehiago ematen zaizkien tenplu paganoei zerga-arintze moduan, non aukeratutako funtzionarioek ahal duten guztia egiten duten *Iliada* eta *Odisea* errespetatzen ez duen ikerke- ta medikua oztopatzeko eta non politika publikoari buruzko edozein eztabaida idazle zahar batzuen apeten mende egoten den; idazle horiek ondo idazten bazuten ere, errealitatearen izaeraz hain gutxi zekiten ezen gorotzak eta janaria aparte edukitzeko gai ez ziren. Hori gure baliabide material, moral eta intelektualen lapurreta izugarria izango litzateke. Eta ho- ri da zehatz-mehatz gu bizi garen sozietatea. Hori da zuk eta zure kide kristauek, etsi gabe, kreatu nahi duzuen mundu irrazional miserablea.

Richard Dawkins, bestalde, eboluzionista ezaguna da (www.richarddawkins.net). Bere dibulgazio-lanek sona du- te munduan zehar. Gene berekoia den ideia edo meme kon- tzeptua postulatu ditu, esaterako. Dawkinsen lana mardula da, ondo dokumentatua, eta orrialdetan 400etik gora. Har- risek bezain jarrera gogorrak ditu erlijioaren aurrean, esti- loa hala ere, samurragoa da. Liburua artean bukatu ez badut ere, atarikoaren pasarte bat ekarriko dut hona, liburuaren helburua egoki definitzen duelakoan.

Susmoa daukat —bueno, seguru nago— hamaika pertsona daudela hor kanpoan, erlijio batera edo beste batera eramana izan direnak, horrekin pozik ez daudenak, ez dutenak horretan sinesten edo haren izenean egiten diren deabrukeriekin kezkatuta daudenak; jendeak beren gurasoen erlijioa uzteko gogo lauso bat sentitzen dutenak eta ausartzea nahiko luketenak, baina konturatzen ez direnak uztea aukereta-ko bat dela. Horietako bat bazara, liburu hau zuretzat da. Liburuaren asmoa da kontzientzia piztea —kontzientzia piztea zerari buruz, atea izatea aspirazio benetakoa dela, adoretua eta oparoa. Atea izan zaitezke eta pozez betea, orekatua eta moralki eta intelektualki gogobetea. Hori da kontzientzia pizteko nire mezueta-ko lehena.

iPhone

Applek iPhone eskuko telefonoa merkaturatu zuen 2007ko ekainean eta dagoeneko 4.000.000 aletik gora saldu ei dira. Sagarraren etxeak asmatu egin duela dudarik ez dago, nahiz eta merkatuan badauden bera baino ezaugarri tekniko eta prestazio hobeak dauzkaten eskuko telefonoak. Net Applications aholkularitza estatubatuarraren arabera, 2007ko azaroan iPhonek Microsoft-en merkatu-kuota gainditu zuen, beti ere, erabilera kontuan hartuta. Hots, Web gune nagusien bisitatzailen artean, gehiago ziren iPhone usatzen zutenak Windows Mobile baino. Arrakasta hori eta iPod-ek izanikoa eragina izaten ari dira Mac ordenadoreen salmentan eta, adibidez, iazko abenduan Applen merkatu kuota %7,5 igo zen hilabete bakar batean. Ondorioz, Safari nabigatzailearen kuota ere gorantz doa Explorerren kaltean eta %5,6ra iritsi da jada.

Alta bada, Firefox da Explorerren nagusitasuna (merkatuaren %75) higitzen azkarren ari dena. Izugarri azkar hazten ari da Firefoxen erabilera. 2006ko martxoan kuotaren %10 gainditu zuen. 2007ko abenduan, merkatuaren %17 zuen jada.

iPhonera itzulita, badira beste bi datu jakingarri. Batetik, 2008ko urtarrilean Interneten bistaratu ziren 1.000 orrialdeetako bat iPhone usatuta egin zen. Bestetik, trastea bidea

egiten ari da munduan eta gutxik espero genitzakeen tokietaraino iristen ari da. Esaterako, Ekuatore Ginean, 45 Internet-konexioetatik bat iPhone bidez egiten da; Boli Kostan, 200etik bat eta Trinidad eta Tobagon eta Maldivetan 400etik bat. Datu konparagarri moduan, AEBetan 500etik bat egiten da iPhoneren bidez.

Datu handiak teknologikoki nahikoa kamutsa den traste batentzat! Agi denez, jendeak teknologiaz haratago begiratzten du hautua egiten duenean.

Ghawar

Izen hori du Saudi Arabiako petrolio-hobirik handienak (bidenabar, euskaraz Guaur transliteratu beharko al genuke?) eta munduko produkzioaren %6 ekoizten du. Juanjo Gabiñak ohartu berri gaituenez, bere onenak eman ei ditu eta bere produkzio-ahalmena beherantz egiten hasi ei da (*Noticias de Gipuzkoa*, 2008-03-15). Datu garbirik ez dago, petrolio-kontuak Saudi Arabian eta gainerako estatu produzitzaileetan estatu-sekretu baitira.

Eztabaida eta kezka handia dago energia-adituen artean petrolio-erreserben tamainaren inguruan eta baita *peak oil* egoera, hots produkzioaren gailurra, noiz harrapatuko den ere. Batzuen iritziz, ailegatu gara jada egoera horretara eta kontsumoaren igoera erreserba berrien aurkikuntza gainditzten ari da; beste batzuek urte gutxiren buruan jartzen dute data eta, optimistenek, hamarkada batzuk atzeratzen dute. Produkzioaren eta eskaeraren arteko desorekaren adierazgarria petrolio-upelaren prezioa da eta hau etengabe ari da emendatzen. Iaz, Irango errektore nuklearren auziari eta nazioarteko egoera ezegonkorrari egozten zioten igoera 60 dolar/upel bueltan zegoenean. Jada, Brent petrolioaren prezioak 105 dolarreko langa gainditu du eta Texas petrolioak 110 dolarrekoa. Nekez esan daiteke soil-soilik nazioarteko egoera politiko ezegonkorraren ondorio denik; iazko krisiek hor badiraute ere, presioa jaitsi egin da. Ekonomia

emergenteen, Indiako eta Txinako, eskari gorakorrari ere egotz dakiok e egoera, baina hori ere ez da aski. Errealitate-tik gertuago egongo da pentsatzea petrolio merkearen eta ugariaren aroarenak egin duela; petrolioaren agortzea hori-zontean dagerrela.

Energiaren paradigma berri baten hastapenean gaudela nago, gure ohiturak eta sozietate-kontzeptua aldaraziko di-tuen aro berri baten aitzinean. Higi-kortasun etengabea, eta sarritan neurri-rik gabekoan, oinarritutako sozietateak urteak mugatuak ditu. Petrolioaren erretzea luxu baztergarria bihurtzean, besteak beste produktu kimiko eta ondasun askoren lehengaia delako, Aste Santuko oporrak Mediterraniako kostaldean erositako apartamentuan pasatzea gutxi batzuen poltsikoaren neurri-za egongo da bakarrik, baldin eta ibil-gailu partikularraren gurtza bukatu eta mugitzeko beste sistema batzuk nagusitzen ez badira.

Nago gure arduradun politikoak ez direla jabetu datorren errealitateaz edo jabetu badira, beste aldera begiratzen ari direla, beraiek krisiaz libratuko direla pentsatuz eta atzetik datorrenak hel diezaiola zezenari adarretatik. Euskal Herri-ari, eta EAEn bereziki, obratzen ari den garraio- eta energia-politikei begiratzea besterik ez dago horretaz jabetzeko. Errepedeen aldeko apustua ez da eten, bere horretan dirau: Bilboko hegoaldeko saihesbidea, Donostiako bigarren saihes-bidea, A-8ko hirugarren erraila, etab. Trena bien bitartean senide pobrea. Euskal Y izenekoak jango du inbertsioaren lehoiaren zatia. Euskal Herria barrutik egituratuko duen trena, gure herritar gehienetan joan-etorri-ari erantzun egokia eman diezaikeen hori, apurrekin geldituko da; linea zahar eta traketsekin eta berriak egin gabe. Sarritan pentsatu izan dut: gurean errepedeetan gastatu denaren %10-15 trenbide sarea berritzen, modernizatzen eta zabaltzen erabili izan balitz, XX. mendearan erdialdean genuen eredu-ko trenbide-sareari ez geniokeen orain inbidiaz so egingo.

Energia alternatibo-aren alorrean ez dut EAEn asmo seriorik ikusten, adabakiak baizik. Eolikoak izan du bultzada, baina

hedapenak mugak topatu egin ditu, paisaian eta gune naturalan dituen inpaktuak direla-eta herritarren artean sortu den kezkatik. Derradan, bidenabar, obra publikoaren inpaktuari buruz kezka izatea beharrezkoa, logikoa eta zilegia dela, baina herritarrok sarri hipokresiaz jokutzen dugula egoera horien aurrean, NIMBY teoria aplikatzen dugulako. Hots, etxetik urrun egiten bada, arazorik ez; etxe ondoan bada, inola ez. Eolikoan itsas aerosorgailuak, instalazio eoliko txikiak edo lautadetako parkeak ez dira landu. Eguzki-energiaren alorrean apenas ezer egin den. Egia da Hezkuntza Saila eta hainbat udal bultzatzen ari direla beren eraikinen teilatuetan eguzki-panelak jartzea, baina egia da ere hori sarritan pose hutsa dela, adabaki berdea, udalerrri horietako batzuetan eguzki-panelen instalazioa arautuko duen ordenantzarik ere ez dutelako, adibidez. Gurean ez dago eguzki-baratzek eta eguzki-energiaren gainerako aprobetxamenduak (etxe eta lantokien teilatuak besteak beste) bultzatzeko politika serio eta eraginkorrik; ekimen pribatuaren esku laga da auzia eta laguntzak banatzera mugatu da administrazioa. Itxurakerian gabiltza. Madrilen onartutako Eraikuntzaren Arautegi Teknikoak gehiago egingo du gure artean eguzki-energiaren erabilera zabaltzeko Eusko Jaurlaritzaren politikak baino.

Itsasoak indar handiz jotzen du gure kostaldea, martxo hasierako enbata lekuko. Alabaina, enbatarik gabe ere uhinak, bagek eta olatuek energia-kantitate itzela xahutzen dute hondartza eta labarretan ahitzen direnean. Bizkaiko itsasoan, gainera, olatuek noranzko oso konstantea izaten dute azterketa zientifikoek erakutsi duten legez eta hori oso ezaugarri egokia da olatuen energia probesteko sistemak ezarri nahi direnean. Olatuen energia probesteko teknologia ate joka dago jada, duela 15-20 urte teknologia eolikoa zegoen egoera berean dago egun. Bultzada besterik ez omen du behar zabaldu eta ohizko bihurtzeko. Euren Industria Sailak Mutrikuko portu berriko dikean olatuen energia usiatuko duen sorgailu pilotu bat jarriko du. Ondo, baina es-

kas. Hain zuzen ere, diketan eta kostaldean itsatsitako sistemak dira olatuen energia ustiatzeko erakargarritasun gutxien duten sistemak, kostaldean inpaktua egiteaz landara, produkzio txikikoak direlako. Etorkizuna itsaso zabalean, kostaldetik gertu, jarritako buia flotagarriez osatutako eremuetan dago eta horri buruz ekimen publikoak ez du deus esan. Pribatua, ordea, ari da; esate baterako, Iberdrola Santonako kostaldearen parean buia flotagarrien eremu pilotu bat antolatzen ari da. Gogoan izan Nafarroan lehen parke eolikoak Gobernuak eraiki eta sustatu zituela.

Paradigma zaharkituaren sehaskan daude gure arduradun politikoak lo, berrikuntzaren urtea den 2008 honetan.¶

Martxoaren 8a

Aspaldi joan zen, badakit. Horregatik ekarri nahi dut, ez joateko.

«Emakume idazleak pozik egon daitezke. Aurten ere beren eguna izan dute». Laura Mintegik zioen, aldizkari hone-tako 129. zenbakian. 2002an zen hori. Baina emakume idazleak pozik egon daitezke. Aurten ere izan dute beren eguna. 2008an. Gogoeta egunean, hain zuzen ere. Elkarren gainean pilatu ziren Isaias Carrascoren Hilketa Salatzeko Eguna, emakumearen eguna, Gogoeta Eguna eta Hauteskunde Eguna. Eta, bai, emakumearen eguna letra larririk gabe gelditu zen. Argi esan ziguten zein zen egun inportantea eta zertarako erabili behar zen bezpera: ez emakumeen arazoetan eta halako pitokerietan (alukerietan esan behar nuke, agian. Zehatzagoa litzateke askoz). Egun serioa izan behar zuen martxoaren 8ak, Jaunok.

Ohikoa izaten da egun horretan «literatura eta emakumea», «emakumea literaturan», «emakumea eta bertsolari-tza»... eta halako mahai-inguru eta hitzaldietarako gonbita jasotzea. Ohikoa, juxtu egun horretan hiru bertso-saio pila-tzea agendan, eta beste lauzpabost bezperako eta osteko egu-netan. Urtean zehar ez gara horren interesgarriak, baina egun horretan urrezko bilakatzen omen da esateko duguna...

Niri literatura-tailer baten azkeneko eskola ematea egokitu zitzaidan eta, tranpan erorita, *emakumeek idatzitako testuak eramango ditut*, pentsatu nuen. Pentsatzea zein erraza den, ordea! Susa argitaletxeko web orrian sartu nintzen (eskertzekoa eta zoriontzekoa testuak esku-eskura jartzea arnasa hartzea bera ere kobratzen den garaiotan!), eta 132 autoretatik 12 baino ez ziren emakumeak... Eta hain aukera

mugatuan ez da erraza eskola bat emateko testu interesgarriak, egokiak eta ikasleen interesekoak aurkitzea... Sareko zokomiran zokoan geunden, beraz. Baina etxeko apalategietako portzentajeak ere ez zidan arnas handirik eman. Kuantitatiboki hala bagaude ez dut pentsatu ere egin nahi kualitatiboki nola egongo garen! Eta bai, egia izan daiteke jendeak nahi duena dagoela eskaparateetan, baina jendeak eskaparateetan dagoena baino ez du nahi...

Gogoetarik ez egiteko eguna behar luke Hauteskunde aurrekoak, badakit, eta martxoaren 8ak, esaterako, hondartzara joateko eguna. Baina horretarako eguraldi ona behar genuke martxoan, eta halakorik ezin da ziurtatu. Gure zirimirari koloretako guardasolak ipintzen jarraitu behar, ezinbestean.

Bila

Esan dut emakumeek idatzitako testuen bila ere aritu izan naizela, eta egia da txikitan ezkutaketan jolastea gogoko nuela.

Testuketan literatura-irratsaioan lanean hasi ginenetik liburuekin harreman berezia izan dugu Oier Guillanek eta biok, haiekin ezkutaketan jolastea egokitu zaigu. Durango pare horretan guri tokatzen zitzaigun ezkutatzea, eta liburuek zenbaitzen zuten hogeira arte gero gure bila hasteko: beti aurkitzen gintuzten. Anbotopeko azokatik hilabete pare igaro ostean, ordea, liburuak izan dira ezkutatu direnak, eta gu bilaketan gabiltzanak, asteroko irratsaioa egin ahal izateko.

Irakurle arruntekin (lan kontuengatik irakurketa-aldizkotasun jakin bat ez dutenekin), ordea, alderantziz gertatzen da: Durangora joaten dira liburuen bila, eta gainontzeko urte osoan liburuak ibiltzen dira irakurle bila: nekez aurkitzen dituzte. Durango bilakatu baita eskaparate bakar, eta egia izan daiteke jendeak nahi duena dagoela eskaparatean, baina jendeak eskaparatean dagoena baino ez du nahi... Gure amaren liburu-denda txikiko erakusleioa belarritako, arropaz eta ispiluz bete da.

Ez dakit noiz arte jarraitu ahal izango dugun ezkutaketan jolasean. Ez dakit noiz utziko diogun ume izateari heldu bilakatzeko, baina azkenerako aspertu egingo da bietako bat: edo liburuak edo gu. Adin kontua da, frogatuta dago.

Maleta

Normalean, maleta arropa zikinez karga-karga eginda dudala iristen naiz bidaietatik, baina bada munduan herrialde bat maleta liburuz betetzen didana: Kuba. Aurtengoan hoge liburu erosi ditut hamar euro pasatxoan. Ez daude kalitatetik onenean inprimatuta, margenak ez dira hemen bezain erosoak, papera hori xamarra da, ados: baina istorioek hemen besteko distira dute.

Irudimena merke dago Kuban: kalean eta liburu-dendetan.

Habanako liburu-dendarik onenetakoa ezkutuan dago, Plaza de las Armas-eko arkupeetan barrena, galeria baten txokorik sakonenean. Igaro nituen plazako egurrezko adokinak (izan ere, palazio bat dago plaza horretan, eta inguru guztian kaoba egurrez egindako adokinak ditu. Itxuraz, palazio hartan bizi zen damari traba egiten zion kalesek harrizko adokinetatik igarotzean ateratzen zuten hotsak, eta palazioaren inguru osoan egurrezkoak jartzeko agindua eman zuen...); igaro nituen arkupeak eta galeriara sartzeko aurreneko atea; igaro nuen harrizko atrioa irakurlez beteriko mahaiekin; igaro nuen aldizkari denda eta dendaren atzeko aldeko atea... eta liburu dendara iritsi nintzen. Ali Baba eta berrogei lapurrek «Ireki, Sesamo!» esan eta bi haitzak erditik zabaltzen ikusi zituztenean halako zerbait sentitu zuten, seguru.

Ezkutaketan jolastearen azken bertsio honek eman zidan zer pentsatua. Mundu kapitalistan zerbaiti garrantzia eman nahi zaionean denon begien bistan jarri ohi da, eta garesti saldu. Prestigioa prezioak eta oihartzunak eman ohi dute. Azken batean, gauza bera lortzen da produktu baten prezioa lainoetara igota eta produktu hori ezkutuan jarrita: eskuraga-

rritasuna zailtzea. Esan dut lehenago poza sentitu nuela liburutegia aurkitzean eta, pentsatzen dut, prozesu mental antzekoa izango duela diseinatzaile ezagun baten larruzko beroki garesti bat erosi duen hark ere. Azken batean, «lortu dut» da poza eragiten duena, gainditu ditut nahi nuena lortzeko bidean zeuden zailtasunak, izan ekonomikoak ala logistikoak.

Merke baina urrun ala gertu baina garesti. Oreka beraren bi aldeak dira. Kuban jendeak ez du baliabide ekonomiko handirik, baina badute guk ez dugun zerbait: denbora, denbora nahi dutenaren bila joateko. Hemen, ordea, askotan nahiago dugu dirutan bikoitza ordaindu zerbaiten bila luzaz aritu baino.

Matematikariak ekuazio batean laburbilduko lukete... liburuaren prezioa merkatuko balitz baina haien eskuragarritasuna zaildu... agian haien eskuratzeko interesak gora egingo luke. Hala ere, erosketak internetetik egin eta etxeko ateraino iristen diren garaiotan zaila da pentsatzea jendea ezkutatetan jolasteko prest dagoenik, zer eta ipuin eder bat irakurtzearen truke... Amets baten kronika baino ez dut egin, baina zenbat urte dira liburu bat lortzeko «Ireki, Sesamo!» oihukatu beharrik izan ez duzuela?

Zentsurak, debekuak... haien bai, haien pizten zuten irakurtzeko gogoak, euskaraz irakurtzea errebeldia ekintza izateraino. Baina ondo bizi garelako sinetsi dugun egunotan nork jarri behar du prezioa? Nork ezkutalekuak? Nork manipulatu behar ditu gure interesak euskal literaturak eta, oro har, irakurzaletasunak bizirik iraun dezaten?

Kontua da, gure buruetara bidaiatzen duten boteredunak txotxongiloz betetako maletekin itzuli ohi direla beti etxera.

Zenbat dituzu?

Aulki batean eserita zegoen agure bati gazte bat inguratu zitzaion behin, eta «atrebentzia ez bada, zenbat urte dituzu?», galdetu zion. «Ez zekiat, ba», erantzun omen zion agureak. Gaztea harrituta gelditu zen zeharo, eta «nola ez duzu,

ba, zenbat urte dituzun jakingo?!» galde egin zion berriz. «Ez zekiat, ba, bost edo sei izango ditiat, nik zer zekiat!» esan zion agureak jada ernegatzen hasita. Gazteak agurea burutik zegoela pentsatu zuen, eta mespretxuzko keinu bat egin zion. Agurea orduantxe konturatu zen gaizkiulertuaz, gaztearen arazoaz, eta esan zion: «jada bete ditudanak ez dituk nireak; izatekotan, oraindik betetzeko dauzkadanak izango dituk, ez? Bost edo sei, nik zer zekiat».

Joxan Ormazabalek kontatu zidan istorio hori, eta burura ekartzen dudan bakoitzean lasaitu egiten nau. Dagoeneko egin duguna garelako erakutsi izan baitigute beti. Tituluak garelako, curriculumak. Horrek iraganari lotuta bizitzera garamatza, eta etorkizunari beldurrez begiratzera, antsiaz. Orain badakit kazetariago nintzela karrera hura egitea hautatu nuen egunean orain naizena baino, eta idazleago eta bertsolariago naizela gaur amonduko naizen egunean baino: orain liburu asko daukat, eta bertso askoz gehiago. Hiltzen naizen egunean ez dut bat bera ere izango. Aurretik daukaguna gara, ez atzetik daukaguna.

Harkaitz Canok inbidia zidala esan zidan nire aurreneko liburua (eta, oraingoz, bakarra) argitaratu zenean. «Hemen dago idatziko duzun guztia, eta idatziko ez duzuna ere bai» izan ziren bere hitzak. Gezurra da, baina egia oso ondo esplikatzeko du. Atxagak liburu bat egitea kartzela bat eraikitzea dela esaten du: lehenengo hitza idazten duzun momentutik askatasuna gutxituz eta gutxituz joaten dela. Liburuetan zuria dela beltza baino inportanteagoa, alegia, eta bizitza hutsik dauden egunkari orriak direla.

Xabier Amurizak zazpi liburu ditu, beno, jada sei, *Dinosaueroak horizontean* kalean baitago. Bera da zenbat liburu dituen ondo kontatu duen idazle bakarra. Egunkarian irakurri nuenean grazia egin zidan: gutxi gorabehera bizitzako zenbat urte gelditzen zaizkion kalkulatu zuela esaten zuen, eta denbora jakin horretan zenbat liburu idatzi ahal izango zituen ere bazekiela gutxi gorabehera. Ausarta da, benetan daukaguna esperantza eta ilusioa direla onartzea baita.

Hau guztia ez da guztiz egia, baina ez da guztiz gezurra. Egin duguna adina baikara egiteko duguna, eta bost urte dituztela dioten agure guztiak ez daude alzhemerrak jota. Bihur bekizkit hesteak harri hori ez bada horrela.¶

Soziolinguistikaren jardunaldiak

Bizi-bizia da soziolinguistikaren aktualitatea azken aldi honetan. Ekitaldi deigarria eta arrakastatsua izan da Soziolinguistika Klusterrak antolatu duen lehenengo jardunaldia adibidez. Izenburua orokorra zen eta ikerketa soziolinguistikoaekin erabat lotuta: «Geroa bermatzeko, oraina ezagutu». Mota horretako izenburu batekin argi dago Klusterrak ekintza/ikerkuntza binomioan kokatzen duela bere egitekoa. Alegia, egoera soziolinguistikoan eragiteko egoera ezagutu behar da zalantzarik gabe. Binomioaren lotura bista-koa da; dena den, askotan oraindik eguneroko errealitate soziolinguistikoan eragin nahi izaten dugu berori ezagutu barik. Baina horrela noski azkenean ez dakigu gure ekintzak benetako ondoriorik izan duten ala ez, eta hori bi arrazoi nagusigatik.

Hasteko, ez badugu jatorrizko egoeraren argazki zientifikorik, ezingo dugu jakin gure neurriak arrakastatsuak izan diren ala ez. Adibidez, gure helburua euskararen erabilera mantentzea bada erabilerari buruzko datu fidagarriarik gabe —gure ekintzak abiatu eta denbora bat geroxeago, demagun bi edo bost urte pasatu eta gero—, ez dugu jakingo egoera aldatu den ala ez. Alegia, iritzi azientifiko batzuk izango ditugu: «bai, orain gehiago egiten da; begira, orain ume guztiek euskaraz egiten dute». Iritzi interesgarria zalantzarik gabe, batzuetan, baina gutxitan, errealitatearen ispilua dena. Usteak uste dira; erdaldun elebakar askoren ustez haien seme-alabek euskara ezin hobea egiten dutela adierazten digute, lehenengo perfila eskuratu dutelako. Lehengo perfila egiaztatzen duen benetako gaitasuna argia da denontzako: lehenengo perfila eskuratuta euskaraz badakigula pentsa-

tzea goizeko kolakaoa prestatzeagatik sukaldari garena kontsideratzea bezala da. Argi ez dagoena, aldiz, euskararen erabilera bultzatzen ari garena adieraztea da lan bat eskuratzeko mota honetako agiria baino ez dugunean.

Ulertuko duzelakoan, zenbait administrazioari buruz ari naiz. Honekin ez dut esaten txarto egiten dutenik, behar bada egoera soziolinguistikoari egokitzen dira eta euskaldun osoak ezin aurkitu daitezkeela pentsatuko dute edo halako esperientzia izango dute. Gainera lan merkatuan eskatzen ohi dena baino askoz gehiago bada lehenengo perfila.

Kontratazioei begiratuta, bada aldaketa bat deigarria eta ikertzekoa dena: hainbat administrazioetan, publikoari begira dagoen langileriari gutxieneko gaitasun oso urria eskatzen zaio, erdi mailako langileriari aldiz euskararen ezagutza altuagoa eskatzen zaio barneko prozesuak euskaraz egiteko. Noski, goi-goi mailako agintarien kasuan ez dago eskakizunik. Dena den, fenomeno orokortuko balitz, diglosiaren fenomeno berraztertu beharko litzateke. Momentuz ez da fenomeno orokor bat, bistan da, gertakizun apartatu bat besterik gabe.

Bigarren arrazoia, eta hemen ez naiz horrenbeste luzatuko: egoera soziolinguistiko batean eragin nahi dugunean, jatorrizko egoera eta ezaugarriak ezagutzen ez baditugu, gure ekintzak abiatu eta gero, egoera benetan aldatzen bada ez dugu jakingo ea martxan jarri ditugun ekintzengatik den edo beste faktore batzuegatik den.

Soziolinguistika Klusterraren planteamendua interesgarria zen beraz, eta jardunaldiak arrakastatsuak izan dira. Parte-hartzeari dagokionez alde batetik, ehun parte-hartzaile baino gehiago izan baitziren, eta bestetik eta bereziki hitzaldietan eta mahai inguruetan parte hartu zutenen goi mailagatik. Oso interesgarria izan zen Xavier Vilak eman zuen hitzaldia eta hunkigarria Txillardegiri egin zitzaion omenaldia. Jardunaldi honetaz ez naiz gehiago luzatuko, informazio osoa Soziolinguistika Klusterraren webgunean (www.soziolinguistika.org/jardunaldia) eskuragarri baitago.

Nazioartekotasuna

Euskarari buruzko soziolinguistika ez da bakarrik bizirik Euskadiko eremuan, eta aipatzekoa da Multilingual Matters-ek ingelesez argitaratu duen liburua: *Teaching Through Basque: Achievement and Challenges*. Izenburuak ondo adierazten duen bezala, euskararen irakaskuntza jorratzen da liburu honetan. Jasone Cenoz da 2008ko martxoaren 15ean argitaratu den liburuaren editorea. Egile ugarik hartu dute parte argitalpen horretan, eta azken 25 urte horietako hezkuntzari lotutako proiektuak aztertzen dira.

Nazioartekoak dira ere *Bat* soziolinguistika aldizkariak kaleratuko dituen hurrengo bi aleak. Izan ere, 66. zenbakian teknologia berriak eta euskara izango da jorratuko den gai nagusia. Teknologia berriak estuki lotuta daude nazioartean nagusi den beste hizkuntza bati, ingelesari alegia; dena den euskararen eremuan lan asko egiten da teknologia berriak euskarari egokitzeko eta euskarari teknologia berri horietan bere lekua egiteko. EHUko IXA taldearen argitalpen zerrenda ugari (gaiez eta hizkuntzaz) baino ez da ikusi behar hone-taz konturatzeko (<http://ixa.si.ehu.es/Ixa/Argitalpenak/Artikuluak>). Argibide gehiago *Bat*-en 66. zenbakian, beraz.

Hurrengo zenbakiak ere, 67.ak, nazioartekotasun kutsu nabarmena izango du; izan ere, Erramun Baxoki eskainiko zaio alea. Nazioartekotasuna diogu, Erramun Baxok Iparraldeko soziolinguistak urteak eman dituelako estuki lotuta Quebecoko ikertzaileekin, eta bertoko unibertsitatean ia 20 urtez klaseak eman izan dituelako. Hori dela eta, alean Richard Bourhis soziolinguista famatuak parte hartuko du.

Nazioartea eta nazioarteko autoreak aipatu ditugu hemen, eta gogoeta bat ireki nahiko nuke. Izan ere, euskararen eremuan soziolinguistikaren esparru zientifikoa modu nahiko estuan ulertu eta ikusi ohi da, baina interesgarria litzateke hemen gogoratzea soziolinguistikaren jatorria zein den eta gogoraraztea ere soziolinguistikaren eremu zientifikoa ez dela bakarrik hizkuntzen berreskurapen egoeren azterketa

bakarrik, ezta ere eremu geografiko eleanitzen azterketa bakarrik. Ez, soziolinguistika ikerketa esparru zabala da ikusiko dugun moduan.

Soziolinguistikaren sorreraz

Soziolinguistikaren sorrera teorikoa, estrukturalismo linguistikoaren kritikan aurki dezakegu. Ferdinand de Saussure-ren *Cours de linguistique générale* liburuarekin (1916an Saussure hil ondoren argitaratu zuten haren ikasleek, klase bitartean hartutako oharretatik abiatuz), hizkuntzalaritza modernoa hasten da eta berarekin batera hizkuntzen azterketa zorrotza eta sakona. Saussureren liburuak estrukturalismo linguistikoaren zabalkundea ekarri zuen.

Saussureren pentsamendua ulertzeko, lengoaia, hizkuntza eta hitza kontzeptuak ondo ezberdindu behar dira. Lengoaia, gizakiak komunikatzeko erabiltzen duen tresna da, orokorrean (*langage*). Hizkuntza, giza talde batek elkarrekin komunikatzeko duen hitzezko sistema da (*langue*). Bukatzeko, hitza da gizakiak egindako sistema horren erabilera (*parole*), hitzunaren adierak (*performance*) beste era batera esanda.

Saussure hil ondoren argitaratutako *Cours de linguistique générale* liburuan, hizkuntza gizarte fenomeno delako onartzen duela irakur dezakegu; beraz, hitza eta hizkuntza batera datozela onartzen du: «hizkuntza erakunde soziala da» (F. Saussure, 1974, *Cours de linguistique générale*: 33). Hala ere, berarentzat, edo behintzat bere liburutik iradoki dezakegu, hizkuntzalaritzaren ikerketaren muina hizkuntza bera da, hitza aparte utzita. Hizkuntza izaki teoriko, abstraktu eta finko moduan hartua dago, aldatzen ez dena eta beti bat dena (hizkuntza batean diakronikoa dena hitza da Saussureren ustez, hizkuntza bera sinkronikoa baita) (F. Saussure, 1974, *op. cit.*: 138).

Beraz, Saussurerentzat, nahiz eta zera ziurtatu:

es menester una *masa hablante* para que haya una lengua.
Contrariamente a las apariencias, en ningún momento exis-

ten éstas al margen del hecho social, porque la lengua es un fenómeno semiológico. Su naturaleza social es uno de sus caracteres internos (Saussure in X. Erize, 1997, *Nafarroako euskararen historia soziolinguistikoa (1863-1936)*: 23-24),

hizkuntz analisiaren jomuga hizkuntza da, ez bere erabilera (hitza), azken hori nahiko aleatorioa delako eta beraz ezin baita sailkatu.

Ondorioz, Saussurerentzat, hizkuntza eta hitza ezberdintzen baditugu, era berean ezberdintzen ditugu honakoak ere (F. Saussure, 1974, *op. cit.*: 30):

1) Gizartearena dena (hizkuntza) eta norbanakoarena dena (hitza).

2) Funtsezkoa dena (hizkuntza) eta osagarria edo akzidental dena (hitza).

Hizkuntza, Saussureren arabera, bere barruko antolamendua besterik ezagutzen ez duen sistema (F. Saussure, 1974, *op. cit.*: 314) den heinean, hizkuntza mugatua da eta izate homogenea du. Hitza, aldiz, ez da homogenea eta horregatik bere sistema osotasunean ezagutezina da. Hortik, logikoki, benetako hizkuntzalaritzak «hizkuntza du objektu bartzat» (F. Saussure, 1974, *op. cit.*: 30-38).

Nahiz eta Saussureren jarraitzaile anitzek hizkuntza instituzio soziala dela onartu duten, ez dute teoriaren ikuspuntu hori sakondu eta zuzenean jo ohi diote barruko hizkuntzaren azterketara («la langue en elle-même et pour elle-même»).

Gizarte ikuspuntuaren aldetik, Antoine Meillet Saussureren jarraitzaile kritikoa izan zen aitzindaria. Hizkuntza gizartearen egituran aztertu behar dela dio («la langue comme fait social»). Saussureren kritika egitean, zera dio Meilletek:

en séparant le changement linguistique des conditions extérieures dont il dépend, Ferdinand de Saussure le prive de réalité; il le réduit à une abstraction nécessairement inexplicable (A. Meillet, 1921, *Linguistique historique et linguistique générale*: 166).

Beraz, Meillet bi ikuspuntu horien artean dabil zalantzan: alde batetik, hizkuntza «système où tout se tient» gisa; eta, bestetik, «fait social» gisa.

<i>Linguistika</i>	<i>Soziolinguistika</i>
Hizkuntzaren barrua	Hizkuntzaren ingurua
Egitura	Erabilera
Hizkuntzak	Hiztunak
Corpusa	Estatua

Benetako soziolinguistikaren hasiera 60ko hamarkadan kokatu ohi da, 1964an. Ikertzaile askorentzat W. Labov eta bere linguistika bariazionistarekin hasten da benetako soziolinguistika (J. Calvet, 1993, *La Sociolinguistique*: 19-20). Labovek hizkuntz antolaketaren eta gizarte antolaketaren arteko loturak aztertuko ditu. 1966an argitaratutako lan batean, /r/-ren ahoskerak gizarte estratifikazioarekin duen lotura aztertzen du New Yorken.

Ikusten denez, soziolinguistikaren sorrerak ez du zerikusirik hizkuntza gutxituen berreskurapenarekin, eta soziolinguistikaren esparrua hobeto ezagutzea eta kontuan hartzea garrantzitsua da. Izan ere, ikuspegi zabala eta globala izanik askoz eraginkorragoa izango da hizkuntza gutxituak berreskuratzeko lanean diharduen pertsona, egoera soziolinguistikoaren ezaugarriak hobeto ezagutuko dituelako eta eragiteko ahalmena eta bide egokienak identifikatuko dituelako. Soziolinguistikaren sorrerari buruz hemen egin dudana laburpena osatuta dator HIZNET gradu-ondokoan, eta HIZNET bezalako egitasmoak oso baliagarriak dira soziolinguistikaren zabaltasunari buruzko ikuspuntu oso bat emateko. Poztekoa da euskaraz horrelako tresna bat edukitzea.

Dena den, eta bukatzeko, soziolinguistikaren ezagutza askotan ez da nahikoa, eta adibidez mendebaldeko gizartean eragiteko, legediek zer muga eta aukera ezartzen dituzten ere identifikatu eta ezagutu behar da. Gai horri buruz, hain zuzen ere, UEUK ikastaro bat antolatu du 2008ko uztailean. Izenburua ondorengo hau da: «Euskararen legeak: esperientzia praktikoak eta aukerak». Ikuspuntua bereziki praktikoa izango da eta tailer batzuk antolatuko dira ere parte-hartzaileen arteko eztabaida bultzatzeko.¶

Bloga curriculum gisa

Zenbait enpresa hasi dira bloga eskatzen curriculum moduan, batez ere lanak zerikusia duenean teknologia berriekin eta komunikazioarekin. Ipar Ameriketan eta Europako zenbait herrialdetan nahiko normala da hori, baina gure artean ere enpresa batzuk hasi dira bloga eskatzen curriculum moduan, adibidez, CodeSyntax eta Goiena. Luistxo Fernandezek eta Iban Arantzabalek horrela jakinarazi zieten marxoaren hasieran gure komunikazioko ikasleei.

Blogak informazio asko ematen du blogariaren gainean. Hasteko, badu atal bat non blogariak bere burua aurkez dezakeen. Atal hori ondo betez gero, horra curriculumaren elementu garrantzitsu bat. Horrekin batera, blogaren alde batean beti jartzen dira lotura batzuk, eta hor ere informazio esanguratsua ematen da. Batzuetan, lotura horiek esaten dute blogariak non dituen bere argazkiak, Flickr-en adibidez; non gordetzen dituen bere irakurgaiak, del.icio.us-en esate baterako. Lotura horien bitartez, blogariak informazioa ematen ari dira zer irakurtzen duten eta zelako girotan mugitzen diren. Beste lotura batzuetan esaten dute zer webgune irakurtzen dituzten, eta hori ere arrasto bat izan daiteke lanpostua eskaintzen duenarentzat.

Horrezaz gain, blog batek erakusten du bakoitzak zelan idazten duen, luze ala labur, zehatza den ala joera duen luzatzeko, gaitasunik ote duen gauzak garbi eta labur esateko... Eta blog batek erakusten du blogariak zer iritzi duen honetaz eta hartaz. Blog batek gauza asko esaten ditu bloga egiten duenaren gainean.

Horregatik, ez da harritzekoa zenbait enpresak bloga eskatzea curriculum bezala, batez ere teknologia berriekin eta

komunikazioarekin lotuak, horrelako blogetan blogariak erakusten baitu zenbateraino dakien erabiltzen teknologia horiek, eta zer gaitasun duen komunikatzeko.

Aukera guztiek izaten dute arriskurik, eta hemen ere komeni da arrisku bat aipatzea. Blogariak kontuz ibili beharra du zer esaten duen, eta zelan. Eman dezagun gazte batek egiten duela blog bat, eta bertan kontaktzen duela, argazki eta guzti, asteburuetan zelan elkartzen diren lagunak, eta zelan erretzen dituzten porroak patxada ederrean. Hemen-dik hamabost-hogei urtera, gazte hori aurkezten bada lehendakari izateko, baliteke baten batek berreskuratzea orduko artikulua eta argazkia —zeren Interneten ezer ez baita galtzen—, eta hor gure hautagaia agertzea barre leloarekin, betazalak erdi itxita, esanez sekulako kolokoiak harpatzen zituela lagun artean. Kaput haren karrera politikoa.

Baina arriskuak ondo kudeatuz gero, aukerak handiagoak dira. Horregatik, hobe dugu astia eskaintzea gure blogari, eta bertako atalak ondo zaintzea, gure nortasunaren eta esperientziaren ispilu egokia izan dadin.

Playstation belaunaldia lanera iritsi da

Update saio batean jakin genuen, Garaia Berrikuntza Gu-
nean, Arrasaten, Playstation edo bestelako bideo jokoak erabili dituzten gazteak hasi direla iristen enpresara. 22 bat urte dituzte, 5.000 ordu inguru ibili dira bideo jokoetan, 250.000 e-posta, sms eta bat-bateko mezu elkar trukatu dituzte, 10.000 ordu baino gehiago igaro dituzte sakelako telefonoz hitz egiten eta 3.500 ordu sarean. Neska-mutil horiek jai ziren lehen ordenagailu pertsonala sortu eta handik 10 urtera, eta unibertsitatean ari zirela ezagutu zituzten Wikipedia, Skype, YouTube eta podcastak.

Horregatik guztiagatik, «*the gamer generation*» deitzen diete, Playstation belaunaldia. Bada liburu bat belaunaldi horri eskainia, *The kids are alright: how the gamer generation is changing the workplace*, John C. Beck eta Mitchell

Wade adituek idatzia. Liburu horrek jasotzen ditu azterketa baten emaitzak, jakiteko Playstation belaunaldiak zer eragin izan duen lantokian.

Azterketak dio hainbeste ordu igaro izanak bideo jokoe-tan sortu diela neska-mutil horiei beste modu bateko «ka-bleatu» bat, zeren bideo jokoak oso programa konplexuak dira, eta eskatzen diote garunari eginkizun kognitibo berriak eta beste era batzuk erabiltzeko garunaren prozesatzeko ahalmena. Hori dela-eta, gazte horiek diferenteak dira nagusiarekin eta lankideekin tratatzeko orduan; beste modu batean begiratzen diote porrotari, eginbeharrei eta lansariei. Badakite, irabazteko, taldea dela garrantzitsuagoa, nagusia bera baino. Eta, harrigarria bada ere, azterketak dio gazte horiek soziableagoak direla, eta leialagoak taldearekiko, bideo jokoetan ibili ez diren gazteak baino.

Enpresariak pozik omen daude azterketaren emaitzekin, zeren konturatu baitira gazte iritsi berriek balio interesgarriak dakartzatela: sekulako gogoia dute euren balioa frogatzeko, denetan ikusten dute lehia, zenbat eta gehiago jokatu, areagotu egiten zaie enpresarekiko interesa, ahalmen handia dute datu asko kudeatzeko, sari handiak espero dituzte, ekarpenaren arabera, heroiak izan nahi dute, eta inporta zaie enpresaren ikuskera, jendearekin elkar eragiteak kitzikatzen ditu, taldean sinesten dute, eta prest daude arriskuak hartzeko.

Hala ere, gure enpresak —dio azterketak— ez dituzte gazte horiek zuzentzen, Playstation belaunaldia iritsi berria baita, baizik eta telebista ikusten hazi zen belaunaldi batek. Zelan moldatuko dira batzuk eta besteak eguneroko lehian?

Mikro-ospea

Astearte arratsaldea zen. Inauteriak Ermuan. Josu Mendikute blogari eibartarra atso zaharrez jantzi, eta Ermura abiatu zen bere lagunekin. Parrandaren erdian zebilela, bat baino gehiago hurbildu zitzaizkion: «zu ez zara Mendikute, Internetekoa?». Josu zur eta lur geratu zen.

Josu Mendikute gaztea da, eta orain dela gutxi hasi zen blogeatzen, EHUn ikasten ari zela. Harrezkero baina, ezagun egin da euskal blogosferan, ekimen eta irudimen handiko mutila baita: kontu bana ditu Flickr eta Zoomr argazki zerbitzuetan, fotolog bat ere badu, podcastak egiten ditu, Twitter kontu bat dauka eta profil bat Facebook sarean. Alegia, Josu oso ondo konektatuta dago sarean, batez ere Web 2.0 erako aplikazioetan.

Hala ere, azken aldian bi ekintzak eman diote izena Josuri: Enaitz Iriondo kasuak, non gidari batek auzipetu baitzuen Enaitz gaztearen familia, berau auto istripu batean hil ondoren, argudiatuta istripuan bere autoak mailatuak jaso zituela. Kasu horretan, Josuk eragin zuen informazio hori sarean, eta horren ondorioz, eskandalua saretik hedabide handietara pasatu zen. Bigarren ekintza izan zen galdera bat egitea Espainiako hiru alderdi handienetako buruei *Euskaldunon Egunkaria*-ren auziaz. Gazte eibartarra bere ordenagailuko kamera aurrean jarri, galdera grabatu, eta YouTubera bidali zuen, RTVEk ezarritako kanalera: *Tengo una pregunta para usted*.

Horregatik guztiagatik, Josu Mendikute ospetsu egin da euskal blogosferan. Adituek mikro-ospea deitzen diote horri, sarean pertsona bat izan daitekeelako izugarri ezaguna, ez milioika lagun artean, Madonna edo Beckham izan daitezkeen moduan, baizik eta talde txiki batean, milaka lagun edo dozena batzuen artean. Blog bat duenak, eta hainbat kontu Flickr, Zoomr, Twitter eta Facebook-en, litekeena da hortik zehar hainbat jende izatea berari jarraipena egiten, eta berak uste baino gehiago jakitea berari buruz.

Gure artean, Luistxo Fernandezek aurreratu zigun horrelako zerbait buztan luzeaz eta mikro-audientziaz ari zela: «Etorkezunean denok izango ditugu 15 harpidedun». Kontua da askotan ez dugula jakingo nortzuk diren ere. «Bai, eta zu zein zara?», galdetu zion Josuk bere miresle bati Inauteri gau hartan. «Ez, ez, ni ez nauzu ezagutzen», erantzun zion besteak. Eta Josu gehiago jakiteko gogoarekin geratu zen. Mikro-ospearen zama.

Internet, egokiagoa elkarrizketarako

Egunkariak, telebistak eta irratiak eraginkorrek dira informazioa zabaltzeko, baina arazoak dituzte bere baitan elkarrizketa librea sustatzeko: kontrol larregi dituzte. Ostera, Internet bereziki nabarmentzen da alor horretan, sarelariek askatasun osoa baitute eztabaidetan parte hartzeko. Patxi Baztarrikaren lehen artikulua *Egunkaria*-ren inguruan eta Isaias Carrasco militante sozialistaren hilketak ederto erakutsi digute hori horrela dela.

Hizkuntza Politikarako sailburuordeak artikulua argitaratu zuen hainbat egunkaritan, eta hor elkartasun kritikoa azaldu zuen *Egunkaria* eta *Berria* egunkariekin, baina elkartasunarekin batera, adierazi zuen egunkari biak akritikoak (izan) direla ETArekin. Horraino, dena normal. Baina Sustatuk argitaratu zuenean artikulua, horrek sekulako joan-etorria eragin zuen: 3.000tik gora bisita, eta azken urteotako erantzun kopururik handiena, 50etik gora. Sustatu eztabaida-leku aberats bilakatu zen, eta bertako orrialdeetan elkarrizketa oparoa gauzatu zen, nahiz eta batzuek ezizenarekin sinatu erantzunak.

Beste horrenbeste gertatu zen Isaias Carrasco militante sozialista Arrasaten hil zutenean, tirokatuta. Hilketaren ostiral arratsalde batean gertatu zen, Interneten audientzia asko jaisten den egun eta une batean. Hala ere, iganderako bisita kopuru itzela eta erantzun mordoa jaso zituen haren inguruko albisteak. Berrito, beste inon agertu ez ziren iritziak plazaratu ziren Sustatun.

Hala ere, ez da hor amaitzen Interneten abantaila hedabide tradizionalen ondoan, zeren Internet aproposa da, oso, aktibismorako. Eta iraila ezker, gurean hainbat adibide izan dugu. Auzitegi Nazionala hasi zenean Batasunako buruzagiak atxilotzen, sarean sortu zen ekimen bat hori salatzeko: Free Batasuna. Jende askok txertatu zituen hitz horiek bere blog edo webguneetan. *Egunkaria*-ren kasuan, beste horrenbeste: bost urte bete zirenean lehen euskarazko egunkaria

itxi zutenetik, blogari askok txertatu zuten kartel bat beren blogetan, salatzeke *Egunkaria*-ren egoera. Eta Isaias Carrasco hil zutenean, baten batek sortu zuen *Do not save me*, blog bat hiru hizkuntzatan —euskaraz, gaztelaniaz eta frantsesez—, salatzeke hilketa. Di-da batean, mezua beste hizkuntza batzuetan agertu zen —katalanez, galegoz eta ingelesez—, eta erantzun mordoa jaso, 80, atxikimenduzkoak.

Nire iritziz, herritarrok irabazi egin dugu Internetekin, horrek aukera ematen digulako gure iritziak libre azaltzeko, gure blogetan edo inorenetan. Sarea eskola paregabea da eztabaidatzeko, eztabaidatzen ikasteko. Gure esku dago aukera hori ondo baliatzea.¶

GLOKALIA

AITOR ZUBEROGOITIA

Zabalkunde eztabaidatuak

Mundua txoko eta txokoa mundu bihurtu zaizkigula idatzi nuen urtarrileko artikuluan, garai bateko bertsoak gogoan; Sarasua anaiek bertso horiek ondu zituztenean ere bai behar-bada, baina, gaur egun behinik behin, geroz eta begi-bistakoagoa da hori. Badut lagun bat, adibidez, Bristolen bizi den indiar mutil-laguna daukana; berak, aldiz, Gasteizen dauka bizilekua. Oporraldietako bidaietan elkarrekin egoteko izaten duten aukerez landa, *Skype*-ari esker lortu dute gainditzea distantzia fisikoak altxatutako inkomunikazio-harresia. Antzeko bikoteen kasu asko etorri zaizkit gogora bat-batean, lar pentsatu barik, benetako herrixka global bihurtzen ari garen seinale: Lekeitio-Casablanca, Glasgow-Bilbo, Buenos Aires-Barakaldo, Ondarroa-Kairo, Murtzia-Erroma...

Soinuak irudiari nola, ordea, pertsoneri negoziok hartu zieten aurre mugak gainditzeko kontu honetan, aspaldi hasi baitziren hemengo enpresak erbesteetan lantegiak eraikitzen; ia eguneroko bidaia-kide dudana laguna, berbarako, aldiro-aldiro joan ohi da Mexikora, Txinara, Italiara, Kataluniara edota Txekiara, enpresak bidalita. Inor izatekotan, hala ere, nazioarteratze kontu horietan finantza-etxeak eta *diru zikina* dira, zalantza barik, txapeldun.

Oraintsu jakin dugu, adibidez, azken ekitaldian etekina %29 hazi ostean, BBVA munduko hamaikagarren banku nagusia dela jada. Hego Amerikan irabaziak %33 handitu eta gero (Mexikon eta AEBetan ere dezente egin du gora), Asiara hedatu gura du orain eta Txinako CITIC bankuarekin akordioa sinatu du horretarako. Izan ere, Francisco Gonzalez BBVAko presidentearen irudiko, «Txinako merkatuan ez dagoenak ez du aukerarik edukiko etorkizunean lider handia izateko».

Haatik, aurki oren moduan, banku honen zabalkundeak ere badu ifrentzurik. Bere akziodunen aurtengo batzarrean (martxoaren 14an Bilboko Euskalduna Jauregian), konparazio baterako, zera aurpegiratu zioten BBVAren Aurkako Plataformakoek (Ekologistak Martxan, Kakitzat, Komite Internazionalistak, KEM-MOC, Pakea eta Duintasuna, CGT eta STEE-EILAS): armagintza eta armen esportazioa finantzatzea, paradisu fiskalak baliatzea narkotrafikotik eta paramilitarrengandik etorritako dirua zuritzeko, Latinoamerikako ingurune babestuetan paper fabrika eta harrobi erraldoiak eta petrolio eta gasbideak eraikitzea edota etorkinen diru-bidalketekin lukurreriaz jokatzeko. ELA, LAB eta CGT sindikatuek, horrez gain, beharginen lan baldintzak okertzea egotzi zioten banketxe handiari.

Enpresa munduan erakundeen gizarte-erantzukizuna hitzetik hortzera dabilen garaiotan, salaketok gutxien-gutxienan zer pentsatua eman beharko liokete BBVAri (dena dela, behin honezkero ez gara eguzkiari topaka hasiko...).

Ase ezin

Harreman pertsonalak, dirua, enpresak, dena globalizatu zaigu, beraz. Txoko bihurtutako mundu honetako kate-mailak elkarrekin lotzeko badauzkagu azpiegitura birtualak, baina horiei nahiko iritzi ez eta azpiegitura *ukigarriagoak* erai ki beharra dagoela erabaki zuten bere garaian botere-zentro handietan, eta orain aginduok bazter-auzo txikienera ere hedatu guran dabilta tokian tokiko agintariak.

Horra beraz, Nafarroako Gobernu eta Eusko Jaurlaritza, Abiadura Handiko Trenaren eraikuntza justifikatzeko publizitate-kanpaina betean murgildurik: *kuñak* irratietan, propaganda-orriak postontzietan, *Lemoiz edo aza-jana* ospetsu haren tankerako aldarri apokaliptikoak elkarriketetan...

Adostasuna handiagoa balitz, argi dago, ez legoke horrela ibili beharrik. Nuria Lopez de Gereñu Jaurlaritzako Garraio eta Herrilan sailburuak, ordea (Nafarroan Laura Albak be-

zala), argi utzi du joan zirela eztabaidarako garaiak (izan al da ordea inoiz horretarako betarik?) eta orain proiektua egiteko sasoia dugula. Herri galdeketari buruz, berriz, zera dio: «Herri galdeketa tresna bat da, baina ez da erabakiak hartzeko dagoen tresna bakarra» (ikus *Berria*-k 2008-02-17an argitara emaniko elkarrizketa; sailburuaren hurrengo aipua ere bertatik ateratakoa da). Herri gogoaren bandera astintzea ondo dagoela, beraz, baina Madrilera begira haizatekotan (orain beharbada Madrilera begira ere ez), etxe barrurako elementu bazter-nahasle bihur daitekeelako. Egin kontu orain arte galdeketak egin diren herrietan (Urbina, Itsasondo, Aramaio, Atxondo, Alegia, Elorrio, Anoeta, Uztaritze, Mugerre) herritarrek azpiegitura horren aurkako jarrerara nabarmena adierazi dutela.

Interesgarria da, bestalde, sailburuaren hurrengo aipua ere:

Arazo larri bat daukagu: gure garraio sistema gehiegi dago oinarrituta errepideetan, eta horrek eragiten ditu buxadurak, auto ilarak, istripuak, denbora galtzeak, kutsadura, gas kutsagarrien isurketak, osasun arazoak... [...] *Euskal Y*-a eraikitzearekin batera, garraioan dugun korapiloa askatzeko aurrerapauso garrantzitsu bat ematera goaz. [...] Ingurumenari egingo geniokeen kalterik eta erasorik larriena gaur egun dugun errepidean oinarritutako garraio sistemarekin jarraitzea litzateke.

Alegia, AHT errepidearen alternatiba izango dela. Zer esan gura du horrek? Europako errepide-dentsitate handiena duen lurralde honetan ez dela errepide gehiago eraikiko? Leku ederrean trumoia; errepide gehiago egitearen alde ote dagoen itaunduta, European oro har errepideen pisua murriztearen aldeko apustua egiten dela onartu ostean, Lopez de Gereñuk ez zuen ezezkorik aipatu: «[...] errepideak ere beharrezkoak dira, pisua kendu behar bazaie ere».

Hor dago koska, hain zuzen ere: kontua ez da AHT egin gura dela errepideak autoz husteko; kontua da *denetik gehiago* maxima dela (autobide gehiago, trenbide gehiago, zentral gehiago, errauste planta gehiago, portu gehiago) lurralde politikaren gidari (sailburuak berak esana da hau ere (*Berria*,

2008-02-08): «800.000 kamioik garraia dezaketen zama garraiatu ahal izango dugu trenez urte batean, *baina horrek ez du esan nahi kamioi horiek errepideetatik kenduko ditugunik* [geurea da azpimarra]»). Galdera, berriz, betikoa, eskolan ikasi ohi ziren itaun erretoriko horien tankerakoa: posible da mugarik gabeko hazkundera geroz eta muga agerikoagoak dituen ekosistema batean?

Localvore

Garbi antzean dagoena da beranduegi barik gure mugikor-tasun-eredua berraztertu beharrean izango garela den-denok, enpresa, erakunde zein gizabanakook. Eta ez soilik eredu horrek jasangarritik gutxi daukalako (horregatik ere bai), ezpada erregaien eta energia iturrien krisiak (bazterrotan ere geroz eta ezagunago zaigu *oil peak* kontzeptua) horretara behar gaitzakeelako.

Ez da kasualitatea azken urtean gasolioaren prezioa %25 hazi izana. Horrek dituen ondorioen adierazgarri, Pera Padrosa Errepide Bidezko Nazioarteko Garraio Elkartearen lehendakariak kaotikotzat jo du egoera; Fenadismer-eko lehendakari Julio Villaescusarentzat, berriz, «erabat etsigarria» da gertatzen ari dena.

Erregaien krisiari biodieselaren ekoizpenarekin erantzuteak ere ez du ematen alternatibarik egokiena, modu horretan monolaborantza eta baso-soilketa sustatzeaz gain, nabarmen garestitzen direlako oinarrizko elikagaien prezioak: Padosak berak aurtan bertan produktu batzuk %20 inguru garestituko direla iragarri du (gure patrikek ere dagoeneko ederto igarri diote igoerari).

Larrun pentsamendu-aldizkariak aurtengo urtarrilean monografiko guztiz gomendagarria eskaini zion gai honi; bertan, besteak beste, datu deigarri hau irakur zitekeen: Europako Batasuneko (EB) Garraioaren Liburu Zuriak 2000-2020 artean salgaien garraioa %50 haziko dela aurreikusten ei du. Hori horrela, aurreikuspen horiek diotenarentzako azpiegi-

turak prestatu beharra defendatzen dute batzuek; beste batzuk, aldiz, aurreikuspenok jasangarritik deus ez dutela irizita, joan-etorriak gutxitu eta hurbiltasuna areagotzearen alde daude.

Azken hori (ekonomia lokalizatzea) da, hain zuzen ere, San Frantziskoko badian (AEB) jaiotako *localvore* mugimenduaren muin filosofikoa. Eguneroko dietan batez ere 100 miliako area batean ekoiztako jakiak kontsumitzea defendatzen dute, horrela jokatuta tokian tokiko ekoizpena eta gizarte-sarea indartzeaz gain ingurumen-kalteak gutxitzen direlakoan (egin kontu estatubatuar baten ohiko afariak platerera iritsi baino lehen 2.300 km-ko bidea egin ohi duela batez beste; berotegi efektua eragiten duten gas isurketen %20, gainera, elikagaien garraioak eragiten ei du).

100 milien dietak ospe itzela hartu du Kanadan ere. New York Cityn, berriz, 30 hiri-ortu baino gehiago daude martxan, baita inguruko baserritarren 80 azoka ere, eta New York estatuan sortu dira dozenaka kontsumitzaile kooperatiba; Illinoisko gobernua, bestalde, aztertzen ari da supermerkatuei produktu lokalen kuota eskatzea, eta Erresuma Batuan ere ikertzen ari dira etiketatze-sistema berezia ezartzea, etiketetan produktuen *elikadura kilometroak* argi eta garbi ager daitezen.

Eta hemen? Zertan gara hemen, saltoki handiei gura adina irekiera-baimen eman eta gero? Izan badira (hiriburuetan batik bat) lan handia egiten diharduten kooperatiba historiko batzuk eta sortzen ari dira kontsumo lokala sustatzeko sareak ere (Bilbon bertan hiru jaio dira azken boladan), baina, duda barik, fenomenoak bide luzea du oraindik egiteko gure artean.

Hazkundearen ifrentzua

Datu zaparradapean bizi gara dena zenbatu eta neurtu beharreko gizarte honetan, baina lantzean behin datu esanguratsuak jaso ohi dira. Batetik, egunotan jakin dugu iaz biz-

tanleko BPGa Espainiako beste edozein erkidegotan baino gehiago hazi zela EAEn (Nafarroa ere ez zen urrun ibili, hirugarren izan baitzen sailkapenean); Espainiako BPGaren langa ez ezik, EBrena ere aise gainditu genuen nonbait.

Hara non, ordea, Greenpeacek ere beste zenbait datu argitaratu eman berri dituen. Eurotan ageri denez, Hego Euskal Herrian Espainian beste inon baino kutsadura-iturri gehiago dago (hazkunde ekonomikoagatik ordaindu beharreko bidesaria, nonbait...): 26 puntu beltz orotara.

Puntu beltzon artean ageri da Zabalgardi, Bilboko errauste-planta, baina Bizkaiko Diputazioak dagoeneko Zabalgardiren bigarren lerroaren eraikuntza agindu du 2012 ingururako. Gipuzkoan ere, orain gehiago birziklatzen den arren, hondakinen ia erdia erraustu egingo dute Zubietan errauste-planta egin eta gero. Beharrik gutxienez Usurbilen, Europako zenbait hiritan bezala, atez ateko bilketari ekitear diren...

Post scriptum: gu hazkunde neurribakoak eragindako zaborrekin zer egin ez dakigula gabiltzan honetan, gutuna bidali die NBEk estatu (materialki) aberatsenei, jakinarazteko lau asteren buruan 500 milioi dolar ematen ez badituzte, bertan behera geratuko dela NBEk 73 milioi laguni ematen dien ezinbesteko elikadura-laguntza. Badugu, honenbestez, beste gai bat hurrengo Glokaliarako (nazioarteko elkarlana, asistentzialismoa...).